T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ULUSAL SİYASET VE YEREL HİZMET İKİLEMİNDE DEMOKRATİK BÖLGELER PARTİLİ BELEDİYELER: DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ercan SUCAN
12919007

Danışman
Doç. Dr. Yılmaz DEMİRHAN

Diyarbakır - 2017

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ULUSAL SİYASET VE YEREL HİZMET İKİLEMİNDE DEMOKRATİK BÖLGELER PARTİLİ BELEDİYELER: DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ercan SUCAN
12919007

Danışman
Doç. Dr. Yılmaz DEMİRHAN

Diyarbakır - 2017

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Ulusal Siyaset ve Yerel Hizmet İkileminde Demokratik Bölgeler Partili (DBP'li) Belediyeler; Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Örneği" adlı tezin/projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

□ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

□ Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

□ Tezimin… yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

..../..../.....

Ercan SUCAN

KABUL VE ONAY

Ercan SUCAN tarafından hazırlanan Ulusal Siyaset Yerel Hizmet İkileminde Demokratik Bölgeler Partili Belediyeler: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Üzerine Bir İnceleme Adı adındaki çalışma, …….. tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

ÖNSÖZ

Bu tezi hazırlamamda büyük katkısı olan değerli hocam Doç.Dr. Yılmaz DEMİRHAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Ercan SUCAN

Diyarbakır 2017

ÖZET

"Ulusal Siyaset ve Yerel Hizmet İkileminde Demokratik Bölgeler Partili Belediyeler: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı tezimiz dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde çalışmanın temel kavramlarını oluşturan kent, büyükşehir, yerel yönetim ve belediyelerin yüklenmiş oldukları anlamlar ve belediyelerin ortaya çıkışı ile tarihsel süreç içinde ülkemizde geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise günümüzde büyükşehir belediyelerinin ilgili mevzuat ve kanunlar içerisinde yapısı ve işleyişi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde önce siyaset kavramı açıklanmış daha sonra çalışma ile ilgisi nedeniyle Kürt Meselesi ve Kürt Siyasi Hareketi arasındaki ilişki irdelenmiş, devamında Diyarbakır ilinin sosyo ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

Son bölümde tezin esas konusunu oluşturan yerel hizmet ve ulusal siyaset ikileminde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin belirlenen beş yıllık dilimde ulusal basına nasıl yansıdığına bakılmıştır. Bu çerçevede örnek olarak seçilen Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinin 2009-2013 yılları arasındaki nüshaları taranmış, DBB hakkında çıkan haberler tespit edilerek çeşitli sınıflara göre tasnif edilmiş, ayrıca DBB'nin 2009-2013 yıllarındaki faaliyet raporlarına incelenmiş, internet sitesinde çıkan haberlere yine bu kapsamda bakılmıştır.

Diyarbakır hem Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) hem de Kürt Siyasi Hareketini temsil eden diğer partilerin merkezi konumundadır. DBB de yaklaşık 20 yıldır bu siyasal düşünceyi temsil eden partiler tarafından yönetilmektedir. Bu süre

içerisinde belediye ve belediyenin başkanları pek çok kez ulusal siyaset haberleri ile medyada yer almışlardır. Oysa belediyeler çoğunlukla yerel kamusal hizmetleri üretmek üzere oluşturulan kamu tüzel kişilikleridirler. Buradan hareketle bu tez çalışması DBB'nin belirlenen zaman aralığında ulusal basına hangi yönü ile yansıdığını konu almaktadır. Başka bir anlatımla geçen sürede belediye klasik belediyecilik hizmetleriyle mi yoksa ulusal siyasete dair söylem ve etkinlikleriyle mi daha çok ön plana çıkmıştır sorusunun cevabı bu tezde cevaplanmaya çalışılmaktadır. Yapılan inceleme ve analizlerde belediyelerin……
……
……..belirlenmiştir.

Bu bilgiler ışığında hazırlanan bu tez büyük ölçüde ilgili alan yazınına dayalı olarak hazırlanmış olmakla birlikte özelikle DBB'nin incelenmesinde yazılı basından istifade edilmiştir. Tez tarihsel betimsel bir yöntemle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Büyükşehir Belediyeleri, Diyarbakır, Türkiye, DBP, HDP

ABSTRACT

Our thesis titled “Democratic Regions Party Municipalities in Dilemmas of Local Services and National Politics: As Example of Diyarbakır Metropolitan Municipality” consist of four chapters.

İn the first chapter urban, metropolitan, local government and municipalities which are basic concepts of the study and their meaning are described. Also in this section, change and transformation in the historical process of the municipalities of our country has explained.

İn the second chapter the structure and functioning of the Metropolitan municipality with law and relevant legislation has been described. In the third chapter, firstly the concept of politics has deleniated and then relationship between the legal Kurdish Political Movement has examined due to the concept of politics related to the Kurdish issue. Additionally socio-economic information of structure about Diyarbakır province has described.

İn the final chapter which is the main subject of thesis how Diyarbakır Metropolitan Municipality (DMM) which is in the dilemma of local service and national politics reflected on the national media last five year has been analyzed. İn this section Hurriyet, Milliyet and Cumhuriyet newspaper copies which is selected as a example has scanned between the years of 2009-2013. Moreover news about DMM has identified and classified according to the various classes. Also annual reports of the DMM for the years 2009-2013, internet site reports has examined in this context.

Diyarbakır is the center of the parties both Democratic Regions of Party and other parties which represent Kurdish Poltical Movement. DMM have been managed by this political parties representing also thought about this ideas for 20 years.

Within this period, the municipalities and the mayors of the municipalities have taken place in national news in many times about politics in the media. However, municipalities are often public entities that are created to produce local public services. Thus, this thesis is subject of the how DMM reflected with the time interval designated to the National Press. İn other words, in that time the question of municipality has come to the fore with classic municipal services or discourse national politics and activities is tried to answer in this thesis. Thus, these municipalities has been trying to put forward with what they did whether different from elsewhere in the municipality that is connected to the other party. İn the examinations and analysis……..…….. municipalities…….. .……has been determined.

Key Words

Metropol Municipality, Diyarbakır, Turkey, DRP, DPP

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **III**
ÖZET ..... **IV**
ABSTRACT ..... **VI**
İÇİNDEKİLER ..... **VIII**
TABLO LİSTESİ ..... **XII**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **XIV**
KISALTMALAR ..... **XV**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN TEMEL KAVRAMLARI VE OSMANLI DÖNEMİNDE BELEDİYELER

1. ÇALIŞMANIN TEMEL KAVRAMLARI **4**
1.1. Kent (Şehir) Kavramı ve İlk Şehirlerin Ortaya Çıkışı 5
1.2. Metropol Kavramı 7
1.3. Yerel Yönetim Kavramı ve Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri 10
1.4. Belediye Kavramı ve Belediyeleri Ortaya Çıkaran Sebepler 13
2. TÜRKİYE'DE BELEDİYELERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ **14**
2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Yerel Yönetimler 16
2.1.1.Tanzimat Öncesi Dönem 16
2.1.1.1. Kadı 17
2.1.1.2. Vakıflar 20
2.1.1.3. Loncalar 21

2.1.2.Tanzimat Sonrası Dönem 22
2.1.2.1. Muhassıllık Meclisleri 23
2.1.2.2. Şehremaneti Nizamnamesi 24
2.1.2.3. Altıncı Daire-i Belediye 25
2.1.2.4. İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi 27
2.1.2.5. Dersaadet ve Vilayet Belediye Kanunu 28
2.1.2.6. Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi Hakkında Kanun-u Muvakkat 29
2.2. Cumhuriyet Döneminde Belediyeler 30
2.2.1 Tek parti Dönemi Belediyeler 30
2.2.2 Çok Partili Hayata Geçişin Ardından Belediyecilik 32
2.2.3. 1960-1980 Dönemi ve Sosyal Demokrat Belediyecilik Anlayışı 33
2.2.4. 1980 Sonrası Dönemde Belediyecilik 35
2.2.4.1. 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 36
2.2.4.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 38
2.2.4.3. 6360 Sayılı Kanunla Büyükşehir Belediyelerinde Yapılan Düzenlemeler 40

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ

2.1 BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN YAPISI 46
2.1.1. Büyükşehir Belediyesinin Tanım ve Kuruluşu 46
2.1.2. Büyükşehir Belediyesinin Sınırları 47
2.1.3. Büyükşehir Belediyesinin Teşkilat Yapısı 47
2.2. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN ORGANLARI 48
2.2.1. Büyükşehir Belediye Meclisi 48
2.2.2. Büyükşehir Belediye Başkanı 51
2.2.3. Büyükşehir Belediye Encümeni 53
2.3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI 53
2.4. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN MALİ YAPISI 57
2.4.1. Büyükşehir Belediyesi Bütçesi 57
2.4.2. Büyükşehir Belediyesi Gelirleri 57
2.4.3. Büyükşehir Belediyesi Giderleri 60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRT SİYASİ HAREKETİ VE DİYARBAKIR

3.1. KÜRT SİYASİ HAREKETİ'NİN İDEOLOJİK ARKA PLANI 61

3.1.1. Siyaset ve Siyasal Düşünceler 61

3.1.2. Kürt Meselesinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi..... 64

3.1.3. Çözüm Süreci..... 66

3.1.4. Kürt Siyasi Hareketi 67

3.1.5. Demokratik Bölgeler Partisinin Kuruluşu ve DBP'li Belediyeler..... 71

3.1.6. Kürt Siyasi Hareketinde Diyarbakır'ın ve DBB'nin Rolü..... 72

3.2. DİYARBAKIR İLİNİN MEKÂNSAL VE SOSYO EKONOMİK YAPISI 74

3.2.1. Mekânsal Konum..... 74

3.2.2. Diyarbakır İlinin Tarihi..... 74

3.2.3. Sosyo Ekonomik Yapısı 76

3.2.4. Nüfus Yapısı 78

3.2.5. Eğitim Durumu 79

3.3. DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ..... 80

3.3.1. Belediye Tarihi ve Belediyeleşme Süreci..... 80

3.3.2. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin Yapısı ve İşleyişi 82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN ULUSAL BASINA YANSIMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

4.1. 2009-2013 YILLARI DBB FAALİYETLERİ VE ULUSAL BASINA YANSIMA BİÇİMİ 85

4.1.1. 2009 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB..... 86

4.1.1.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri..... 86

4.1.1.2. Kültür ve Turizm Faaliyetleri 87

4.1.1.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri 88

4.1.1.4. 2009 Yılında Basında DBB 90

4.1.2. 2010 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB..... 93

4.1.2.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri..... 93

4.1.2.2. Kültür Sanat Faaliyetleri 94
4.1.2.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri 95
4.1.2.4. 2010 Yılında Basında DBB 97
4.1.3. 2011 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB 100
4.1.3.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri 100
4.1.3.2. Kültür Sanat Faaliyetleri 102
4.1.3.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri 103
4.1.3.4. 2011 Yılında Basında DBB 105
4.1.4. 2012 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB 107
4.1.4.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri 108
4.1.4.2. Kültür Sanat Faaliyetleri 109
4.1.4.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri 110
4.1.4.4. 2012 Yılında Basında DBB 112
4.1.5. 2013 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB 114
4.1.5.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri 115
4.1.5.2. Kültür Sanat Faaliyetleri 116
4.1.5.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri 117
4.1.5.4. 2013 Yılında Basında DBB 119
4.1.6. 2009-2013 Yılları Genel Değerlendirme 122
SONUÇ 126
KAYNAKÇA 129

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Belediye Sayısı ve Nüfusu, 2007-2015 42
Tablo 2: 6360 Sayılı Kanun Sonrasında İllerin Büyükşehir Belediye Meclis Üye Sayıları 49
Tablo 3: İstanbul Üniversitesi Küresel Rekabet Endeksi Araştırması, (2012) 76
Tablo 4: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Diyarbakır Nüfusu 78
Tablo 5: Yıllık Nüfus Artış Hızı 79
Tablo 6:2015 Yılı Diyarbakır İli Eğitim Düzeyi 80
Tablo 7: 2009 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı 89
Tablo 8: 2009 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı 90
Tablo 9: 2009 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri 91
Tablo 10: 2009 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri 91
Tablo 11: 2009 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri 91
Tablo 12: 2010 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı 97
Tablo 13: 2010 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı 98
Tablo 14: 2010 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri 98
Tablo 15: 2010 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri 98
Tablo 16: 2010 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri 98
Tablo 17: 2011 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı 104
Tablo 18: 2011 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı 105
Tablo 19: 2011 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri 106
Tablo 20: 2011 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri 106
Tablo 21: 2011 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri 106
Tablo 22: 2012 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı 111
Tablo 23: 2012 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı 112
Tablo 24: 2012 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri 113
Tablo 25: 2012 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri 113
Tablo 26: 2012 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri 113

Tablo 27: 2013 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı 119
Tablo 28: 2013 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı.... 120
Tablo 29: 2013 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri 120
Tablo 30: 2013 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri..... 121
Tablo 31: 2013 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri..... 121
Tablo 32: 2009-2013 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı..... 123
Tablo 33: 2009-2013 Yılları DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı ……123
Tablo 34: 2009-2013 Yıllarında DBB'nin Ulusal Basına Yansıması..... 124

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Payı..... 59
Şekil 2: Gayri Safi Katma Değerinin Sektörel Dağılımı..... 77
Şekil 3: 2009 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması..... 92
Şekil 4: 2010 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması..... 99
Şekil 5: 2011 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması..... 107
Şekil 6: 2012 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması..... 114
Şekil 7: 2013 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması..... 122
Şekil 8:2009-2013 Yıllarında DBB'nin Ulusal Basına Yansıması..... 124
Şekil 9: 2009-2013 Yıllarında DBB'nin Yerel ve Ulusal Basına Yansıması 125

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKP	Adalet Kalkınma Partisi
AYKOME	Altyapı Koordinasyon Merkezi
AYM	Anayasa Mahkemesi
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
BŞB	Büyükşehir Belediyesi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DBB	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
DBP	Demokratik Bölgeler Partisi
DBŞT	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrosu
DEHAP	Demokratik Halk Partisi
DEP	Demokrasi Partisi
DİÇEB	Diyarbakır İli Çevre Hizmet Birliği
DİKASUM	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi
DİSKİ	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Su Kanalizasyon İdaresi
DSİ	Devlet Su İşleri
DTP	Demokratik Toplum Partisi
EMİTT	Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
HADEP	Halkın Demokrasi Partisi
HDP	Halkların Demokrasi Partisi
HEP	Halkın Emek Partisi
HES	Hidro Elektrik Santrali
KAGİDEM	Kadın Güçlendirme ve İstihdam Destek Merkezi
KAYA	Kamu Yönetimi Araştırma Projesi
KCK	Kürdistan Topluluklar Birliği
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KSH	Kürt Siyasi Hareketi
ICANAS	Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi
İCOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
İHD	İnsan Hakları Derneği
İGE	İnsani Gelişmişlik Endeksi

IKOFORT *Kalele*r ve Askeri Miraslar Komitesi
İTC İttihat ve Terakki Cemiyeti
İPA Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
MEHTAP Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi
Md. Madde
MGK Milli Güvenlik Kurulu
M.Ö Milattan Önce
MYK Merkez Yönetim Kurulu
OHAL Olağanüstü Hal
ÖZDEP Özgürlük ve Demokrasi Partisi
ÖZEP Özgürlük ve Eşitlik Partisi
PKK Kürdistan İşçi Partisi
s. Sayfa
SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SHP Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SODES Sosyal Destek Programı
STK Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK Türk Dil Kurumu
TİTAK Ticari Taksiciler Kooperatifi
TODAİE Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TT Ticari Taksi
TUİK Türkiye İstatistik Kurumu
UCLQ-MEWA Dünya Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Ortadoğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı
UKOME Ulaşım Koordinasyon Merkezi
UNESCO Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
YİKB Yatırım Koordinasyon İzleme Başkanlığı
Yy. Yüzyıl

GİRİŞ

Kent kelimesi tarih boyunca uygarlık ile sürekli olarak yan yana kullanılmıştır. Antik dönemde kente daha ziyade politik anlamlar yüklenirken zaman içinde bu düşünce değişmiş ve kentler geçirdiği evrimler sonucu hızla büyüyerek büyükşehir (metropol) denilen yerleşim alanlarına dönüşmüştür.

Gelişen ve ulus devletlerin yerini alan metropoller günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle önemlerini arttırmış artık kendi ülkelerinin yerleşim yerleri olmaktan çıkarak küresel merkez haline gelmişlerdir.

Bu merkezlerin günümüzde yönetim yapısını oluşturan yerel yönetimler aslında batı uygarlıklarında burjuvaların krala karşı kendi kendilerini yönetme isteğiyle ve bu isteğin zaferle sonuçlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Buna karşın İslam dünyasında yerel yönetimler merkeze karşı otonom olmaktan ziyade halkın yöresel ihtiyaçlarının etkin ve verimli şekilde karşılanması için oluşmuştur. Bu düşüncenin benimsenmesinde merkezi otoritenin gücünü paylaşmak istememesinin önemli rolü bulunmaktadır.

İslam dünyasının altı yüz boyunca liderliğini üstlenen Osmanlı Devleti'nde de yerel yönetimler kendisinden önce kurulan İslam devletlerinden farklı olmamıştır. Osmanlıların güçlü merkeziyetçi yapısı yerel yönetimlerin batıdakilere benzer şekilde gelişmesine engel olmuştur. Yerel yönetimler merkezi otoriteyi zayıflatır düşüncesi yerel nitelikteki en ufak bir hizmetin dahi merkezden haber olmadan yapılmasına izin vermemiştir.

Osmanlı Devleti'nden yeni kurulan cumhuriyet rejimine miras olarak kalan yerel yönetimler bu dönemde de bir müddet merkezi yönetimin uzantısı gibi görülmeye devam etmiştir. Ancak çok partili hayata geçişle birlikte başlayan

demokratikleşme hareketleri, sanayileşme, kırsaldan kente yoğun göç hareketleriyle birlikte kentlerin nüfuslarının önemli ölçüde artması bazı kentlerin metropollere dönüşmesi yerel yönetimlerin önemini arttırmıştır. Büyük kentlerde yaşayan seçmen sayısının her geçen yıl giderek artması yerel seçimlerin de genel seçimler kadar ciddiye alınmasına neden olmuştur.

Yerel yönetimlerin Türkiye siyasi hayatında önem kazanmaya başladığı bu dönemde mevcut konjonktür Kürt kimliği üzerinden siyaset yapamaya çalışan bir grup için adeta can simidi olmuştur. 19. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan isyanlarla kendini gösteren 'Kürt Sorunu' Türkiye Cumhuriyeti'ne Osmanlı'dan miras olarak kalmış ve 1990'lı yıllarla birlikte 'Kürt Siyasi Hareketi' olarak karşımıza çıkmıştır.

1990 yıllarda kendisine ülke siyasetinde yer bulmaya çalışan ve bu doğrultuda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) çatısı altında siyaset yapmaya çalışan Kürt Siyasi Hareketi karşısına çıkan yüzde on seçim barajı ve kapatma davaları gibi engelleri aşmak için kendisine yeni bir mecra bulmuştur. Böylece belediyelerde iktidar olmayı siyasetinin gelişip taban bulması amacıyla oldukça önemsemiştir.

Bahsettiğimiz nedenlerden dolayı 1990 yıllardan itibaren Diyarbakır Kürt Siyasi hareketinin ayrılmaz bir parçası ve deyimi yerindeyse kalesi olmuştur. Bu nedenle sadece son 20 yılda büyükşehir belediyesi ile beraber merkez ilçelerinin pek çoğu kayyum atanana kadar Kürt siyasetini temsil eden partilere mensup belediye başkanlarınca yönetilmiştir. Bu da başta Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi olmak üzere merkez ilçe belediyelerini de bir bakıma yerel hizmet ve ulusal siyaset arasında bırakmıştır.

Başta Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi olmak üzere Kürt Siyasi Hareketi çizgisindeki belediyeler bu ikilem arasından genellikle siyaset tarafını seçmişlerdir. DBB'nin basına yansıyış biçimi bize bu durumu açıkça göstermektedir.

"Ulusal Siyaset ve Yerel Hizmet İkileminde Demokratik Bölgeler Partili Belediyeler: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı tezimizin ilk bölümde çalışmanın temelini oluşturan kent, büyükşehir, yerel yönetim

ve belediye kavramları açıklanmış ve belediyelerin tarih sürecinde geçirmiş olduğu değişim dönüşüm anlatılmıştır. İkinci bölümde ise günümüzde büyükşehir belediyelerinin ilgili mevzuat ve kanunlar içerisinde yapısı ve işleyişi açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde önce siyaset kavramı açıklanmış Kürt Meselesi ve yasal Kürt Siyasi Hareketi arasındaki ilişki irdelenmiş devamında Diyarbakır ilinin sosyo ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Son bölümde tezin esas konusunu oluşturan yerel hizmet ve ulusal siyaset ikileminde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin belirlenen beş yıllık dilimde ulusal basına nasıl yansıdığına bakılmıştır. Bu çerçevede örnek olarak seçilen Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinin 2009-2013 yılları arasındaki nüshaları taranmış, Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi hakkında çıkan haberler tespit edilerek çeşitli sınıflara göre tasnif edilmiş, ayrıca Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin 2009-2013 yıllarındaki faaliyet raporlarına incelenmiş, internet sitesinde çıkan haberlere yine bu kapsamda bakılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN TEMEL KAVRAMLARI VE OSMANLI DÖNEMİNDE BELEDİYELER

Bu bölümde tezimizin temel kavramlarından kent, büyükşehir (metropol) , belediye ve yerel yönetim kavramları üzerinde literatür incelemesi yapılarak bu kavramların doğuşu, yüklenmiş oldukları anlamlar açıklanmış belediye ve yerel yönetimi ortaya çıkaran sebepler hakkında bilgi verilmiştir.

Daha sonra ülkemizde Tanzimat öncesi dönemde belediye görevlerin hangi vasıtalarla yerine getirildiği anlatılmıştır. Ayrıca Tanzimat sonrası modern belediyelerin doğusu ve gelişimi ile tarihsel süreç içinde geçirdiği evrim anlatılarak cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen reform hareketleri ile birlikte yerel yönetimlerin dönüşümünden bahsedilmiştir.

Bölümün sonunda ise 1980 sonrası dönemde yapılan düzenlemeler ile idari teşkilat yapılanmamıza katılan büyükşehir yönetim modelinin 25 yıllık gelişimi açıklanmıştır.

1. ÇALIŞMANIN TEMEL KAVRAMLARI

Çalışmamızın temelini oluşturan kent kavramı ve kentlerin ortaya çıkışı, yerel yönetim kavramı ve bunların varlık nedenleri, büyükşehir kavramının doğuşu, belediye kavramı ve belediyeyi ortaya çıkaran sebepler üzerinde ayrı ayrı başlıklar halinde yer verilerek ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

1.1. Kent (Şehir) Kavramı ve İlk Şehirlerin Ortaya Çıkışı

Kentlerin tarih sahnesine çıkışı konusunda çeşitli görüşler bulunmasına rağmen yaygın görüşe göre kentler Mezopotamya bölgesi ile Güney Amerika kıtasında ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Nil nehri, Pakistan sınırları içinde bulunan İndüs nehri ve Çin'de bulunan Huang Ho ırmağı yakınları da ilk kent diyebileceğimiz yerleşim yerleri olmuştur. Kentin oluşması için ekolojik uygunluk, gelişmiş teknoloji ve sosyal örgütlenmeyi ön koşul olarak kabul eden Gideon Sjoberg' e göre ilk kentler M.Ö 4000'li yıllarda bu şartları taşıyan Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan Mezopotamya bölgesi ile Nil nehri civarında görülmüştür. Avrupa kıtasında kentlerin ortaya çıkışı ise antik yunan döneminde gerçekleşmiştir.[1]

Kent kelimesi tarih boyunca uygarlık ile sürekli olarak yan yana kullanılmıştır. Latin kökenli bir kelime olan kent yerine kullanılan "civitas" sözcüğü uygarlık anlamına gelen "civilization" sözcüğünü yaratmıştır. Batı kültürlerine benzer şekilde doğu kültürlerinde de medeniyet bir kent ismi olan "Medine" sözcüğünden türeyerek ortaya çıkmıştır. Kentler, içinde yaşayan insanların tarım ve hayvancılık dışındaki bir işle yaşamlarını sürdürdükleri, sosyal ilişkiler, kültür yapısı, nüfus gibi birçok alanda kırsal yerlerle arasında büyük bir fark bulunan yerleşim alanları olarak ifade edilmiştir.[2]

Antik çağda site veya kent belirli bir alanda yaşayan insanlardan meydana gelen, kendi kendini yönetebilen, siyasi karar alma yeti ve erkine sahip demokratik işlevi olan yerleşim yerleridir. Bu dönemde kent siyasal ideolojinin temelini oluşturmuştur. Eflatun, Aristo gibi düşünürler kenti "toplumsal yaşamın en gelişmiş örgütlenme biçimi" ideal toplumu oluşturmaya müsait en uygun ortam olarak görmüşlerdir. Kentin bu politik yönü Roma İmparatorluğu sona erene kadar varlığını sürdürmüştür.[3] Antik dönemde kente daha ziyade siyasi bir anlam yüklenirken zamanla bu algı değişmiş kent tasvirinde sosyolojik, ekonomik argümanlar kullanılarak çeşitli bilim insanları ve sosyologlar tarafından tanımlamalar yapılmıştır.

---

[1]Kemal Görmez, **Yerel Demokrasi ve Türkiye**, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, s.19-20.
[2]Ahmet Ulusoy, Tekin Akdemir, **Mahalli idareler Teori-Uygulama-Maliye**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, s.257.
[3]Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 20-21.

Amerikalı ünlü sosyolog Louis Wirth kenti göreceli olarak büyük, yoğun bir nüfusa sahip heterojen bireylerden oluşan kalıcı yerleşim yerleri olarak tasvir etmiştir.[4] Wirth tanımlamasında daha çok nesnel kavramlar üzerinde durmuştur.

Gordon Childe ise kenti kırdan ayırmak için yerleşim yerinin büyüklüğü ve yoğunluğu, mesleki ihtisaslaşma, ticaretin varlığı, yazıyla kayıtların tutulması, kamu sermayesinin oluşumu gibi etkenleri ortaya koyarak yalnız nüfus unsuruna değil aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve sosyo-psikolojik ögelere de yer vermemiz gerektiğini belirtmiştir.[5]

Max Weber' e göre kent konusunda çok tanım olmakla birlikte bunlar sadece kümelenmiş evlerden oluşan niceliksel olarak büyük kapalı bir bölgeyi ifade etmektedir. Oysa büyüklük kenti tanımlamak için yeterli bir kavram değildir. Çünkü ona göre kent insanların tarımdan ziyade çok yönlü ticaret ve alışverişle geçimlerini sağladıkları yer olmuştur.[6]

Batılı bilim adamları gibi doğulu düşünürler de kenti farklı yönleri ile tanımlamışlardır. 14. yüzyılın önemli düşünürlerinden İbni Haldun kenti yeterli seviyede refahın ve bereketin hâkim olduğu, dirlik ve esenlik isteyen toplumların sahip oldukları istikrar ve yerleşim alanları olarak tanımlamıştır. Ona göre kentlerin kuruluş amacı huzurlu, güvenli bir hayata zarar verecek kötülükleri engellemek yararlı olacak şeyleri de teşvik etmek olmuştur.[7]

Bu alanda bilimsel çalışmalar ortaya koyan ülkemizdeki bazı bilim insanları da kent tanımında benzer ölçütleri esas alarak kenti tanımlamaya çalışmışlardır. Bu yazarlardan Eyüp Günay İşbir kenti "insan ilişkileri açısından belirli bir nüfusa sahip toplumlarda karşılanması mümkün olan fizyolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçların belirli bir düzeyde karşılandığı, her ülkenin kendi özelliklerine göre

[4]Louis Wirth, Urbanizm As A Way Of Life, **The American Journal of Sociology**, Cilt 44, Sayı, 1938, s.1.
[5]Kıvılcım Akkoyunlu Ertan, Kent Hakkı Üzerine Düşünceler, **Amme idaresi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4,2008, s.127.
[6]Max Weber, **Şehir Modern Kentin Doğuşu**, Çev. Musa Ceylan, Yarın Yayınları, İstanbul, 2010, s.87-88.
[7]İbni Haldun, **Mukaddime**, Çev. Ahmet Erkoç, Yason Yayınevi, Ankara, 2016, s.82.

kriterlerini belirlediği fiziki yerleşme alanıdır'' şeklinde tanımlayarak daha çok nüfus kriteri üzerinde yoğunlaşmıştır.[8]

Kenti kavramlaştırmada popülasyondan çok, üretim şekli ve dağıtımı üzerinde duran Kemal Görmez'e göre ise kent iktisadi yapısı tarım yerine sanayiye dayalı olan teknolojik altyapı ve iş bölümünün yüksek düzeyde olduğu, geniş nüfus kitlelerini barındırabilen bir biriyle iç içe geçmiş kompleks yapısı olan organizmanın devamlı işlediği beşeri yerleşim alanlarıdır. Üretim şeklinden ziyade farklı kavramları ön plana çıkaran Ruşen Keleş ise kenti devamlı olarak gelişmekte olan, toplumun barınma çalışma, yeme içme, yerleşme, eğlenme gibi ihtiyaçlarının karşılandığı, toplumun çok az bir bölümün tarımla uğraştığı, kırsala oranla popülasyonun daha yoğun olduğu yerleşme birimi şeklinde tanımlamıştır.[9]

Kentler antik çağdan bu yana önemlerini giderek arttırmıştır. Artık kentler ülkeler için vatandaşların yaşadığı yerleşim alanı olmaktan öteye geçerek sosyal, politik ve ekonomik, yönden birer yaşam merkezi olmuşlardır.

1.2. Metropol Kavramı

Antik çağda kent-devletleri betimlemek için kullanılan yunanca metro (ana, temel) ve polis (kent) sözcüklerinin birleşiminden oluşan literatürde "metropol", "metropolis", "metropoliten alan", "anakent", gibi çeşitli sözcüklerle kullanılan "metropol" kavramı 1950'lerden itibaren New York, Paris, Londra gibi devasa yerleşim bölgelerini tanımlamak için kullanılmış 1980 yıllarla birlikte ülkemizde de sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır.[10]

Dilimize büyükşehir, anakent olarak geçen metropol kavramı Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından "Bir ülkenin ya da bölgenin, çevresindeki tüm kentsel ve kırsal topluluklara (yerleşim yerlerine) ekonomik ve toplumsal yönlerden egemen

[8]Eyüp Günay İşbir, Bülent Açma, **Kent ve Çevre Sorunları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005, s.6

[9]Abdul Kadir Topal, Kavramsal olarak Kent Nedir Türkiye'de Kent Neresidir? , **Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2004,s.285-286.

[10]Gökhan Zengin, "Her Yer Büyükşehir, Her Hizmet Etkin ve Verimli 6360 Sayılı Kanuna Yönelik Eleştirisel Bir Yaklaşım", **TMMOB 8. Kasım Dünya Şehircilik Günü 37. Kolokyumu**, 6-7-8 Kasım 2013, İzmir, TMMOB, s.3.

bulunan ve genellikle ülkenin başka ülkelerle olan her türlü ilişkilerinin sağlandığı en büyük kenti"[11] olarak tanımlanmıştır.

Keleş ise büyükşehir terimini bir ülkenin ya da bölgenin çevresindeki tüm kentsel ve kırsal yörelere ekonomik ve toplumsal yönden egemen bulunan ve genellikle ülkenin başka ülkelerle olan her türlü ilişkilerinin sağlandığı en büyük kenti [12]şeklinde açıklamıştır.

Metropol ve metropoliten alan kavramları yaygın olarak kullanılmaya başlanıldıkları 20. yy' da genel olarak belirli bir organizasyona sahip pazar, gelişmiş endüstri, kolay ulaşım ve iletişim imkânlarına ve finans kurumlarına sahip yerler olarak tasvir edilmişlerdir.[13]

Ana merkezde şehrin ve etrafında ona komşu yerleşim yerlerinin konumladığı ve 500 bin veya daha çok insanın içinde yaşadığı metropoliten alan içinde, merkezde bulunan işe geliş gidiş yapan toplulukların yaşadığı nispeten daha uzak yerleşim yerlerini de değerlendirmek mümkündür.[14]

Dünyada nüfusu bir milyonu aşan yetmişten fazla kent olmasına rağmen bu kentlerin büyük bir kısmı metropol olarak tanımlanmamıştır. Bir kentin metropol olabilmesi için bir takım koşulların oluşması gerekmektedir. U. Hicks'e göre büyük kent ilk olarak geniş bir alanı işgal etmeli, bu kent dışında bu alanda bu kente yakın büyüklükte başka yerleşim birimi olmamalıdır. İkinci şart ise bu kent çok büyük bir manyetik çekim gücüne sahip olmalıdır. Yani bu kent insanları kendine çekmeli cazibe merkezi olmalıdır.[15]

İlerleyen zamanlarda metropol ve metropoliten alanı tanımlamak için yeni fikirler ortaya atılmış ve bir yerleşim yerinin metropol (büyükşehir) olması için bir takım kriterleri varlığının olması gerektiği öne sürülmüştür. Metropol kentlerin ya da

[11]Türk Dil Kurumu, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts,(10.11.2015)
[12]Ruşen Keleş, **Kent Bilim Terimleri Sözlüğü**, İmge Yayınları, Ankara, 1998, s. 17.
[13]Ayşe Tekel, Metropoliten Planlamanın Önemi ve Gerekliliği Üzerine, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**,Cilt11 Sayı 1, 2002, s.43
[14]Muharrem Es, **Kent Üzerine Düşünceler**, Plato yayınları, İstanbul, 2007, s.38
[15]Halil Nadaroğlu, Nezih Varcan, **Yerel Yönetimler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir,2005,s.114.

alanların genellikle şu özellikleri sahip olması gerektiği üzerinde birleşilen bir konu olmuştur. Pek çok kaynakta yer alan bu kriterler aşağıda sıralanmıştır;[16]

- **Nüfus:** Bir yerin metropoliten alan olarak kabul edilmesi için gerekli şartlardan ilki nüfustur. Fakat nüfusun kaç olması gerektiği konusunda farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri **(A**BD) sayım bürosuna göre bir yerin metropoliten alan sayılması için sahip olması gereken asgari nüfus 1 milyon iken, Toprak ve Blumfield'e göre 500.000; Duncan, Keleş ve Florence göre ise yine 1 milyon kişidir. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler (BM)'de 1 milyon nüfusu esas almaktadır.
- **Yoğunluk**: Bu kavram nüfus dışında yerleşim birimlerdeki yapısal yoğunluğu anlatmak için kullanılır. Yoğunluk belirli bir büyüklükteki birim alanda yaşayan nüfus olup, metropoliten alanda bu yoğunluk standart bir kente göre daha yüksek olmalıdır. Örneğin 500.000 nüfuslu bir yerde km kare başına 1000 kişilik alan en alt limittir. Yoğunluk kriteri aynı zamanda optimum ölçek büyüklüğüyle de ilgilidir dolayısıyla Metropol alanlarda yapı yoğunluğu da fazladır.
- **Ulaşım ve Erişebilirlik**: Metropol alanla en uzak sınırları veya merkezle sınırlar arasındaki ulaşım süresini ifade eder. Bu konuda da mevcut olan görüşlerden birisi merkez kentten Metropol alanın en uzak sınırına motorlu araçla iki saatlik bir ulaşımı ifade ederken diğeri ise kent merkezi çemberinde oluşan 180 km'lik alan olarak da tanımlanmaktadır. Metropoliten alanın bu alanda çalışan işçilerin günlük işe gidiş geliş ihtiyaçlarını karşılaması için gelişmiş teknolojik bir ulaşım ağı bulunması elzemdir.
- **Donatılarda Çeşitlilik**: Metropoller klasik kent ve kırsal kesimden farklı olarak eğitim, kültür, spor, dinlenme, eğlence, sağlık, ulaştırma, gibi pek çok çeşitli donatılarla birlikte büyük ölçekli finans ve mali kurumlara sahiptir.

[16]Zengin I, **Her Yer Büyükşehir, Her Hizmet Etkin ve Verimli 6360 Sayılı Kanuna Yönelik Eleştirisel Bir Yaklaşım**, s.4.

- **Çalışanların Sektörel Dağılımı**: Metropollerde istihdam edilen nüfusun büyük çoğunluğunu sanayi, turizm ve hizmet gibi tarım dışı sektörler oluşturmaktadır.
- **Yönetimsel Organizasyon**: Metropollerin yönetim organizasyonunda genellikle birden çok kademeli yerel yönetim biçimi olmaktadır. Ayrıca bu birimler arasında fiziksel, sosyo-ekonomik ve fonksiyonel ilişkiler bulunmalıdır.
- **Coğrafi Benzeşim:** Metropolün ve etkisi altındaki bölgenin hemen hemen tümünde görülen coğrafi ve fiziki benzerlikler de söz konusu alanı belirlemede göz önünde bulundurulması gereken etmenler arasında yer almaktadır.

Antik çağda uygarlıklarla birlikte ortaya çıkan geçirdiği evrimler sonucu büyüyerek gelişen ve ulus devletlerin yerini alan metropoller günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle önemlerini arttırmış artık kendi ülkelerinin yerleşim yerleri olmaktan çıkarak küresel merkez haline gelmişlerdir.

1.3. Yerel Yönetim Kavramı ve Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri

Yerel Yönetimler tarihi süreç içerisinde kimi belirli ihtiyaçları karşılamak ve bazı yerel hizmetleri halka sunmak için merkezi yönetim (devlet) ile beraber gelişim göstermişlerdir. Yerel yönetimlerin merkezi yönetime nazaran etkin ve verimli hizmet sunmaları ve halka daha yakın olmaları, demokratik açıdan öne çıkmalarına böylece kamu yönetimde oldukça önemli bir yer kazanmalarına neden olmuştur.[17]

Yerel yönetimlerle ilgili birçok tanımlama bulunmakla birlikte Birgül Yaman Güler'e göre en sade tanımıyla bir ülkenin herhangi bir toprak parçasında, merkezi yönetimin ve merkezi yönetiminin kırsalda bulunan birimlerinden farklı olarak doğrudan o bölgede yaşayanlarca oluşturulup idare edilen birimlere yerel yönetim denir.[18] Güler'in tanımlamasında yönetimin ve gücün merkezi idare yerine yerel

[17]Pınar Akarçay; **Yerel Yönetimler**, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul, 2014, s.4.
[18]Birgül Ayman Güler, **Türkiye'nin Yönetimi-Yapı**, İmge Kitapevi, Ankara,2009,s.279.

idareye bırakılması görüşünden yola çıkarak, yerel yönetimlerin siyasal özerkliklerine vurgu yapıldığını görmekteyiz.

Bir başka tanıma göre ise yerel yönetimler; belirli bir coğrafyada yaşayan halkın ortak gereksinimlerini karşılayan, karar ve yönetim organları o bölgede yaşayan halk tarafından seçilerek iş başına gelen siyasi kamusal kurumlardır. Bu birimlerin varlık nedeni yöre halkının itimat ve desteğini kazanarak ve demokratik değerlere bağlı kalarak yöre halkına kaliteli hizmet vermektir.[19]

İlhan Tekeli ise yerel yönetimleri "yerel topluluktaki bireylerin birlikteki gereksinimlerini karşılayan, kamu ve mal hizmetlerini sağlayan, yerel halkın kendi seçtiği organlarca yönetilen kurumlar''[20] diyerek sade ve öz bir tanımlama ortaya koymuştur.

Yerel yönetimler anayasamızın 127. Maddesinde "il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları yine kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir'' [21] şeklinde tanımlanarak hukuk sistemimizde yerini almıştır.

Yerel yönetimler belirli amaçlara ulaşmak belirli ihtiyaçlara cevap vermek üzere toplumların tarihsel gelişimine paralel olarak ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaçlara cevap vermelerini sağlayan etmenler ise siyasal, toplumsal ve yönetsel nedenler olmuştur. Bu nedenler içinde yönetsel özellikteki olanlar en büyük paya sahiptir. Vatikan, Singapur, San Marino gibi kent devletlerini saymaz isek tüm kamu hizmetlerinin merkezden yürütülmesi imkânsızdır.[22] Rusya, A.B.D gibi devasa genişlikteki topraklara sahip ülkelerde kasaba halkının en basit ihtiyaçlarının merkezi yönetimin tarafından yerine getirilmesi düşüncesi hayalden öteye geçemez.

---

[19]Burçin Henden, Rıfkı Henden, Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim ve E-Belediyecilik, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,** 14. Sayı,2005,s.50.

[20]İlhan Tekeli, Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyelerin Gelişimi, **Amme İdaresi Dergisi,** Cilt 16 Sayı 2, s.3

[21]Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982 Anayasası), **Resmi Gazete 17863**, Kasım 1982, 127.Md.

[22]Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset,** s. 13.

Yerel yönetimler, yöre halkına verilecek kamu hizmetlerinin, yöre halkının ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda karşılama noktasında, halka en yakın birimler tarafından yürütülmesi, sorunların yine kendilerinin doğrudan katılımıyla çözüme kavuşturulması ve böylelikle halkın yönetim sürecine doğrudan katılması esasına dayanmaktadır. "Demokrasi beşiği", "Demokrasinin Okulu" gibi isimlerle anılan yerel yönetimler merkezi idarenin gücüne karşı balans görevi gören bir unsur olarak görülmesinin yanı sıra halkın politikaya katılma taleplerini mahalli seviyeye kadar indirgeyerek nitelikli siyasetçilerin ülkeye kazandırmasında ve siyasi sistemin demokratiklik ve meşruluk kazanmasında önemli katkılar sağlamaktadır.[23] Bu da bize yerel yönetimlerin siyasal olarak varlık nedenini açıklamaktadır.

Toplumsal gelişim ancak demokrasi, özgürlüğün ve eşitliğin olduğu ortamlarda varlığını sürdürebilir. Yerel yönetimlerin varlık nedenlerinden birisi sayılan toplumsal neden aslında bu ortamın oluşmasında yerel yönetimlerin rolünden kaynaklanmıştır. Yerel yönetimler toplumda demokrasinin oluşması için merkezi yönetimi sınırlandırarak toplumun gelişmesinde en önemli etken olmuştur. [24]

Ortaylı'ya göre politik, hukuki ve siyasal bir kavram olan, devleti yöneten güçlü merkezi idare karşısında şehrin iktisadi ve idari alanda özerklik kazanması ve bu özerkliğini koruyup tarihsel süreç içinde güçlendirmesiyle ortaya çıkan yerel yönetimler ortaçağ Avrupa'sının ürünüdür. Yerel yönetimler modern çağ ile birlikte kendisini merkezi idareye hukuki olarak kabul ettirerek tüzel kişiliğini elde etmiştir.[25]

[23]Hüseyin Gül ve Diğerleri, **Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004, s.42.
[24]Kemal Görmez, Mahalli İdarelerin Siyasal Temelleri, (Ed. Kemal Görmez), **Yerel Yönetimler**, Orion Yayınları, Ankara,2015,s.22
[25]İlber Ortaylı, **Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği**, Hil Yayınları 1. Baskı, İstanbul, 1985, s.5.

1.4. Belediye Kavramı ve Belediyeleri Ortaya Çıkaran Sebepler

Günümüz belediyecilik anlayışının temellerini antik yunan döneminde "cite" Roma imparatorluğu döneminde ise "municipe" olarak adlandırılan şehir yönetimleri oluşturmuştur ve bu terim İngilizce 'ye "municipality" (belediye) olarak geçmiştir.[26]

Köken olarak Arapça bir kelime olan ve bir topluluğun hayatlarının sürdürmek maksadıyla ikamet ettikleri yer manasına gelen "beled" sözcüğünden türemiş olan belediye Şemsettin Sami'ye göre "bir kentin umumi işleri ve diğer gereksinimlerine bakan idare" olarak tanımlanmıştır.[27]

Anayasamızın 127. maddesi olan mahalli idareler başlığında bir yerel yönetim birimi olarak gösterilen belediyeler 2005 yılında yürürlüğe konulan 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre ise; "Belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikli ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu tüzel kişisi" olarak tanımlanmıştır.[28]

Belediye bir diğer ifadeyle komün krala karşı kent soylularının merkezi yönetimin baskılarından uzak kendi kendilerini yönettikleri yönetim şeklidir. Belediye esas olarak toplumun kendi örf ve ananelerini sürdürdüğü, mahalli müşterek ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan dayanışma, yardımlaşma dayanan ve can ve mal güvenliğini tahsis edildiği bir örgüttür.[29]

Komün ya da belediyenin tarih sahnesine çıkarak hayatımıza girmesinde ticaretin çok önemli etkisi olmuştur. Avrupa'da ticaretin gelişmesine paralel olarak

[26]Hakkı Uyar, **Türkiye'de ve Dünya'da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe,** http://kisi.deu. edu.tr/hakki. uyar/6.pdf, (20.12.2015)
[27]Hüseyin Erkul, **Türkiye'de Yerel Yönetimler**, Detay Yayıncılık, Ankara,2013, s.49.
[28]Belediye Kanunu (56393 S.K.)**, Resmi Gazete 25874,** (Temmuz 2005)**,** Md.1.
[29]Abdullah Çelik, Şuayip Aykanat, Komünlerin (Belediyelerin) Ortaya Çıkışı ve İşlevleri, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt 7, Sayı 22,2007, s.104.

eski şehirler sürekli göçlerle nüfusu artmış ve büyümüş bununla birlikte limanlar, önemli kavşaklar ve nehir kenarları gibi yerlere yeni kentler kurulmuştur.[30]

Bu kentlerde yaşayan ticaretle zenginleşen ve 'burjuva' olarak tanımlanan tüccarlar önce "loncalar" kurarak feodallere karşı haklarını aramaya başlamış ve yargılama ile alakalı bir takım haklar elde etmiş daha sonra amme hizmetleri için icra edecekleri harcamalarda kullanmak üzere vergi koymak ve vergi toplamayı da kapsayan mali özerkliklerini kazanmışlardır. Günümüzde komün olarak da adlandırılan belediyelerin mali otonomiye sahip olması olmazsa olmazlar arasında görülmekle birlikte bu nitelikte yerel yönetimler oluşması için çok uzun yıllar beklenmiştir. Belediye kavram olarak ilk defa Fransız Kurucu Meclisinde kullanılmıştır. İngiltere'de ise belediyeler tüzel kişiliklerini 1835 yılında yapılan düzenlemeler neticesinde elde etmiştir.[31]

Batı toplumlarda belediye aslında burjuvaların krala karşı siyasi özerklik talepleri yani kendi kendini yönetme isteğiyle ve bu isteği krala kabul ettirmeleriyle ortaya çıkmışken İslam dünyasında siyasi özerklikten ziyade halkın yöresel ihtiyaçlarının etkin ve verimli şekilde karşılanması için hizmet birimleri şeklinde genel kabul görmüştür. Bunda merkezi otoritenin gücünü paylaşmak istemeyişinin ve demokrasi anlayışının olmayışının etkisi olduğu söylenebilir.

Belediye (Komün) kavramının tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkışı ele aldığımız bu bölümden sonra Türk İslam yönetimde yerel yönetimlerin nasıl bir işlevi olduğunu kentlerin nasıl ve hangi kurumlar eliyle yönetildiklerini ve belediyeleşme sürecine değineceğiz.

2. TÜRKİYE'DE BELEDİYELERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Türkiye'de bir yerel yönetim birimi olan belediyeler hakkında bilgi verirken Osmanlı Devleti ve öncesindeki yerel yönetimlerden de bahsetmek adeta bir zorunluluktur. Türkiye hem merkezi hem de yerel yönetimlerin yapılandırılması ve

[30]Mustafa Ökmen, Bekir Parlak, **Kuram ve Uygulamada Yerel Yönetimler**, Orion Kitabevi, 2013, s.37.
[31]Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset,** s.22-23.

teşkilatlandırılmasında Osmanlı Devleti'nden kalan bilgi ve birikimi miras olarak kullanmıştır. Bu nedenlerden dolayı Türkiye'de belediyelerin ortaya çıkış sürecinden önce Osmanlı Devleti ve İslam coğrafyasında yerel yönetimlerin tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir.[32]

Batı dünyasında kentlerin sorunlarını çözmek için ortaya çıkan belediye teşkilatının yerini İslam dünyasında kuruluşu Hz. Muhammed dönemine kadar uzanan ve dört halife dönemi, Abbasiler, Emeviler, Türk İslam Devletleri (Memlukler, Fatımiler), Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve nihayetinde Osmanlı Devleti'ne kadar yaşamını sürdüren "Hisbe" teşkilatı almıştır.[33]

Arapça'da bakıp gözetmek, saymak, hesap etmek, sevap gibi kelimelerden türemiş olan "hisbe" ya da "ihtisab" toplumda iyiliğin, güzelliğin ve esenliğin yaşatılması ve kötülüğün önlenmesi anlamına gelmektedir.[34]

Hz. Muhammed döneminden kurulan Medine pazarı ile birlikte ortaya çıkan hisbe teşkilatı pazarların denetimini, kontrolünü ve bu yerlerdeki düzeni tesis etmiştir. Hz. Peygamber ilk muhtesib olarak pazarda satılan malları denetlemiş ve "bizi aldatan bizden değildir" sözünü söyleyerek pazarda alışveriş yapan tüketicileri kötü niyetli kişilere karşı korumuştur.[35]

İslam devletlerinde kamu dirlik ve düzenini, genel ahlakı korumak ve kollamakla görevli olan hisbe teşkilatının gayesi halkı kötü işçilik, düzenbazlık, dolandırıcılık, karaborsacılık, aşırı fiyat artışı gibi kötü niyetli uygulamalardan koruyarak, piyasa ekonomisini kontrol altında tutmak ve denetlemek olmuştur.[36]

Görüldüğü gibi İslam dünyasının bir ürünü olarak ortaya çıkan ve uzun yıllar beledi görevleri yerine getiren hisbe (ihtisab) kurumu varlığını yüzyıllar boyu sürdürerek modern anlamda belediye teşkilatı kuruluncaya kadar yerel hizmetlerin karşılanması noktasında halkın taleplerine cevap vermiştir.

---

[32]Yüksel Koçak, **Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler,** Orion Kitabevi, Ankara, 2008, s.19.
[33]Ziya Kazıcı, **Osmanlı'da Yerel Yönetim**, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2006, S.16.
[34]Cahide Gülnur Sarı, Hisbe Teşkilatı, **Genç Hukukçular Hukuk Okumaları**, İstanbul, 2009, s.319.
[35]Köksal Alver, İslam Şehrini Kurmak: Hz. Peygamberin Şehir Tasavvuru, http://www.tyb.org tr/islam-sehrini-kurmak-hz-peygamberin-sehir-tasavvuru-23340h.htm, (14.01.2017)
[36]Alpaslan Alkış, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat F. Dergisi**, Sayı 17, 2011, s.140-141

2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Yerel Yönetimler

Osmanlı İmparatorluğu'nda yerel yönetimleri incelerken konuyu Tanzimat öncesi ve sonrası olarak ele almak gerekmektedir. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birçok alanda olduğu gibi yerel yönetimlerde de köklü değişiklikler yapılmıştır. Tanzimat öncesinde günümüz örneklerinde olduğu gibi modern bir yerel yönetim anlayışı olmamakla beraber mahalli hizmetlerin hiç var olmadığı da söylenemez.[37]

Tanzimat Fermanı ilan edilinceye ve batılı anlamda modernleşme ve ıslahat çalışmaları başlayıncaya kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda kentlerdeki geleneksel yönetsel düzen devam etmiştir. Kentler padişah adına onun tayin ettiği memur ve yöneticiler tarafından yönetilmiş, kentlerdeki yerel ve genel hizmetler iç içe girmiş, mahalli hizmetler yöre halkı, gönüllü kuruluşlar ve memurların işbirliğiyle yürütülmüştür. Bu dönemde temel felsefe kentlerin yöneticileri konumunda olan kadılar aracılığıyla halkı örgütleyerek mahalli hizmetleri yöre halkına yaptırmak olmuştur.[38]

2.1.1.Tanzimat Öncesi Dönem

Osmanlı kentlerinde Avrupa'daki örneklerine benzer şekilde, seçimle işbaşına gelmiş bir yerel yönetimi birimi olan belediye teşkilatı var olmamakla beraber, merkezi yönetim ve padişah tarafından görevlendirilen memurların belediye ile ilgili hizmetleri görev olarak üstlendikleri görülmüştür. Tanzimat Fermanı ilanından önce beledi görevler gerçekte modern anlamda birer kuruluş olmayan vakıflar, loncalar ile kadılık kurumu vasıtasıyla yerine getirilmiştir.[39]

Osmanlı Devleti'nde yerel hizmetleri ifa eden söz konusu klasik kurumların merkezi yönetim karşısında özerkliği bulunmamış ayrıca diğer Avrupa devletleri gibi yerel demokrasi anlayışı da yerleşmemiştir. Yerel halkın kendilerini yöneten mahalli yöneticileri belirleme gibi bir hakları bulunmamıştır. Mahalli ihtiyaçlar halk tarafından seçilen temsilciler yerine merkezi yönetimin uzantıları veya onların buyun

[37]Muharrem Es, Osmanlı Devleti'nde Mahalli İdareler, **Yerel Siyaset Dergisi** 27. Sayı, Mart 2008, s.30.
[38]Ökmen, Parlak, **Kuram ve Uygulamada Yerel Yönetimler**, s.240.
[39]Kemal Kaya, Tanzimat'tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar, **Tarih Araştırmaları Dergisi,** Cilt 26 Sayı 41,s.102.

duruğu altındaki geleneksel kuruluşlar tarafından yerine getirilmiştir.[40] Osmanlı Devleti'nin güçlü merkeziyetçi yapısı yerel yönetimlerin batıdakilere benzer şekilde gelişmesine engel olmuştur. Yerel yönetimler merkezi otoriteyi zayıflatır düşüncesi yerel nitelikteki en ufak bir hizmetin dahi merkezden haber olmadan yapılmasına imkân vermemiştir.

Osmanlı Devleti beledi, mülki, askeri ve adli işleri tıpkı kendinden önce gelen İslam devletleri gibi dini temellere ve kurallara göre şekillendirmiştir. Devletin kurucusu padişah Osman Bey'in memur olarak atadığı ilk görevliler subaşı ile kadı olmuştur. Devlet tarafından alınan ilk vergide pazardan alınan mahalli idareyi ilgilendiren "bac" vergisidir.[41] Kuruluşun ilk yıllarında halkın devletten beklentisi güvenliğin ve adaletin sağlanması ve vergilerin adil şekilde toplanması olmuştur. Bu anlayış modern büyük kentlerin oluşmasına kadar devam etmiştir.

Tanzimat döneminde mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak üzere modern belediyeler gibi hizmet veren dönemim klasik kurumları kadı, vakıf ve loncaları ayrı başlıklar halinde incelemenin faydalı olacağını değerlendirmekteyiz.

2.1.1.1. Kadı

Klasik Osmanlı kent yönetiminde Tanzimat'ın ilanına kadar geleneksel yapı varlığını korumuş şehirler padişah tarafından tayin edilen memurlar aracılığıyla mülki ve beledi işler ayrım gözetmeksizin tel elden yürütülmüştür. Asli görevi olan adli işlerin yanı sıra şehirde asayişin sağlanması, vakıfların denetim ve kontrolü, esnafların denetlenmesi, narh uygulaması, ticaretin güvence altında işlemesi, temizlik işleri gibi mahalli görevler kadının sorumluğuna bırakılmıştır. Kadı söz konusu hizmetleri yerine getirmek için subaşı, muhtesib (ihtisab ağası), imam, mimarbaşı, böcekbaşı gibi yardımcıları kullanmıştır.[42] Kent idaresinin tek elden yürütülmesi uygulaması Osmanlının güçlü merkeziyetçi anlayışından kaynaklanmıştır. Bu anlayışın bir tezahürü olarak kazada bulunan tüm idari, beledi, yargı görevleri merkezi idarenin uzantısı olan tek bir kişiye kadıya verilmiştir.

---

[40]Ramazan Şengül, **Yerel Yönetimler**, Umut Tepe Yayınları, Kocaeli,2015,s.25.
[41]Bilal Eryılmaz**, Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme**, İşaret Yayınları, İstanbul, 2010.s.201.
[42]Mehmet Seyitdanlıoğlu, Yerel Yönetim Metinleri I, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı 6, 1995,s.85.

Diğer İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlı'da da beledi işlerle ilgilenmek doğrudan kadının vazifelerinden birisi olmuştur. Fakat kadının başta adli ve mülki olarak birçok görevi bulunduğu için beledi işlerini yardımcısı olan muhtesib (ihtisab ağası) vasıtasıyla yerine getirmiştir. Muhtesibin en temel görevi şehirdeki ekonomik ve sosyal hayatı düzenlemek olmuştur. [43] Modern belediyelerde zabıta birimlerine benzetebileceğimiz muhtesibin başlıca beledi görevleri; tüketim maddelerine narh koymak, çarşı ve pazarları denetlemek, tartı ve ölçü aletlerini kontrol etmek, gıda ürünlerinin satıldığı işyerlerini denetimlerini yapmak olmuştur.[44]

II. Mahmut döneminde askeri alanda orduyu modernleştirme ve Avrupa devletleri ile eşit güce ulaştırma adına yapılan reformlar neticesinde çağın gerisinde kalan ve sürekli isyanları ile gündeme gelen yeniçeri ocağı kaldırılmış ve yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla yeni bir ordu kurulmuştur. Bu ordunun acil ihtiyaçlarını karşılamak üzere esnaf ve sanatkârlardan alınan vergilerin daha etkin ve verimli bir şekilde toplanması için İstanbul'da ihtisab nazırlığı kırsal alanda da ihtisab müdürlüklerinin kurulmasıyla kadının beledi, vergi toplama ve kolluk fonksiyonu bu kuruma devredilmiştir. Böylece kadıların mahalli olarak etkinlikleri azalmıştır.[45] Zaman içinde kadıların üstlenmiş olduğu birçok görev yeni kurulan başka birimlere verilmiştir. Böylece kadı sadece yargı görevi gören bir memur konumuna düşmüştür.

İslami değerler üzerine gelişen ortaya çıkışı Anadolu Selçuklularına kadar uzanan Osmanlı idari teşkilatlanmasının birimleri arasında önemli bir yer edinen mahalle, birbirini tanıyan birlikte yaşama arzusu güden sosyal dayanışma ve yardımlaşma içinde olan kitlelerin yaşadıkları yerleşim alanlarıdır.[46]

İçinde yaşadığı halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamak üzere medrese, ibadethane, meydan, çeşme, pazar, çarşı gibi her türlü sosyal donatıları bulunan

---

[43]Kazıcı, **Osmanlı'da Yerel Yönetim**, s.46-47

[44]Halil Nadaroğlu, **Mahalli İdareler Teorisi-Ekonomisi-Uygulaması (7. Baskı),** Beta Yay. , İstanbul, 2001,s. 198

[45]Erdoğan Öner; İstanbul Şehremâneti (Belediyesi)'nin Kuruluşu ve 1917 Yılı Bütçesi, **T.C Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Dergisi**, Sayı 386, 2008,s.10.

[46]Erbay Arıkboğa, Yerel Yönetim Açısından Mahalle Muhtarlığına Bir Bakış, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 8, Sayı 3,1999,S.104.

mahalle Osmanlı idare teşkilatı içinde önemli bir yer tutmuş ve mülki, adli ve beledi örgütlenmelerin ilk ayağı olmuştur.[47]

Osmanlı Devleti'nde mahalleler birer yönetim biri olarak algılanmış, önemli amme hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde ve şehrin müşterek masraflarının karşılanmasında temel alınan birim olmuştur. Selçuklu döneminde halkın mahalle birimindeki temsilcisi olan "iğdiş" 'in yerini Osmanlı'da mahalle kethüdaları almış, ancak kethüdalarda zamanla önemini yitirerek bu görevi padişah beratıyla atanan imamlara bırakmıştır. İmam asli görevinin yanı sıra sokakların temizliği, cami, mescit ve hamam gibi müşterek kullanılan tesislerin bakım ve onarımın yapılmasında önemli rol üstlenmiştir.[48]

Osmanlılarda en küçük yönetim birimi diyebileceğimiz mahalleler geleneksel dönem boyunca muhtarlık müessesi kurulana kadar din görevlileri tarafından yönetilmiştir. İmamlar kadının sorumluluğunda olan mahalle ve köy bazındaki mülki, sosyal, beledi ve güvenlik işlerini kadılara bağlı olarak icra ederek bir bakıma kadıların mahalledeki temsilcileri olmuşlardır. İmamların en önemli görevi mahalle sakinlerine merkezi hükümet tarafından salınan vergileri toplamak olmuştur. Gayrimüslim mahallelerde ise imamın üstlendiği rolü Hristiyan ve Musevi din adamları yerine getirmişlerdir.[49]

Mahallelerde seçimle iş başına gelen ve yöre halkının gereksinimlerini karşılayan ve beledi hizmetleri gerçekleştiren bir vakıf olan avarız akçaları da bulunmuştur. Ayrıca meydana gelebilecek yangın olaylarına müdahale etmek üzere mahalle tulumbacıları ile mahallede asayişi temin eden bekçiler görev yapmıştır. Bu görevlilerin de maaşları mahalle sakinleri tarafından karşılanmıştır.[50]

Klasik dönemde mahallenin yönetimini üstlenen imamın yerini II. Mahmut tarafından yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla kentlerde oluşan asayiş boşluğunu

---

[47]Mehmet Kara, ''Mahalle Muhtarlarının Kent ve Mahalle Güvenliğine İlişkin Yaklaşımları: Antakya Örneği'', **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 8 Sayı 15, 2011,s.4.

[48]Musa Çadırcı, **Tanzimat Sürecinde Türkiye Anadolu Kentleri**, İmge Kitabevi, Ankara, 2011,s.48-49.

[49]İlber Ortaylı, **Türk Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, s.305-306.

[50]Es, **Osmanlı Devleti'nde Mahalli İdareler**, s.32.

gidermek ve güvenlik ve huzuru temin etmek üzere alınan önemler ve düzenlemeler neticesinde 1829 yılında kurulan muhtarlık almıştır. İlk olarak İstanbul'da yürürlüğe konulan muhtarlık teşkilatı 1833'te Kastamonu daha sonra da diğer kentlerde uygulanmaya başlanmıştır.[51] Muhtarlık müessesinin İstanbul'dan sonra ilk önce Kastamonu sancağında kurulmasının önemli bir nedeni bulunmaktaydı.

Taşköprü ayanı Hacı Ömer efendinin devletten habersiz halktan çeşitli vergiler toplaması ve yöre halkından ayan hakkında gelen şikâyetler üzerine mütesellim Dede Mustafa Ağa ayanı yanına davet etmiş fakat ayan bu çağrıya kulak vermeyerek devlete isyan etmiştir. İsyan kısa sürede devlet tarafından bastırılmasından sonra mütesellim yeni bir ayan seçimine gitmeyerek İstanbul'da yeni kurulan mahalle muhtarlığı teşkilatını Kastamonu'da yürürlüğe koymuştur.[52] Bu olay İstanbul'da kurulan muhtarlık teşkilatının tüm ülkeye yayılmasına vesile olmuştur.

Kökleri Osmanlı Devleti'ne uzanan muhtarlık kurumu Cumhuriyet ilanından sonra teknolojik gelişmelerle birlikte önemi yitirdiği kanısı toplum genelinde görülse de son yıllarda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın düzenlediği "Muhtarlar Buluşması" toplantıları ile önem kazanmaya başlamıştır.

2.1.1.2. Vakıflar

Tanzimat öncesinde mahalli hizmetlerin yerine getirilmesinde kadılık müessesi yanında vakıflar da bir takım görevler icra etmişlerdir. Sevap, hayır hasenat, iyilik gibi dini duygularla ortaya çıkan vakıflar zamanla sosyal hizmet yapan kuruluşa dönüşmüşlerdir. Medrese, kütüphane, hamam, köprü, yol, çeşme gibi sosyal donatılanın yapılmasında buraların bakım, onarım ve işletmesinde, ekonomik durumu zayıf vatandaşlara gıda, sağlık hizmeti gibi sosyal yardımların sağlanmasında kısaca yöre halkının günlük yaşamını kolaylaştırılmasında vakıflar önemli görevler üstlenmişlerdir. Ancak diğer örgütler gibi vakıfların da Osmanlı devlet teşkilatı içinde kamu tüzel kişiliği bulunmamıştır.[53]

---

[51]Mehmet Güneş, Osmanlı Köy ve Mahalle İdarelerinde Yeni Bir Dönem: İhtiyar Meclisler inin Teşekkülü, **Journal Of History Studies**, Cilt 6 Sayı 3, 2014,İstanbul, s.164.
[52]Eryılmaz, **Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme**, s.219.
[53]Şengül, **Yerel Yönetimler**, s.28.

Vakıfların Osmanlı Devleti'nde bu kadar yaygın olmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki İslami kurallara ve geleneklere dayanan, kulun hayır ve hasenatta bulunarak ölüm sonrasında sevap kapısını açık bırakacağı dini inancıdır. Bu inanç vakıfların kurulmasını ve buralara yapılan yardımları teşvik etmiştir.[54]

Bir diğer neden ise Osmanlılarda özel mülkiyetin bulunmayışı ve özel mülkün devlet garantisi altında olmamasından kaynaklanmıştır. Özel mülkiyetlerini kendilerinden sonra gelen nesillere bırakmak ve güvence altına almak isteyen varlıklı kişiler vakıflar kurarak bu amaçlarını gerçekleştirmişlerdir.[55] Böylece zenginler hem hayır hasenat yaparak sevap kazanmış ve dini yönden kendilerini tatmin etmiş hem de mülklerini nesiller boyu devlet güvencesi altına almışladır.

Yenilikçi padişah II. Mahmut'un gerçekleştirdiği ıslahatlar kapsamında yeniçeri ocağını lav etmesinden sonra kadıların denetim ve yaptırım gücü önemli ölçüde azalmıştır.1836 yılında Evkaf Nezaretinin kurulması ile vakıfların denetimi kadının elinden alınarak bu bakanlığa devredilmiş böylece kadının vakıflar üzerindeki vesayeti sonra ermiştir.[56]

2.1.1.3. Loncalar

Kökeni Arapçadan gelen hak ve hukuka riayet etmek, başkalarına yardım etmek, bağışlayıcı olmak gibi anlamlara gelen fütüvvet kelimesinden türeyen kökleri ahilik teşkilatına dayanan loncalar, usta kalfa çırak şeklinde örgütlenmiş esnaf kuruluşlarıdır. Esnafların zaman içerisinde bir araya gelip teşkilatlanarak oluşturdukları loncalar merkezi hükümet ile esnaflar arasında iletişim görevini üstlenen sivil toplum örgütü özelliklerini taşıyan kuruluş olmuşlardır.[57]

Lonca teşkilatı, Tanzimat öncesi dönemde sadece esnafların birbirleri ile olan münasebetlerini düzenlemek ile kalmayıp aynı zamanda esnafların devletle olan ilişkilerinde iletişim ve koordinasyonu sağlamıştır. Esnafların başında bulunan kadı huzurunda üyelerin oyuyla seçilen kethüda padişah onayı ve izniyle tayin edilerek görevine başlamıştır. Kethüdalar hem lonca üyeleri arasındaki sorunların çözülmesini

[54]Es, **Osmanlı Devleti'nde Mahalli İdareler**, s.32.
[55]Uyar, **Türkiye'de ve Dünya'da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe**, s.2.
[56]Nadaroğlu, **Mahalli İdareler Teorisi-Ekonomisi-Uygulaması (7. Baskı)**, s. 198-199.
[57]Seyfettin Aslan, ''Türkiye'de Sivil Toplum'', **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 31, sayı 31, 2010, s.265.

sağlamak hem de beledi işlerden sorumlu olan kadı ve diğer yöneticilerle birlikte piyasaya sürülecek mallara narh uygulaması, malların ve pazarın denetimi, haksız rekabetin önüne geçilmesi gibi önemli mali görevler icra etmişlerdir.[58]

Loncalar işlerini sürdürdükleri çarşı ve pazarlar kanalıyla ekonomik hayatın doğrudan bir parçası olurken aynı zamanda içindeki bulundukları sosyal alanların da bir takım mahalli hizmetlerini yerine getirmişleridir. Çarşının temizliği, içme suyunun temini, yol ve kanalizasyonunun yapımı, sokakların aydınlatılması gibi bir takım beledi görevler loncalar eliyle yerine getirilmiştir. Loncalar bu hizmetleri yerine getirirken kaynak olarak kendi bünyelerinde oluşturdukları aralarında sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı da sağlayan avarız sandıklarını kullanmışlardır.[59]

Osmanlı kentlerinde etkin ve düzenli bir esnaf örgütlenmesi olan loncalar bir yandan şehrin ekonomik yaşamını düzenlenmesine katkıda bulunurken bir yandan da imalat ve tüketimi denetleyici, tüketici haklarını güvence altına alan misyonlar yüklenmişlerdir.[60] Loncalar yüklenmiş oldukları tüm bu fonksiyonlar ile Tanzimat öncesi dönemde kadıya beledi görevlerinde yardımcı olarak mahalli bir birim gibi hareket etmişlerdir.

Tanzimat öncesini özetleyecek olursak Osmanlı kent idaresi, geleneksel toplum anlayışı paylaşımı yapılarak müşterek şekilde yürütülmüştür. Kendisine ait bir bütçesi, görevleri iş bölümü olan örgütlenmiş bir belediye veya şehir yönetimi modern dönemin başlangıcı olan Tanzimat fermanı ile Osmanlı yönetiminde görülmeye başlanmıştır.[61]

2.1.2.Tanzimat Sonrası Dönem

19. yy 'la geldiğimizde batılı devletlerin gerisinde kalan ve sürekli toprak kayıpları yaşayan Osmanlı Devleti Avrupa devletleri ile başa çıkmak ve onlarla rekabet edebilmek için askeri, mali, idari alanda olduğu gibi yönetimde de yeni reformlar yapmak zorunda kalmıştır.

---

[58]Mehmet Seyitdanlıoğlu, Yerel Yönetim Metinleri XVI; Esnaf Cemiyetleri Hakkında Talimat, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 8, Sayı 1, 1999,s.126.

[59]Ulusoy, Akdemir, **Mahalli idareler Teori-Uygulama-Maliye**, s.200-201.

[60]İrfan Türkoğlu, Yerel Yönetimlerde Mali Reform Arayışları: Türkiye'de Belediyelerde Mali Özerklik ve Belediye Başkanlarının Mali Özerklik Algılaması, **MB Strateji Geliştirme Başkanlığı**, Ankara, 2009/389,s.78.

[61]Ökmen, Parlak, **Kuram ve Uygulamada Yerel Yönetimler**, s.157.

Başta İstanbul olmak üzere ülkenin önemli şehirlerinde savaşlar sonrası yaşanan toprak kayıpları nedeniyle ortaya çıkan büyük göç hareketleri, kent nüfuslarındaki ani değişimler, kent sakinlerinin mahalli hizmet isteklerinin çeşitlenmesi ve artması, klasik kurumların bu yeni talepleri karşılamada yetersiz kalmaları merkezi yönetimde olduğu gibi yerel yönetimlerde de modernleşmeyi zorunlu kılmıştır.[62]

Tanzimat'ın getirdiği yeni düzen ve nizam içinde Avrupalı devletlerin de teşviki ve zorlamasıyla yerel yönetim boyutunda modernleşme çabaları içine girilmiştir. Muhassıllık meclislerinin açılmasıyla başlayan bu süreç daha sonra bir takım gelişmelerin de etkisiyle belediyeleşme boyutuna gelmiş İstanbul'da ilk örneği kurulan belediyeler ilerleyen zamanlarda çıkarılan yeni nizamnamelerle yurdun geneline yayılmıştır.

2.1.2.1. Muhassıllık Meclisleri

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte vergi toplanmasında ve mali işlerde yolsuzlukların ve rüşvetin önüne geçilmek istenmesi amacıyla vergileri toplama görevi valilerin, ayanların elinden alınarak yeni oluşturulan muhassıl isimli memura verilmiştir. Bu memurun görevini yerine getirmede kendisine yardımcı olması amacıyla muhassıllık meclisleri adı altında yeni bir birim kurulmuştur. Yeni kurulan bu müessese yerel yönetim birimi olmamakla birlikte bir takım üyelerinin seçimle iş başına gelmesi açısından yerel demokrasi için önemli ve değerli bir adım olmuştur.[63] Bu adım ilerleyen dönemlerde oluşan Belediye meclisleri, Mebusan meclisi gibi demokratik yapıların ortaya çıkması ve halkın siyasete katılması noktasında önemli bir tecrübe kaynağı olmuştur.

Muhassıllık Meclisi'nin üyeleri Danıştay'ın (Şura-yı Devlet) çıkardığı bir talimatname ile belirlenmiştir. Söz konusu talimnameye göre meclis mal, nüfus ve emlak kâtibi ile yörenin hâkimi, müftüsü, zabiti ve ahalinin ileri gelenlerinden olan dört kişiden teşekkül eden on kişiden oluşmuştur. Gayri Müslüm halkın yaşadığı yerde bunlara ek olarak dini önder ve yardımcısı iki kocabaşı da meclise katılmıştır.

[62]Şengül, **Yerel Yönetimler**, s.29
[63]Bilal Eryılmaz, Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 11, Sayı 3, 2002, s.8

Meclis haftada 2-3 gün toplanarak vergilerin belirlenmesi ve toplanması yörenin özel ve genel sorunları, giderlerin hesaplanması gibi konuları görüşmüştür.[64] Tanzimat'ın ilk meyvelerinden birisi olan Muhassıllık Meclisleri, bünyesine gayrimüslim vatandaşların da katılmasına imkân sağlayarak eşit vatandaşlık temeline vurgu yapmıştır.

Muhassıllık Meclislerinin kuruluş amacı yerel düzeyde halkın yönetime katılmasını sağlamak, yöre halkının talep ve şikâyetlerini dinleyerek merkezi yönetime iletmek, yönetimde demokratikleşme adımları atmak olmamıştır. Asıl gaye Tanzimat reformlarını halka anlatacak bir yapı oluşturmak ve halktan toplanan vergileri doğrudan hazineye aktarılmasını sağlamak olmuştur.[65]

İlerleyen dönemlerde Muhassıllık Meclislerinin vergi toplamada beklenen başarıyı gösterememesi sonucu ülke yönetimde yapılan reformlara bu meclislerde dâhil edilmiştir. Muhassıllık Meclisleri yapılan değişiklikle muhassılların görevlerine son verilerek sancak merkezlerinde kaymakam eyaletlerde ise vali başkanlığında "Memleket Meclislerine" dönüştürülmüştür. Daha sonra 1849 yılında ise Padişah Abdülmecit tarafından çıkarılan bir nizamname ile söz konusu meclislerin adı "Eyalet Meclisi" olmuştur. 1864 Vilayet Nizamnamesi yayınlanana kadar bu talimname yürürlükte kalmıştır.[66]

2.1.2.2. Şehremaneti Nizamnamesi

19. yüzyıla gelindiğinde ülkede klasik yönetim yapısının çöküşü sebebiyle kentlerde kargaşanın hâkim olması, kentlerin gelişip büyüyememesin yanı sıra eski klasik kent olmaktan çıkması, belediye teşkilatı kurulması ihtiyacını dönemin yeni problemi olarak ortaya çıkarmıştır. Başta Mustafa Reşit Paşa olmak üzere Tanzimat yöneticileri yeni modern belediyelerin kurulmasını çok istemişlerdir. Ancak onların bu isteği yalnız modern ve düzenli Avrupa tarzı şehirler yaratmak olmuş yerel özerklik asla düşünmemişlerdir. Öte yandan Avrupa devletleri ise Osmanlı ile ekonomik ilişkilerini rahat bir şekilde yürütebilmek için başta İstanbul olmak üzere

[64]İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri 1840-1880**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000,s.33-34
[65]Eryılmaz, **Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme**, s.114.
[66]Musa Çadırcı, Osmanlı Döneminde Yerel Meclisler, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi,** Cilt 2, Sayı 5, 1993, s. 4-5.

liman kentlerin yönetiminde reformlar yapılmasını istemişlerdir.[67] Bu iki önemli neden Osmanlılarda belediye teşkilatının kurulmasının temelini oluşturmuştur.

Bahse konulu sebeplerin de tetiklemesiyle Osmanlı'da ilk belediye teşkilatı kurulması teşebbüsü Tanzimat'ın ilanından sonra 1854 yılında gerçekleştirilmiştir. Kırım harbi dolayısıyla İstanbul'a gelen batılı müttefik ordularının kentin nüfusunu oldukça arttırması, ulaşım, sağlık, çevre temizliği gibi mahalli hizmetlerde yaşanan aksaklık ve eksikler büyük bir soruna neden olmuştur. İhtisab Nezareti'nin bu sorunlarla başa çıkamaması ve yaşanan sorunlara çözüm bulamaması İstanbul şehremanetinin kurulması ile sonuçlanmıştır. Meclis-i Vala (Danıştay) tarafından çıkarılan 14 maddelik nizamname ile şehremanetinin başında şehremini ve şehreminin iki yardımcısı ile 12 üyeden oluşan ve seçimle iş başına gelen şehir meclisi oluşturulmuştur. Şehremanetine şehrin ihtiyaç maddelerinin temin edilmesi, mallara narh uygulanması, çarşı ve pazarların denetim ve kontrolü, sokakların temizliği gibi görevler verilmiştir.[68] Ancak tüm bu düzenlemelere rağmen şehremaneti başaralı olamamış, yeni oluşan bu yapı İhtisab Nezareti kurumunun adını değiştirmekten öteye geçememiştir.

2.1.2.3. Altıncı Daire-i Belediye

Şehremaneti'nin yaşadığı başarısızlığın sebeplerini araştırmak, belediyenin modern standartlarda çalışmasını sağlamak ve yaşanan sorunlara çözüm bulmak amacıyla 1855 tarihinde İntizam-ı Şehir Komisyonu kurulmuştur. Komisyon hazırladığı raporda şehremanetinin kaynak sorununa, ekonomik yapısının güçsüzlüğüne dikkat çekmiştir. Hazırlanan rapor doğrultusunda İstanbul'un 14 şubeye ayrılması öngörülmüştür. Ancak ülkenin içinde bulunduğu mali ve idari zorluklar nedeniyle aynı anda 14 daire kurulamamıştır. Bundan dolayı modern beledi hizmetlere alışmış zengin ve varlıklı gayrimüslim tebaanın yoğun olarak yaşadığı, belediye yönetimine uyum sağlayabilecek Galata-Beyoğlu bölgesi pilot bölge seçilerek Altıncı Beled-i Daire kurulmuştur.[69]

---

[67]Ortaylı, **Türk Teşkilat ve İdare Tarihi**, s.435-436.
[68]Mehmet Seyitdanlıoğlu, Yerel Yönetim Metinleri IV; Şehremanetinin Kuruluşu ve Şehremaneti Nizamnamesi, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 3, 1996, s.77.
[69]Şengül, **Yerel Yönetimler**, s.32

Altıncı Daire yönetimi Babı Ali tarafından seçilen ve padişah beratı ile tayin edilen bir müdür ile aynı şekilde seçilen Fransızca ve Osmanlıca bilen en az 10 yıldır bölgede ikamet eden ve 100.000 kuruşluk mülke sahip olan yedi asil üye ile yabancı uyruklu müşavir statüsünde 4 üyeden oluşturulmuştur.[70] Belediye başkanının seçim yerine padişah beratı ve tayini ile göreve gelmesi merkezi otoritenin zayıflamasını önlemek üzere alınan bir tedbir olarak değerlendirilmektedir.

Altıncı Belediye Dairesine sokakların temizliği ve bakımı, yol ve kaldırım yapımı, içme suyu ve havagazı hizmetleri, ölçü ve tartı aletlerinin ile gıda maddelerinin kontrol edilmesi, pazar yeri, lokanta, kahvehane gibi umuma açık yerlerin denetlenmesi gibi bir takım görevler verilmiştir. Belediye bu görevleri yerine getirmesi için işyerlerinden alınan temizlik ve aydınlanma harcı, esnaflardan alınan resimler ile emlak vergisini kaynak olarak kullanmıştır. Ayrıca bu gelirlere ilaveten doğrudan merkezi hükümet tarafından da kaynak aktarımı yapılmıştır.[71]

Altıncı Daire'ye normal gelirler dışında farklı bir takım kaynaklar ihdas edilerek elçiliklerin ve ticaretin merkezi Beyoğlu'nun mahalli hizmetleri cumhuriyet dönemine kadar ayrıcalıklı bir şekilde yerine getirilmiştir. Tüm bu ayrıcalıklara rağmen Altıncı Daire'de de diğer belediyelerde olduğu gibi mahalli demokrasi değil, imar endişesiyle yönetilen hükümetin uzantısı bir birim anlayışı hâkim olmuştur.[72]

1864 yılında Danıştay tarafından çıkarılan nizamname ile İstanbul 14 daireye ayrılarak belediye örgütünün tüm İstanbul'u kapsayacak şekilde genişletilmesi öngörülmüştür. Nizamname kapsamında 14 daireden her bir dairenin başında merkezi hükümet tarafından atanan bir reis ile yöre halkı tarafından iki seneliğine seçilen üyelerden oluşan meclis kurulması düşünülmüştür. Bu 14 dairenin üstünden ise şehremini, şehremaneti ve cemiyeti umumiye meclisinden oluşan şehremaneti teşkilatı oluşturulmuştur. [73]

Söz konusu nizamnameye göre Şehremini ve Şehremaneti Meclisi üyeleri merkezi hükümet tarafından tayin edilmesi, Cemiyeti Umumiye ise belediye Daire Başkanları ile daire üyeleri arasından seçilen üçer üyeden oluşması düşünülmüştür.

---

[70]Eryılmaz, **Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı**, s.9
[71]Bilal Eryılmaz, **Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması**, Birleşik Yayınları, İstanbul, 1997, s.67.
[72]Ortaylı, **Türk Teşkilat ve İdare Tarihi**, s.438
[73]Ahmet Şeref Gözübüyük, **Türkiye'de Mahalli İdareler**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1967, s.71.

Tüm bu planlamalara rağmen 1868 Nizamnamesi tam olarak uygulanamamış, kurulması düşünülen 14 daireden ancak birkaçı kurulabilmiştir.[74] Günümüzde var olan büyükşehir belediyeleri ve bu belediyelere bağlı ilçe belediyelerinden oluşan büyükşehir yönetim sistemi büyük ölçüde 1864 nizamnamesinden esinlenerek tasarlanmıştır.

2.1.2.4. İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi

1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesi ile eyalet sistemi yerine vilayet sisteminde geçilerek taşra yönetim sisteminde köklü değişikliklerin ilk adımı atılmıştır. Nizamname önce Tuna vilayetinde uygulanmış burada başarı sağlanınca da ülke geneline yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır. Söz konusu nizamname ile il düzeyinde beledi işlerin sorumluğunu üstlenecek her sancaktan seçilen iki gayrimüslim ile iki Müslüman üyelerden oluşan vali başkanlığındaki meclisin kurulması öngörülmüştür.[75] Tabandan gelen bu talepler merkezi hükümetin yeni talimatnameler çıkarmasına yeni düzenlemeler yapmasına neden olmuştur.

1864 tarihli nizamnamede Fransız komün sistemini örnek alarak her kasabada bir belediye örgütü kurulacağı belirtilmesine rağmen taşrada bulanan kent ve kazalarda belediye teşkilatı oluşturulması ile ilgili bir madde içermemiştir. Ancak bu kentlerden gelen belediye kurma talepleri doğrultusunda vilayet belediye meclislerin kurulmasını ve belediyelerin görevlerini tanımlayan birisi dokuz diğer on altı maddeden oluşan iki talimatname hazırlanmıştır. Bu talimatname Selanik, Tuna, Beyrut gibi vilayetlerdeki uygulamaya yasal bir dayanak getirmiştir. Söz konusu talimatnamelerde belediyelere herhangi bir özerklik verilmemiş ve kurulan belediyeler idari bir teşkilat olarak var sayılmıştır.[76]

İmparatorluğun başkentinden belediye örgüyü kurulması için çalışmalar devam ederken taşrada da 1868 yılında yürürlüğe konan bir talimatname ile belediye örgütü kurulması ve teşkilatın tüm ülkeye yayılması düşünülmüştür. 1871 yılında çıkarılan İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi, vilayet sancak ve kazaların merkezi olan her şehir ve kasabada belediye işleri için bir belediye meclisi

[74]Nadaroğlu, **Mahalli İdareler Teorisi-Ekonomisi-Uygulaması (7. Baskı)**, s.200.
[75]Şengül, **Yerel Yönetimler**, s.36.
[76]Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri 1840-1880**, s. 173-174.

kurulacağı belirtmiştir. Belediyenin yapısı tayinle işbaşına gelen reis ile yörede mülk sahibi olan erkek vatandaşlar arasından seçilen üyelerden oluşan bir meclisten meydana gelmiştir.[77]

2.1.2.5. Dersaadet ve Vilayet Belediye Kanunu

1876 yılında ilan edilen Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-i Esasi'nin 112. maddesi beledi görevlerin İstanbul ve diğer yerleşim yerlerinde seçimle işbaşına gelen belediye meclisleri tarafından yürütülmesini bu amaçla belediye başkan, üyelerin seçimi, görev ve yetkilerini belirten bir kanunun çıkarılmasını öngörmüştür. Anayasanın ilgili hükümleri doğrultusunda Osmanlı Mebusan Meclisi'nin çıkarttığı ilk kanun İstanbul için Dersaadet Belediye Kanunu ile taşra illeri için Vilayetler Belediye Kanunu olmuştur.[78]

Dersaadet Belediye Kanunu ile İstanbul içinde ayrıcalıklı bir yönetim idaresi olmasını istemeyen meşruti yönetim Paris belediye örgütünü örnek alarak İstanbul'u yirmi daireye ayırmış ve Şehremanetine bağlamış, böylece Altıncı Dairenin imtiyazlı durumuna son vermiştir. İstanbul'da kurulması öngörülen bu yirmi daireden mali problemler ve Osmanlı-Rus savaşının patlak vermesi nedeniyle ancak birkaçı hayata geçebilmiştir.[79]

Ortaylı'ya göre kanunun 3. maddesinde yer alan belediye meclisinin belediye aleyhine açılan davalarda taraf olması hükmü ile belediye sadece yönetsel bir örgüt olmaktan çıkararak tüzel kişilik de kazanmıştır. Kanunla belediyelere imar ve bayındırlık hizmetleri, aydınlatma, temizlik, emlak vergisi tahsili, nüfus sayımı, çarşı ve pazarların denetim kontrolü, toplum sağlığı tedbirlerini almak, mezbaha ve okul açmak, itfaiye hizmetleri gibi görevler verilmiştir. Ancak belediye bu hizmetlerin bir kısmını ekonomik sıkıntılar nedeniyle gerçekleştirememiş, bir kısmı da Bab-ı Ali tarafından yerine getirilmiştir.[80]

1877 Vilayet Belediye Kanuna göre her şehir ve kasabada seçimle işbaşına gelen üyelerden oluşan belediye meclisi ile bu meclis içinden merkezi hükümet

[77]Nadaroğlu, **Mahalli İdareler Teorisi-Ekonomisi-Uygulaması (7. Baskı)**, s.200.
[78]Ulusoy, Akdemir, **Mahalli idareler Teori-Uygulama-Maliye**, s.202.
[79]Eryılmaz, **Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme**, s.212-213.
[80]Ortaylı, **Türk Teşkilat ve İdare Tarihi**, s. 440

tarafından atanan belediye başkanından ve mahalli idare meclisi ile belediye meclisinin birleşmesinden meydana gelen Cemiyeti Beledi 'den oluşan bir belediye teşkilatı kurulması öngörülmüştür. Bu yapı 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanunu'na kadar geçerliliğini korumuştur.[81]

Vilayet Belediye Kanunu'nda başkan meclisle merkezi hükümet arasında bir köprü görevi üstlenmiştir. Meclis ise şehrin sorunları tartışıp çözüm bulmak, bütçeyi hazırlamak ve denetlemek, imar gibi görevleri yerine getirmekle görevlendirilmiştir. Seçme seçilme kriterleri bir önceki kanundan çok farklı olmamıştır ancak yeni kanunda meclis üyelerin Türkçe bilmesi şartı getirilmiştir. Yeni kanunda ilk defa gizli oy açık tasnif esasına dayalı tek dereceli seçim getirilerek demokratikleşme yönünde çok önemli bir adım atılmıştır.[82]

2.1.2.6. Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi Hakkında Kanun-u Muvakkat

II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte yönetimi ele alan İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezi ve otoriter yönetim anlayışını belediye yönetimlerinde de göstermiştir. İTC yöneticileri âdem-i merkeziyet, yerel yönetimlerin yetkilerinin arttırılması gibi fikirleri tehlikeli görmüşlerdir. 1912 yılında çıkarılan "kanun-u muvakkat" ile birlikte Şehremaneti merkeziyetçi yönetim anlayışı ile yeniden yapılandırılarak tek bir daireye bağlı dokuz şube şeklinde örgütlendirilmiştir. Ayrıca şehremaneti meclisi lav edilerek yerine Encümen-i Emanet adında encümen kurulmuş, her şubenin başına merkezi hükümet tarafında tayin edilen müdür ile halk tarafından seçilen 54 üyeden oluşan Cemiyet-i Umumiye-i Belediye kurulmuştur. Şehreminin merkezi hükümet tarafından atanması uygulamasına devam edilmiştir.[83] Bu kanun bize yöneticilerin Osmanlı Devletini dağılmaktan kurtarmak için yönetimi daha da merkeziyetçi bir yapıya götürdüklerini göstermesi bakımından önemlidir. İTC yöneticileri devletin kurtuluşunun merkezi yapının daha da güçlendirilmesiyle gerçekleştirilebileceğini düşünmüşlerdir.

[81]Gözübüyük, **Türkiye'de Mahalli İdareler**, s.72
[82]Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri 1840-1880**, s. 188-189
[83]Eryılmaz, **Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması**, s.82-83.

1877 Dersaadet Belediye Kanuna göre şehremanetine bağlı dairelerin şehremanetinden ayrı kendi tüzel kişilikleri bulunmalarına rağmen 1912 değişikliğe ile birlikte bütçe, sözleşme, alım-satım yapma, alacaklı, borçlu olma gibi tüzel kişilikle yapabileceği işlemler ortadan kaldırılarak söz konusu daireler şubeye dönüştürülmüştür.[84]

Osmanlı belediyeciliği genel anlamda bir yerel yönetim sistemini uygulamaktan çok şehrin hizmetlerinin yürütülmesinde kurumsallaşan bir yapı olarak faaliyet göstermiştir. Osmanlı'da merkeziyetçi devlet felsefesi hâkim olduğu için bu kurumlar şehir hizmetlerinin yürütülmesinden öte, yerel komünal özelliklere sahip olamamışlardır.[85]

2.2. Cumhuriyet Döneminde Belediyeler

Kurtuluş Savaşı mücadelesi esnasında yürürlüğe giren yirmi iki maddeden oluşan Teşkilatı Esasi'nin on iki maddesinin il, kaza ve nahiyelerle dolayısıyla yerel yönetimlerle ilgili olması anayasanın savaş döneminde bile yerel yönetimlere verdiği önemi ortaya koymuştur. Söz konusu anayasada ülke yönetimi il, kaza, nahiye şeklinde teşkil edilmiş bunlardan il ve nahiyeye tüzel kişilik tanınmıştır.[86]

1921 Anayasası ile mahalli yönetim ve yerel demokrasiyi geliştirmeye ve ileri taşımaya yönelik adımlar atılmasına rağmen meclisin tüm gücünü ve enerjisini kurtuluş savaşına vermesinden dolayı anayasada yerel yönetimlerle alakalı hükümler yerine getirilememiştir. Üç yıl yürürlükte kalan bu anayasadan sonra yürürlüğe giren 1924 Anayasası ile yerel yönetimlere verilen özerklik ile ilgili maddeler tamamen değiştirilmiştir.[87]

2.2.1 Tek parti Dönemi Belediyeler

Kanuni Esasi ve Teşkilatı Esasi'nin aksine 1924 Anayasasında mahalli idarelerin görevler ve yetkileri açıkça betimlenmemiş yalnızca yerel yönetimlerin tüzel kişilikleri ile bunlara yasal dayanak olan esaslar belirtilmiştir. Teşkilatı

[84]Hasan Yaylı, Türkiye'de Mahalli İdarelerin Tarihsel Gelişimi, (Ed. Kemal Görmez), **Yerel Yönetimler**, Orion Yayınları, Ankara,2015,s.40.
[85]Yeter Çiçek, Geçmişten Günümüze Türkiye'de Yerel Yönetimler, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Nisan 2014. Cilt:11, Sayı:1, s.58.
[86]Koçak, **Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler**, s.22.
[87]Ökmen, Parlak, **Kuram ve Uygulamada Yerel Yönetimler**, s.189.

Esasi'nin yerel yönetimlere getirmiş olduğu özerklik yeni cumhuriyet için bir tehlike olarak görülerek özerklik ilkesi rafa kaldırılmıştır.[88]

1924 Anayasası selefi olan Teşkilat-ı Esasi'den farklı olarak görev ayrımını betimlemekten vazgeçerek mahalli yönetimlerin 1876'daki gibi yetki genişliği ve görev ayrımı ilkelerine geri dönüş yapmıştır.[89]

Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle beraber burasının imar, iskân ve yönetiminde elde edilecek başarının yeni rejimin de başarısı sayılacağı düşüncesi, Ankara için İstanbul şehremanetine benzer şekilde ayrıcalıklı bir kanun olan Ankara Şehremaneti Kanunu çıkarılmasına neden olmuştur. Söz konusu kanunda belediye yönetimi merkezi hükümet tarafından tayin edilen şehremaneti ile 24 üyeden teşekkül eden belediye meclisinden oluşmuştur. İstanbul şehremanetinden farklı olarak şehremaneti seçilme şartı için öne sürülen belirli bir emlak vergisine tabi olma ilkesi Ankara Şehremaneti Kanunu'nda yer almamıştır.[90]

583 sayılı Kamulaştırma Kanunun çıkarılması, 844 sayılı kanunla Emlak ve Eytam Bankasının kurulması ve elektrik, doğalgaz gibi hizmetler için yabancı şirketlerden faydalanma girişimleri, imar planını Alman mimar H.Jansen'in kazanması bu dönem özelde Ankara'nın genelde yurdun inşasına verilen büyük önemin göstergeleri olmuştur.[91]

1930 yılına kadar Ankara ve İstanbul'da kendilerine has özel kanunlar ile taşra illerinde ise Osmanlı'dan miras kalan 1877 tarihli Vilayetler Belediye Kanunu hükümlerine göre mahalli hizmetler yürütülmüştür.

Ancak 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 Sayılı Belediye Kanunu ile söz konusu kanunlar yürürlükten kaldırılarak belediye mevzuatı tüm ülkeyi kapsayacak şekilde tek kanunda toplanmıştır. Fakat Ankara ve İstanbul'un belediye başkanı ile valilik görevleri birleştirilmiş ve bu iki büyük ile özel bir statü verilmiştir. Dönemin politik koşulları içinde yerel yönetimler halkın günlük ihtiyaçlarını karşılayan hizmet eksenli kurumlar olarak görüldüğünden özerklik düşüncesi önem kazanmamıştır. 1930 yılında çıkarılan Umum-i Hıfzıssıhha Kanunu, Belediyeler Yapı Yollar

[88]Gözübüyük, **Türkiye'de Mahalli İdareler**, s.7.
[89]Birgül A. Güler, Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi, Adem-i merkeziyet mi? , **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, 2000,s.19
[90]Eryılmaz, **Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı**, s.14
[91]Özer Bostanoğlu, Türk Belediyeciliğinde Güncel Tarihsellik, **Amme İdaresi Dergisi,** Cilt 2, Sayı 2, 1990, s.80

Kanunu, Belediyeler İstimlak Kanunu ile 1933 yılında yürürlüğe giren belediyelere mali destek sağlamak üzere çıkarılan Belediyeler Bankası Kanunu kentlere sunulan hizmetlerde 1580 sayılı kanunun noksanlıklarını tamamlamada yardımcı olmuştur.[92]

1580 sayılı kanun kadın erkek ayrımı gözetmeksizin tüm yurttaşlara seçme ve seçilme hakkı vererek demokrasimize önemli bir değer kazandırmıştır. Kanuna göre 18 seçme yaşı 25 ise seçilme yaşı olarak belirlenmiştir. Kadınlar ise 1930 yılında seçme 1934 yılında seçilme hakkını kazanmıştır. Belediyeler üzerinden sıkı bir vesayet kurmak isteyen merkezi hükümet seçilen il belediye başkanlarını içişler bakanı teklifi cumhurbaşkanı onayı ile diğer belediyeleri ise valiliğin onayı ile kesinleşmesini sağlayan bir uygulama getirmiştir.[93] Seçme ve seçilme hakkında Avrupa kıtasında bulunan birçok ülkeden önce demokratikleşme adına bu kadar önemli adımlar atılırken halk tarafından seçilen başkanların atamasının hükümet tarafından yapılmasına devam edilerek, güvenlik eksenli merkeziyetçi anlayıştan taviz verilmemiştir.

Tek parti anlayışının hâkim olduğu bu dönemde parti devlet bütünlüğü düşüncesi yerel yönetimlere dolayısıyla belediyelere de oldukça yansımıştır. Nitekim bazı zamanlarda il parti başkanına valilik veya belediye başkanı görevi de verilmiştir. 1929 ekonomik bunalımından kurtulmak için ortaya konulan çalışmalar ve çıkarılan kanunlar ile devletçilik ilkesi düşüncesi tek parti yönetiminin belediyelerin yetki ve görev alanlarını geniş tutmasına sebep olmuştur.[94]

2.2.2 Çok Partili Hayata Geçişin Ardından Belediyecilik

Çok partili hayata geçiş yerel yönetimler açısından düşünüldüğü gibi çok önemli değişim ve gelişimlere gebe olmamıştır. Demokratikleşme ile birlikte yerel yönetimlerin güçlenmesi gerekirken, merkezi hükümetler kendilerine rakip olarak gördükleri yerel yönetimlerin yetkilerini elinden alma yoluna gitmişleridir. Belediyelere verilen görev ve yetkiler bir bir ellerinden alınarak yeni kurulan merkezi idari kuruluşlara verilmiştir. Söz konusu görevler belediye kanunundan çıkarılmadığı içinde yetki karmaşası sorunu ortaya çıkmıştır.[95] Yine de tüm bu

[92]Şengül, **Yerel Yönetimler**, s.74
[93]Eryılmaz, **Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı**, s.15
[94]Yaylı, **Türkiye'de Mahalli İdarelerin Tarihsel Gelişimi**, s.46.
[95]Eryılmaz, **Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması**, s.23-24.

olumsuzluklara rağmen çok partili hayata geçiş ile birlikte az da olsa demokratikleşme ve yerel yönetimlerin güçlenmesi adına özellikle ekonomik alanda birkaç önemli gelişme de yaşanmıştır.

Bu dönemde hızlı kentleşme, kırdan kente göçlerin başlaması gibi nedenlerden dolayı imar sorunu ortaya çıkmış ve belediyelerin imar, bayındırlık ve konut yapımı vazifeleri çıkarılan mevzuatlarla yenilenmiştir. 5237 Belediye Gelirleri Kanunu çıkarılarak belediyeler mali açıdan güçlendirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda çıkarılan bir kanunla Ankara'nın özel statüsüne son verilerek valilik ve belediye başkanı makamları ayrı birer makam haline getirilmiştir. 1950 yılında ise belediye seçimleri kanunda değişikliğe gidilerek seçimlerin iki yılda bir seçilmesi uygulaması getirilmiş, akabinde 1954 yılında Ankara ile benzer şekilde İstanbul'da da valilik ve belediye başkanlıkları ayrılmıştır.[96] Ankara ve İstanbul'da uygulanan bu anti demokratik anlayış nihayet son bulmuştur.

2.2.3. 1960-1980 Dönemi ve Sosyal Demokrat Belediyecilik Anlayışı

1924 Anayasası'nın mahalli idarelere getirmiş olduğu katı merkeziyetçi yapı 1961 Anayasası ile özgürlükçü kapsamda yeniden tasarlanmıştır. 1961 Anayasası ile yerel yönetimler anayasada kendisine yer bulmuş, tüzel kişilik kazanmış, tek dereceli genel oy esasına dayalı seçim sistemi benimsenmiştir. Anayasa'da yerel yönetimlerin merkezi idare ile olan ilişkilerinin kanunla düzenleneceği, görevleri ile orantılı olarak gelir ve kaynak sağlanması gerektiği belirtilmiştir.[97]1961 Anayasasının yürürlüğe girmesine müteakip anayasanın getirdiği özgürlükçü ortamda yerel yönetimlere yeni bir soluk getirecek projeler ortaya çıkmıştır.

1962 yılında 209 sayılı bakanlar kurulu kararı ile Merkezi Hükümet ve hükümetin taşradaki uzantıları ile mahalli idareler arasında görev dağılımını düzenlemek, mahalli idarelerin görev ve yetkileri, mali kaynakları, teşkilat yapısını düzenlemek maksadıyla Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) çalışmasına başlanmıştır. Proje kapsamında 1964 tarihinde 6/3167 sayılı bakanlar kurulu kararı ile idarenin yeniden düzenlenmesi gayesiyle bir komisyon kurulmuş,

[96]Ulusoy, Akdemir, **Mahalli idareler Teori-Uygulama-Maliye**, s.203-204.
[97]Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası, **Resmi Gazete 334**,9 Temmuz 1961, Md. 116

oluşturulan bu komisyon da yerel yönetim alanında Prof.Dr. Fehmi Yavuz'dan bir araştırma yapmasını istemiştir. Fehmi Yavuz tarafından 'Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Araştırması' adıyla yapılan TODAİE tarafından yayınlanan bu çalışmada belediyelerin büyükşehir, şehir ve belde belediyesi şeklinde teşkilatlanması önerilmiştir.[98]

1963 yılında çıkarılan 307 sayılı kanunla meclis tarafından seçilen belediye başkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi esasına geçilmiş ayrıca başkanların göreve başlamaları için gereken vali ya da cumhurbaşkanının onayı uygulamasına son verilerek başkan seçimi demokratik bir yapıya kavuşturulmuştur.[99]

1970'li yıllarda toplumda meydana gelen karmaşa ve köyden kente olan göçlerin kontrol altına alınamaması, sağlıksız kentleşme ve gecekondulaşma sorunu yöneticileri farklı arayışlara yöneltmiştir. 1973 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde CHP'nin ortaya koyduğu büyük başarı toplumun çeşitli kesimlerinden ve akademik çevrelerden gelen destekler ile bireysel olarak bazı belediye başkanlarının elde ettiği başarılar 'Toplumsal Belediyecilik' olarak tanımlanan bir anlayışın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Demokratik, kaynak üreten, katılımcı düzenleyici ve yönlendirici gibi bir takım ilkeleri benimseyen bu anlayış merkezi hükümet nezdinde yeterli desteği göremediği için çok başarılı olamamıştır.[100]

"Demokrat Belediyecilik", "Yeni Belediyecilik", "Sosyal Belediyecilik" olarak da adlandırılan bu hareketin esas gayesi işçilere, emekçilere, gelir seviyesi nispeten düşük olan insanlara ve bunların yaşadıkları gecekondu semtlerine yönelmek olmuştur. Bu amaç doğrultusunda İzmir ve Ankara'da belediyeler aracılığıyla bu kesimlerin barınma sorunlarını çözmek ve onları daha modern ve sağlıklı mekânlarda yaşamlarını sürdürmeleri sağlamak maksadıyla toplu konut projeleri başlatılmıştır. Ancak iktidarda bulunan hükümet, belediye gelirlerini arttırılması yönünde çıkarılmak istenen yasaların önüne geçerek muhalif belediyelerinin bu başarısını engellemiştir.[101] Muhalefet partisine mensup

[98]Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset,** s. 362-363.
[99]Serkan Doru, 1923-2000 Döneminde Türk Yerel Yönetimleri Üzerine Gerçekleştirilen Reform Çalışmalarının Değerlendirilmesi, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi,** Cilt:7, Sayı 1,2015, s.126.
[100]Yaylı, **Türkiye'de Mahalli İdarelerin Tarihsel Gelişimi**, s.54.
[101]Bostanoğlu, **Türk Belediyeciliğinde Güncel Tarihsellik**, s.85.

belediyelerin başarılı çalışmalar yürütmesi bağlı olduğu siyasi partinin elini daha da güçlendireceği, siyasi başarı kazanacağı düşüncesi bu engellemelere neden olmuştur.

2.2.4. 1980 Sonrası Dönemde Belediyecilik

Olağan üstü şartların hâkim olduğu bu dönemde ilk olarak belediye başkanlarının tümü görevden alınarak, belediye meclisleri feshedilmiştir. Askeri yönetimin felsefesine göre normal sayılabilecek bu karar daha sonra 1984 yılında gerçekleştirilen yerel seçimler ile son bulmuştur. 1981 yılında çıkarılan 2380 sayılı "Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun" ile genel bütçe üzerinden toplanan vergilerden belediyelere %5 pay verilmesi kararlaştırılarak kaynak sorunu yaşayan belediyelerin mali yapısı güçlendirilmiştir. Aynı yıl 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu yürürlükten kaldırılarak dönemim şartlarına uygun 2464 sayılı "Belediye Gelirleri Kanunu" kanun çıkarılmıştır.[102] Sivil yönetimin hüküm sürdüğü ne tek parti yönetiminde ne de çok partili hayata geçiş sonrasında yerel yönetimlerin mali yapısını güçlendirecek bu denli değerli ve önemli adımlar atılmamıştır.

Askeri yönetimin hâkim olduğu bu dönemde büyük kentlerde belediye yönetimlerinde de bir takım düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Hızlı sanayileşme ve kentleşme sonrası büyük yerleşim yerleri etrafında mantar gibi türeyen gecekondu niteliğindeki yerleşim kümelerinin bir düzene kavuşturulması elzem olmuştur.

Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından 1980 yılında yayımlanan 34 numaralı karar ile büyük kentlerin etrafında kümelenen belediyelerin tüzel kişiliklerine son verilerek sıkıyönetim komutanlıklarınca en yakın büyük yerleşim yerindeki belediyeye bağlanması öngörülmüştür. Bu kararın sonrasında içme suyu temini, kanalizasyon, ulaşım ve imar gibi temel belediye hizmetlerinin koordineli şekilde, belirli bir planlama dâhilinde verimli ve etkin bir şekilde icra edilmesi maksadıyla 2561 sayılı "Büyükşehirlerin Yakın Çevresindeki Yerleşim Yerlerinin Ana Belediyelere Bağlanmaları Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. Bu kanunla nüfusu son sayımda 300.000 aşan büyükşehirlerin etrafında bulunan belediye ve köyler ana

[102]Nadaroğlu, **Mahalli İdareler Teorisi-Ekonomisi-Uygulaması (7. Baskı)**, s. 202-203

belediyeye bağlanmıştır.[103] Askeri yönetim tarafından atılan bu adımlar ilerleyen dönemde kurulan büyükşehir yönetimlerinin temelini oluşturmuştur.

1982 Anayasasının 127. Maddesinde yer alan "Büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimi getirebilir" hükmü ile tarihimizde ilk defa büyükşehirlerde özel yönetim kurulması özlemine yönelik anayasal bir adım atılmıştır. Zira daha önce bu yönde atılan adımlar anayasaya aykırı olmuştur. 2972 sayılı "Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun" ile belediye sınırları içinde birden fazla ilçe bulunan illerde hem büyükşehir hem de ilçe belediye meclisi kurulması ile bu yerlerde ayrı ayrı belediye başkanı seçilmesi öngörülmüştür. Yerel seçimlerle ilgili bu yasa ile gündeme gelen konu 1984 yılında çıkarılan 195 sayılı KHK ile tekrar düzenlenmiştir.[104]

2.2.4.1. 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu

27 Haziran 1984 tarihinde 195 sayılı "Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi" hakkındaki KHK değiştirilerek 3030 sayılı "Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. 3030 sayılı kanunun ilk maddesinde kanunun amacı "büyükşehir belediyelerinin yönetiminin hukuki statüsünü, hizmetlerin planlı, programlı, etkin ve uyum içinde yürütülmesini sağlayacak bir şekilde düzenlemek" şeklinde tanımlanmıştır. [105]

3030 sayılı Yasa, belediye sınırları içerisinde birden fazla ilçe bulunan kentleri büyük kent olarak tanımlamış, Büyükşehir Belediyeleri (BŞB) ve ilçe belediyesi olmak üzere iki kademeli bir teşkilatlanma öngörmüştür. Söz konusu kanuna tabi belediyeler 1580 sayılı belediye kanununa tabi belediyelere göre daha fazla mali kaynaklara sahip olması nedeniyle yasanın yürürlüğe girmesinden itibaren birçok ilde bu statüyü kazanma beklentisi ortaya çıkmıştır.[106]

1984 yerel seçimleri ile İstanbul, Ankara ve İzmir, akabinde 1986 yılında 3306 sayılı kanunla Adana, 1987 yılında 3391 sayılı kanun ile Bursa 3398 sayılı

[103]Nuri Tortop, **Mahalli İdareler 6. Baskı**, Yargı Yayınları, Ankara, 1999, s.172-173
[104]Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, s. 237.
[105]Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun (3030 S.K), **Resmi Gazete 18453,** (Temmuz 1984), md. 1.
[106]Ulusoy, Akdemir, **Mahalli idareler Teori-Uygulama-Maliye**, s.263.

kanun ile Gaziantep 3399 sayılı kanunla Konya büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşmuş 1988 yılında 3508 sayılı yasa ile Kayseri bu illere eklenmiştir. 1993 yılında ise yürürlüğe giren 504 sayılı KHK ile Antalya, Mersin, Samsun, Eskişehir, Diyarbakır, İzmit ve Erzurum illerinde de büyükşehir belediyesi kurularak sayı 15'e çıkarılmıştır.[107]

504 sayılı KHK'da büyükşehir sınırları dâhilinde ilçe belediyesi kurulması şartına uyulmadan, bunların yerine alt kademe belediyeleri kurularak ilçe belediyelerinin görev ve yetkileri yeni oluşturulan bu birimlere verilmiştir. Böyle bir yola başvurulmasının nedeni ise siyasi iktidarın oy kaygısına karşın yeni ilçelerin kurulmasının getirdiği mali yüklerden kaçınmak istemesi olmuştur.[108]

1999'da Marmara bölgesinde yaşanan deprem felaketi sonrası yaraların daha hızlı bir şekilde sarılması maksadıyla 2000 yılında çıkarılan 593 sayılı "Sakarya İlinde Büyük Şehir Belediyesi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile Sakarya ilinde Adapazarı Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur. Bu son büyükşehir belediyesi örneğinde ise merkez ilçeler ile alt kademe belediyeleri aynı anda bünyesinde bulunduran karma bir sistem uygulanmıştır.[109] İllerin büyükşehire dönüştürülmesi sırasında uygulanan farklı yollar Türkiye'de ilgili yasanın katı olarak uygulanmasından çok ihtiyaçların veya beklentilerin esas alındığını göstermektedir.

1980 sonrası dönemde yerel yönetimleri güçlü bir yapıya kavuşturmak, etkin ve verimli kılmak için KHK'ler ve yasalar çıkarılarak reform niteliğinde bir takım düzenlemeler yapılmıştır. 1991 yılında Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) tarafından hazırlanan Kamu Yönetimi Araştırma Projesi (KAYA Projesi) bu dönemde yapılan en önemli projelerden birisi olmuştur. Proje sonrası yayımlanan raporda ideal bir yerel yönetim demokratik değerler sahip, halkın denetimine açık, kaynak üreten, yeterli olanaklara sahip kuruluş olarak tanımlanmıştır.[110]

1998 yılında dönemin ihtiyaçlarına cevap verecek yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasındaki ilişkileri düzenlemek ve bu iki yapı arasında

---

[107]Tortop, **Mahalli İdareler 6. Baskı**, s. 179.
[108]Ulusoy, Akdemir, **Mahalli idareler Teori-Uygulama-Maliye**, s.205
[109]Doru, **1923-2000 Döneminde Türk Yerel Yönetimleri Üzerine Gerçekleştirilen Reform Çalışmalarının Değerlendirilmesi**, s.128.
[110]Mehmet Yiğit, **Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Katılım, Demokrasi ve AB Sürecinin Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi SBE, Ankara,2008,s.15.

koordinasyon ve iş bölümünü tesis etmek maksadıyla Yerel Yönetim Yasa Tasarısı olarak da bilinen bazı kanunlarda değişiklik yapan bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gönderilmiş ancak bu tasarı uzun süre meclis raflarında beklemesine rağmen yasalaşmamıştır.[111]Yeni bir yasama dönemine geçildiği için yasa tasarısı kadük olmuş, yapılması elzem olan yerel yönetimler reformu gerçekleştirilememiştir.

2.2.4.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu

2002 genel seçimleri sonrası seçimi kazanarak tek başına iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) 57. Hükümetin kurulması ile birlikte ilk iş olarak seçim boyunca vaat ettiği kamu yönetimde reform için çalışmalara başlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda merkeziyetçiliğin minimuma indirilmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, daha demokratik bir yönetime kavuşulması hedefini ortaya koyan Ak Parti hükümeti yerel yönetimlere verdiği önemi ortaya koyarak 2003-2005 yılları arasında yaptığı yasal düzenlemeler ile Belediye Kanununu, İl Özel İdare Kanunu ve Büyükşehir Belediye Kanunlarını yenilemiştir.[112]Yenilenen kanunlarla yukarıda sıralanan amaçlara ulaşılmak istenmiştir.

Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması amacıyla reform paketi kapsamında hazırlanan 'Kamu Yönetimi Temel Kanunu' 5215 Sayılı Belediye kanunu ile 5197 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu çeşitli nedenler ile dönemim cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından yeniden görüşülmek üzere TBMM'ne tekrar iade edilmiştir. Bunun yerine çıkarılan ve Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5272 sayılı Belediye Kanunu ise Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. İptal edilme gerekçeleri dikkate alınarak hazırlanan yeni Belediye Kanunu 5393 sayı ile yürürlüğe girmiştir. Aynı şekilde TBMM'ne gönderilme gerekçeleri dikkate alınarak yeniden hazırlanan İl 5302 sayılı "Özel İdaresi Kanunu" da yasalaşmıştır.[113]

---

[111]İbrahim Tanju Akyol, **Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Ortaya Çıkış Sürecinin Günümüz Yerel Yönetim Sistemi Üzerine Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, GOP Üniversitesi SBE, ,2012,s.57-58.

[112]Fikret Elma, **Türkiye'nin Belediyecilik Deneyimi ve Azerbaycan Belediyeciliği**, Journal Of Qafqaz University, http://journal.qu.edu.az/article_pdf/1009_93.pdf (10.11.2016)

[113]Yaylı, **Türkiye'de Mahalli İdarelerin Tarihsel Gelişimi**, s.71-72.

2003 yılında hazırlanan reform paketi içinde büyükşehir belediyesi kanunu önemli bir yer işgal etmiştir. 2004 yılında hazırlanan ve aynı yıl yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile birlikte büyükşehir belediyelerinin yetki alanı ve ölçeği büyütülmüş; büyükşehir belediyelerinde ikamet eden nüfus büyüklüğü tüm ülkeni nüfusunun %46'sına neredeyse yarısına ulaşmıştır.[114] Kanun felsefesi gereği ölçek ekonomisi ile daha fazla alana yerel hizmetlerin götürülmesi ve maliyet tasarrufu sağlanması amaçlanmıştır.

5216 sayılı kanun büyükşehir belediyesini en az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini bünyesinden barındıran ve bu belediyeler arasında iş bölümü ve koordineyi sağlayan, kanunun vermiş olduğu görev ve yetkileri kullanan, karar organları seçimle iş başına gelen, idari ve mali yönden özerk kamu tüzel kişisi olarak tanımlamıştır. Kanunla İstanbul ve Kocaeli illerinde büyükşehir belediyesi sınırlarını il sınırları diğer illerde merkezi valilik olmak üzere nüfusu bir milyona kadar olanlarda yarıçapı yirmi, nüfusu bir milyon ile iki milyon arasında olanlarda yarıçapı otuz, iki milyondan fazla olanlarda ise yarıçapı elli kilometre dairesel alan büyükşehir belediye sınırı olarak kabul edilmiştir.[115]

5216 sayılı kanun ile 3030 sayılı kanundan farklı olarak bir yerde büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için özel bir takım şartlar öne sürülmüştür. Belediye sınırları dâhilinde ve bu sınırlara en fazla on kilometre uzaklıktaki yerleşim yerlerinin toplam nüfusunun son sayımlara göre 750.000'den fazla olması ve aynı zamanda bu yerleşim yerinin yeterli fiziki ve ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip olması koşulu getirilmiştir. Böylece kıt kaynakların israf edilmesinin önüne geçinilmek istenmiştir.[116] Bir başka deyişle büyükşehir belediyesi kurulması için bazı kriterler koyularak tabandan gelen siyasi baskılarla ve oy kaygısı ile karar verilmesine engel olunmak istenmiştir.

5216 sayılı büyükşehir belediyesi kanunuyla mahalli müşterek hizmetlerin 3030 sayılı kanunda olduğu gibi iki kademeli bir teşkilatlanma yapısı içinde yerine getirilmesine devam edilmiştir. İki kademeli bu hizmet yapısına ilave olarak su,

[114]Hicran Çelikyay, ''Yeni Büyükşehir Yasası Perspektifinde 2014 Yerel Seçimleri'', **SETA Perspektif**, Sayı 48, Nisan 2014, s.2.
[115]Büyükşehir Belediyesi Kanunu 5216 S.K, **Resmi Gazete 25531,** Temmuz 2004, md.1-3.
[116]Ulusoy, Akdemir, **Mahalli idareler Teori-Uygulama-Maliye**, s.264.

kanalizasyon ve ulaşım gibi hizmetlerin yerine getirilmesinde büyükşehir teşkilatına bağlı kendi alanında ihtisaslaşmış kuruluşlar da bu yapı içerisinde kendisine yer bulmuştur.[117] Kurulan yeni idari yapılarla bazı yerel kamusal hizmetlerin daha özerk ve etkin bir yönetim anlayışı ile yürütülmesinin önü açılmıştır.

Yerel yönetim sistemimizde 2008 ile 2014 yıllarını kapsayan bütünleştirme döneminde getirilen bazı düzenlemeler ile önemli değişikliklere imza atılmıştır. 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı "Büyükşehir Belediye Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile ilk kademe belediyelerden bir kısmı bileştirilerek ilçe belediyeleri kurulmuş bir kısmı da mahalleye dönüştürülerek hukuki varlıklarına son verilmiştir. Diğer bir yöntem olarak da bazı büyük ilçeler bölünerek yeni ilçeler oluşturulmuştur. Böylece yönetimde daha sade bir yapının var olması amaçlanmıştır. Ancak tek amaç sadece idareyi bütünleştirmek olmamıştır. Az nüfuslu ilk kademe belediyelerin BŞB meclislerinde temsil adaletini bozmaları, hizmette etkin ve verimli olmayışları ve mali yapılarının güçsüz olması ve borçlu olmaları bu yasanın çıkmasının arka planında yatan gerçekler olmuştur.[118]

AK Parti tek başına iktidar olmasından sonra yerel yönetim ve idari alanda gerçekleştirmiş olduğu bu reformlar ile Avrupa Birliği (AB) kriterlerine uyum sağlayarak tam üye olma hedefini doğrultusunda AB ve kamuoyu desteğini arttırmayı amaçlamıştır. AB ile olan siyasi ilişkilerdeki olumlu hava ekonomiye de yansıyarak AK Parti'ye olan siyasi güveni ve desteği arttırmıştır.

2.2.4.3. 6360 Sayılı Kanunla Büyükşehir Belediyelerinde Yapılan Düzenlemeler

İstanbul ve Kocaeli illerinde 5216 sayılı kanunun verdiği yetkiyle büyükşehir belediyesi sorumluluk alanının il mülki sınırları olarak belirlenmiş olması ile söz konusu iki belediye tüm ile hizmet vermiştir. İktidar kanadında bu uygulamanın başarılı olduğu kanısı ile hükümetin Denizli, Kahramanmaraş gibi illere verdiği

[117]Ayşe Tekel, Türkiye'de Metropoliten Alan Yönetiminden Metropoliten Yönetişime Geçiş: Ankara Örneğinde Bir Değerlendirme, **Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 18, 2009, s.200.
[118]Erbay Arıkboğa, Büyükşehir Yönetim sistemi; Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri, (Ed. Kemal Görmez), **Yerel Yönetimler**, Orion Kitabevi, Ankara, 2015, s.194

büyükşehir yapma sözü bu iki örneğin diğer büyükşehirlerde de uygulanmasını da içine alacak yeni bir kanunun doğmasına neden olmuştur.

6360 sayılı kanunun genel gerekçesi olarak büyükşehir sınırları içerisinde yapılan hizmetlerin tek elden yürütülmesi ile daha önceden çeşitli birimler tarafından icra edilen hizmetlerin daha geniş imkânlara sahip büyük bir merkez tarafından verilmesinin birim maliyetleri azaltarak tasarruf sağlayacağı belirtilmiştir. Bir diğer gerekçede ise daha profesyonel, teşkilatlanmış, yüksek teknolojiye, uzmanlaşmış ekiplere sahip büyükşehirlerin daha kaliteli ve verimli hizmet üretebileceği ifade edilmiştir.[119]

Ülkemizde 30 yıllık serüveni boyunca metropol nitelikteki büyük kentlerde ve kentleşmiş alanlarda kurulan ve zamanla genişleme eğiliminde olan büyükşehir sistemi 6360 sayılı kanun ile metropol sisteminden bölgesel bir sisteme dönüşmüştür. Geçmişi uzun yıllar öncesine dayanan anayasa ve yasalar gereği belediye, il özel idaresi ve köylerden oluşan üçlü yapıya ve buna eklenen büyükşehir belediyelerinden oluşan yerel yönetim yapımız 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanun ile üçlü yapı ve büyükşehir belediyesi sistemi olmak üzere iki ayrı yapıya dönüştürülmüştür.[120]

Yeni büyükşehir belediyesi kanunun bölgesel yönetim sistemine benzer bir yapıya bürünmesi Kürt Siyasi Hareketine (KSH) özerklik yolunu açacağı endişesiyle muhalefet partileri Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) tarafından yoğun bir şekilde eleştiriye uğramıştır. Muhalefet partileri 6360 sayılı kanunu ilerde Kürtlere verilecek olan özerkliğin ilk adımı olarak değerlendirmiştir.

[119]Mehmet Karaaslan, "Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 Sayılı Kanun Üzerine Bir Değerlendirme", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 17-18, Sayı: 26-27-28-29, Yıl: 2012-2013, s.139.

[120]Arıkboğa, **Büyükşehir Yönetim sistemi; Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri**, s.195.

Tablo 1: Belediye Sayısı ve Nüfusu, 2007-2015

Belediye Sayısı ve Nüfusu, 2007-2014						
Yıl	**Sayı**	**Nüfus**	**Büyükşehir**	**İl**	**İlçe**	**Belde ve ilk Kademe**
2007	3 225	58 538 501	16	65	850	2 294
2008(1)	2 954	59 093 094	16	65	892	1 981
2009	2 951	60 264 546	16	65	892	1 978
2010	2 950	61 571 332	16	65	892	1 977
2011	2 950	62 678 751	16	65	892	1 977
2012	2 950	63 743 047	16	65	892	1 977
2013(2)	1 394	71 251 022	30	51	919	394
2014	1 396	72 505 107	30	51	919	396
2015	1 397	73 739 101	30	51	919	397
(1)5747 sayılı Yasa ile kurulan ve belediye organlarının seçimi 29/03/2009 tarihli Mahalli İdareler Seçiminde yapılan 43 ilçe, belediye sayısına dâhil edilmiştir.						
(2)6360 sayılı Yasa ile kurulan ve belediye organlarının seçimi 30/03/2014 tarihli Mahalli İdareler Seçiminde yapılan 27 ilçe, belediye sayısına dâhil edilmiştir.						

Kaynak: TUİK,2015

Tablo 1'de görüleceği üzere ölçek ekonomisi düşüncesi doğrultusunda zaman içinde küçük ölçekli belediyelerin azaltılması büyük ölçekli belediyelerin ise arttırılması yoluna gidilmiştir.

6360 sayılı "On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile birlikte birçok alanda reform niteliğinde değişikler yapılmıştır. Söz konusu değişiklikleri maddeler halinde sıralayacak olursak;[121]

- Büyükşehir belediyesi olma kriterlerine haiz 13 il belediyesi, (son olarak gerekli şartlara sahip Ordu ili de bu sayıya eklenmiştir) büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür.
- Büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırları büyükşehir ilçe belediyelerinin sınırları da ilçe mülki sınırları olarak belirlenmiştir.
- Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) kayıtlarına göre nüfusu 2.000'in altına düşen 559 belde belediyesinin tüzel kişiliğine son verilerek köye dönüştürülmüştür.
- Mevcut büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde varlığını sürdüren tüm belde belediyeleri ile köylerin tüzel kişiliğine son verilmiş ve mahalleye

[121]Ozan Zengin, ''Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi'', **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2014/2, s. 102-103.

dönüştürülmüştür, belde belediyelerin nüfusun 2000'in altında olması şartına bakılmamıştır.

- Büyükşehir belediyesi olması şartı belediye sınırları içinde yaşayan nüfusun 750.000'i aşması yerine, toplam il nüfusunun 750.000'in üzerinde olması biçiminde değiştirilmiştir.
- BŞB ilçe belediyesi olma nüfus ölçütü 50.000'den 20.000'e düşürülmüştür.
- Kendisinden önceki 5747 sayılı kanunda olduğu gibi tüzel kişiliklerine son verilerek mahalleye çevrilen belediye ve köylere ilişkin devir, tasfiye için komisyonlar kurulması öngörülmüştür.
- Otuz büyükşehir belediyesinde il özel idareleri varlığına son verilmiştir.
- Kapatılan il özel idarelerinin yerine bu valiliklere bağlı Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları kurulmuştur.

6360 sayılı kanunla getirilen en önemli değişiklerden birisi de valiliklere bağlı olarak faaliyet gösterecek olan "Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKB) " adı altında birimin kurulmasıdır. Söz konusu yasanın 34. Maddesinin 28/a bendinde YİKB'nın görevleri büyükşehir belediyesi bulunan illerde yatırım ve hizmetlerinin etkin ve verimli olarak yapılması, afet ve acil yardım hizmetlerinin koordinasyonu ve yürütülmesi, gerektiğinde merkezi idarenin taşrada yapacağı yatırımların yapılması ve koordine edilmesi, tören ve protokol hizmetlerinin yürütülmesi olarak ifade edilmiştir. YİKB'nın söz konusu görevleri icra edebilmesi için İçişleri Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek koyulması öngörülmüştür.

YİKB'nın kurulmasına muhalefetten ve bazı odalar ile akademik çevrelerden yoğun eleştiriler gelmiştir. CHP İzmir milletvekili Birgül Ayman Güler 6360 kanun tasarısı görüşülürken komisyonda çok şiddetli eleştirilerde bulunmuştur.

Güler'e göre gerçekte İl Özel İdaresinin görevleri arasında bulunan yukarıda sayılı yetki ve görevler YİKB'na verilerek İl Genel İdarelerin içi boşaltılmaktadır. Yeni kurulan bu kurum büyükşehir belediyesi olan illerde İl Özel İdarelerinin kaldırılması sonucu meydana gelen boşluğu doldurmak için getirilmiştir. YİKB il içinde merkezi yönetime bağlı tüm kurumlar hakkında rapor düzenlemesi ve doğrudan bu raporları başbakanlık ve ilgili bakanlıklara gönderebilmesi yetkisi ile İl Genel İdaresinde olmayan yetkilere sahip olmuş ve böylece valilikleri İçişleri

Bakanlığını es geçerek direk olarak başbakanlığa bağlamıştır. Gerçekte bu kanun sadece yerel yönetimleri değil tüm ülkedeki idari yapılanmayı değiştirmektedir.[122]

Diğer taraftan kanun ile vali veya vali tarafından görevlendirilebilecek vali yardımcısı Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığının sevk ve idaresi için görevlendirilmiş, ayrıca valilik makamı gerektiğinde diğer kurumlarda görevli personelleri kadro ve unvanlarına bakılmaksızın YİKB'nda görevlendirmeye yetkili kılınmıştır. 6360 sayılı kanuna göre ildeki kamu kurum ve kuruluşlar tarafından icra edilen hizmetlerin aksaması ve bu durumun ilgili bakanlık veya vali tarafından belgelenmesi durumda, vali ilgili kuruma yeterli bir süre tanıyarak söz konusu aksakların giderilmesini ve hizmetlerin yerine getirilmesini isteyebilecektir. Talebin yerine getirilmemesi durumda vali bu isteğini diğer kurum ve kuruluşlar ya da YİKB aracılığıyla yerine getirebilecek, hizmetlerin icra edilmesi esnasından yapılan harcamalar ilgili kurumun ödeneğinden kesilerek İçişleri Bakanlığı ya da hizmeti ifa eden birime gönderilebilecektir.

34. Madde ile getirilen bu yetki ile valiliklere daha önceden anayasa ve yasalarda verilmeyen geniş bir idari vesayet yetkisi tanınmıştır. Daha önceki 5393 sayılı kanunda bu yetki İçişleri Bakanlığının talep etmesi ve idari mahkemenin kararı ile gerçekleştirilirken yeni kanunla getirilen bu hükümle idari vesayet yetkisi aşırı ölçüde arttırılmıştır.[123]

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) 'ne bağlı Şehir Plancıları Odası tarafından 2012 yılından yayımlanan rapora göre yapılmak istenen düzenleme merkezi idarenin yerel yönetim üzerindeki vesayetini gerçekleştirmek için maşa olarak kullanmak üzere tasarlamıştır. Rapora göre yerel yönetimlere daha fazla yetki verme ve yerelleşme hedefi iddiası ile yola çıkan bu düzenlemeler gerçekte daha merkeziyetçi bir yapı getirmektedir. Gerçekleştirilen bu değişikler ile seçimle iş başına gelen İl Genel Meclisi vasıtasıyla yapılan yerel yatırımlarla alakalı tercih ve kararlar, direk olarak merkezi yönetimin tayin ettiği memurlara verilmiştir.[124]

---

[122]Birgül Ayman Güler, **Bütün şehir Belediyesi TBMM Komisyon Konuşmaları**, Ankara, 2012, s.137-138.

[123]Zengin II, **Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi**, s.10.

[124]Necati Uyar, **Büyükşehir Belediyesi Kanunu Değişikliği Değerlendirme Raporu,** TMMOB Şehir Plancıları Odası**,** http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4451#WN5BMYjyjIU, (10.10.2015)

Tanzimat döneminden itibaren gerçekleştirilen ve yukarıda ayrıntılı olarak yer verdiğimiz idari çalışmalar ve düzenlemeler boyunca Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e miras olarak kalan belediyeler hizmet etkinlikleri ve saygınlıklarını sürekli arttırmalarının yanında demokrasimize de önemli katkılar sağlamıştır. Ülkemizde artık yerel seçimlere de en az genel seçimler kadar gerek yurttaşlarımız gerekse siyasiler tarafından ilgi gösterilmektedir. Bu durum bazı noksanlıkları ve sorunları olmasına rağmen ülkemizde belediyelerimize verilen değer ve önemin bir yansıması olmuştur.[125] Ama bütün bu çalışmaların yeterli olduğunu söylemek güçtür. Gelişmiş batı ülkelerinin yerel yönetimleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'de yerel yönetimlerin geliştirilmesi açısından alınması gereken epey bir yolun olduğu açıktır.

[125]Fikret Elma, **Türkiye'nin Belediyecilik Deneyimi Ve Azerbaycan Belediyeciliği**, s.173.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ

Bu bölümde ilk olarak 6360 sayılı kanunla yapılan değişikler dâhilinde büyükşehir belediyelerinin tanımı ve kuruluşu, sınırları ve teşkilat yapıları tanımlanmıştır.

Daha sonra büyükşehir belediyesinin organlarını oluşturan büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir belediye meclisi ve büyükşehir belediye encümeni ile ilgili tanımlamalar yapılarak yasanın bu birimlere vermiş olduğu görev ve sorumluluklar ifade edilmiştir.

Bölümün sonunda ise büyükşehir belediyelerinin mahalli ihtiyaçları karşılamak üzere yüklenmiş olduğu görev ve sorumluluklardan önemli olarak görülenler ve daha önceki yasalara göre değişikliklere uğramış ya da yeni olarak eklenmiş olan görev ve yetkiler açıklanmıştır.

2.1 BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN YAPISI

2.1.1. Büyükşehir Belediyesinin Tanım ve Kuruluşu

Büyükşehir Belediyesi 6360 sayılı kanunda sınırları ilin mülki sınırları olan sınırları dâhilindeki ilçe belediyeleri arasından uyum ve koordineyi sağlayan idari ve iktisadi yönden otonom bir yapıya sahip kanunlarla kendisine ihdas edilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, karar organları seçimle iş başına gelen tüzel kişilikleri bulunan yönetsel organizmalar olarak tanımlanmıştır.[126]

[126]On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (6360 S.K), **Resmi Gazete 28489,** Kasım 2012, md. 4.

5216 sayılı Kanun'da büyükşehir belediyesinin kuruluşunu düzenleyen 4. Maddesinde yer alan bir yerin büyükşehir belediyesi olması için getirilen şartlar 6360 Sayılı kanunla mülki sınırda yaşayan nüfusun 750.000 geçmesi şeklinde değiştirilmiştir. Böylece bir yörede büyükşehir belediyesi kurulması şartı kolaylaştırılmıştır. Zira bir önceki yasada bu şart belediyenin ve belediye en fazla 10 kilometre uzaklıktaki yerleşim yerinin toplam nüfusunun 750.000'i geçmesi ve yörenin fiziki ve ekonomik şartlarının da göz önünde bulundurulması gibi zor kıstaslar içermekteydi.

2.1.2. Büyükşehir Belediyesinin Sınırları

6360 sayılı kanunla yeni kurulan büyükşehirlerin sınırı değiştirilmiş ve mülki sınırlar eski ve yeni bütün büyükşehirler için belediye sınırı haline getirilmiştir.

Yeni kanunda bir önceki 5216 sayılı kanunda yer alan büyükşehir belediyesi sınırlarının il mülki sınırları ile çevrilmesi ile önemli bir değişikliğe gidilmiştir. Ana muhalefet partisi CHP il sınırların mülki sınırlara dönüştürülmesine şiddetle karşı çıkmıştır.

Birgül Ayman Güler'e göre il mülki sınır uygulamasının üç temel sakıncası bulunmaktadır. Söz konusu yasa ile yerel yönetimlerin varlığına son verilmekte, yönetim sistemimiz "idari federalizm" "bölgesel yönetim" sistemine mecbur kılınmakta, kırsal ve doğal alanlar yerli ve yabancı kişilerin yağmasına bırakılmaktadır.[127]

Ancak iktidar partisi Birgül Ayman Güler'in eleştirilerini yersiz bularak daha önce İstanbul ve Kocaeli için yapılan uygulamalarını örnek göstermiş bu düzenlemenin başarılarını dile getirmiştir.

2.1.3. Büyükşehir Belediyesinin Teşkilat Yapısı

6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediye teşkilatında değişiklik yapılmamıştır. 5216 sayılı büyükşehir belediye kanununda 21. ve 22. maddelerde büyükşehir belediye teşkilat ve personeli ile ilgili hükümler geçerliliğini korumuştur. Söz konusu kanunun ilgili maddelerine göre büyükşehir belediyesinde teşkilat norm kadro esaslarına göre belirlenen Genel Sekreterlik, Daire Başkanlıkları ve Şube Müdürlüklerinden oluşmuştur. Büyükşehir Belediye Meclisi yeni birimlerin

[127]Güler, **Bütün Şehir Belediyesi TBMM Komisyon Konuşmaları**, s.8.

kurulabilmesi, kaldırılması veya bunların birleştirilmesine yetkili kılınmıştır. (5216 sayılı kanun 21.md.).

Büyükşehir belediye teşkilatlanmasında başkan yardımcısı bulunmamakla birlikte ilgili mevzuat ve kanunlar doğrultusunda hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine sağlamakla görevlendirilen nüfusu üç milyondan fazla olan belediyelerde en çok beş diğer belediyelerde en çok üç Genel Sekreter Yardımcısı kadrosu ihdas edilmiştir.(5216 sayılı kanun 21.md.).

Büyükşehir belediyesi personelinin atamasının büyükşehir belediye başkanı tarafından gerçekleştirilmesi ancak müdür ve üstü unvana haiz personelin atanmasında ilk meclis toplantısında meclisin bilgisine sunulması öngörülmüştür. (5216 sayılı kanun 22.md.)

Büyükşehir belediye başkanının nüfusu iki milyondan fazla olan büyükşehir belediyelerinde on, diğer büyükşehir belediyelerinde beşi geçmemek üzere en az dört yıllık yüksek öğrenim kurumlarından mezun olan kişileri kendisine danışman olarak atmaya yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir. Fakat danışmanların sözleşme süresince görevde kalabileceği ve bu süre belediye başkanının görev süresinin bitmesiyle sona erdiği ifade edilmiştir. (5216 sayılı kanun 20.md.)

2.2. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN ORGANLARI

6360 sayılı büyükşehir kanunu ile büyükşehir belediye organlarında ve bu organların yapısında önemli bir değişikliğe gidilmemiştir. 5216 sayılı büyükşehir belediye kanununda büyükşehir belediyesi organları ile ilgili düzenlemeler 12-20. maddeler ile yapılmıştır. Söz konusu düzenleme ile büyükşehir belediyesi organları Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve Belediye Başkanından oluşan üçlü yapıdan meydana gelmiştir.

2.2.1. Büyükşehir Belediye Meclisi

5216 sayılı kanunun 12-15. maddelerinde büyükşehir belediye meclisi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Yasa Büyükşehir belediye meclisini, büyükşehir belediyesinin karar organı olarak tanımlamıştır. Meclis ilgili seçim kanunu ile gösterilen esas ve usullere göre il halkı tarafından seçilen büyükşehir belediye başkanı, ilçe belediye başkanları ve ilçe belediye meclis üyelerinden en çok oy ile seçilen üyelerin beşte birinden oluşmuştur. Meclisin başkanı büyükşehir belediye

başkanı, büyükşehir dâhilindeki ilçe belediye başkanları da meclisin tabi üyeleridir. (5216 sayılı kanun 12.md.)

Tablo 2: 6360 Sayılı Kanun Sonrasında İllerin Büyükşehir Belediye Meclis Üye Sayıları

İl	BB Meclis Üye Sayısı	İl	BB Meclis Üye Sayısı
Adana	78	Aydın	80
Ankara	138	Balıkesir	87
Antalya	100	Denizli	70
Bursa	97	Hatay	70
Diyarbakır	90	Malatya	49
Erzurum	78	Mardin	52
Eskişehir	46	Manisa	80
Gaziantep	52	Kahramanmaraş	55
İstanbul	310	Muğla	59
İzmir	173	Tekirdağ	48
Kayseri	67	Trabzon	68
Kocaeli	76	Şanlıurfa	69
Konya	132	Van	62
Mersin	77	Ordu	74
Sakarya	74	Samsun	83

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği

Tablo 2'de görüldüğü gibi yasadaki hüküm bağlamında büyükşehir meclis üyelerinin sayısı sabit değil, ilçe belediyelerin meclis üye sayısına bağlı olarak değişmektedir. En az üye sayısına 46 ile Eskişehir en çok üye sayısına 308 ile İstanbul sahip olmuştur. Diyarbakır ise 90 meclis üyesine sahiptir. Oysa 5393 Sayılı Belediye Kanununda meclis üye sayısı nüfusa göre 9-55 kişi arasında değişmektedir.

Büyükşehir belediye meclisi kararları ikili bir mekanizmadan sonra yürürlüğe girmektedir. İlki belediye başkanı tarafından meclis kararlarına yönelik olarak ortaya çıkan onay veya ret işlemidir. Bu durumda başkan mevzuata aykırı olarak gördüğü meclis kararlarını gerekçeli olarak tekrar görüşülmek üzere meclise yedi gün içerisinde iade edebilmektedir. Büyükşehir belediye meclisi üye sayısının yarısından bir fazlası kararında ısrar ederse karar kesinleşmektedir. Ancak büyükşehir belediye başkanı kesinleşen bu kararın iptali için idari yargıya başvurma hakkına sahiptir. Diğer taraftan büyükşehir belediyesine bağlı ilçe belediyeleri tarafından alınan imar ile ilgili kararlar en çok üç ay içinde büyükşehir belediye meclisince incelenerek aynen ya da değiştirilerek kabul edilmesi ve başkanın onayına sunulması öngörülmüştür. Bahse konulu süre içinde meclis tarafından görüşülmeyen kararlar

olduğu gibi onaylanmış sayılmaktadır. (5216 sayılı kanun 14.md.) Bu madde ile nazım imar planlarında il genelinde bir bütünlük sağlanması düşünülmüştür.

5216 sayılı yasada yer alan meclis kararlarının başkanın onayına müteakip en geç yedi gün içinde mülki amire gönderilmesi ve mülki amir tarafından onaylanmasını içeren hüküm Anayasa Mahkemesi'nin 2010/30 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Bu karar aslında büyükşehir belediye meclisi kararları üzerindeki merkezi yönetim organlarının onay ve ret şeklindeki vesayetini ortadan kaldırmış, denetim kararlarının süresi içinde valiye gönderilmesi ile sınırlandırmıştır.

Büyükşehir belediye meclisi TBMM'de olduğu gibi komisyonlar marifeti ile çalışmalarını sürdürmektedir. Yasa meclis üyeleri arasından seçilecek en az beş, en çok dokuz kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilmesine imkân vermiştir. İhtisas komisyonları tüm siyasi partiler ile bağımsız üye sayısının tüm üye sayısına oranlanması ile oluşmaktadır. Yasa ile büyükşehir belediyelerinde imar ve bayındırlık komisyonu, çevre ve sağlık komisyonu, plân ve bütçe komisyonu, eğitim, kültür, gençlik ve spor komisyonu ile ulaşım komisyonunun kurulması zorunlu kılınmıştır. Bunun yanı sıra komisyon çalışmalarında gerektiğinde meclis gündeminden yer alan konularla ilgili olması şartıyla sivil toplum örgütlerinden ve üniversitelerden uzman kişilerin de oy hakkı olmaksızın toplantılara katılmasına ve görüş bildirmesine imkân tanınmıştır. İhtisas komisyonlarında ele alınan konuların büyükşehir belediye meclisince karara bağlandığı, raporlarının herkese açık olduğu, çeşitli yollarla kamuoyuna ilan edileceğini isteyen kişilere raporun büyükşehir belediye meclisi tarafından belirlenecek bedel karşılığında verilebileceği belirtilmiştir.(5216 sayılı kanun 15.md.)

Yeni düzenleme ile yerel yönetimlerde halkın ve uzman kişilerin doğrudan ya da temsilcileri aracılığıyla yönetim süreçlerine katılmasının yolu açılmıştır.

6360 sayılı kanun büyükşehir belediye meclislerine büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri ya da ilçe belediyeleri birbirleri arasında doğan uyuşmazlıkları çözme yetkisi vererek, meclisin üstünlüğünü ortaya koymuştur. Adı geçen kanunun 11. maddesi 5216 sayılı kanunun 27. maddesini değiştirmiş ve büyükşehir belediyesine hizmetlerin ifa edilmesi esnasında tüm belediyeler arasında uyum ve

koordineyi sağlama görevi vermiştir. Söz konusu maddeye göre yasa büyükşehir dâhilindeki ilçe belediyeleri arasında ya da büyükşehir ile ilçe belediyeleri arasında anlaşmazlık olması durumunda büyükşehir belediye meclisini yönlendirici ve düzenleyici kararlar almaya yetkili kılmıştır.(6360 sayılı kanunun 11. Md.)

Bu madde ile farklı partilere bağlı ilçe ve büyükşehir belediyeleri arasında çıkan ve zaman zaman basına yansıyan uyuşmazlıkların (ör. Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Çankaya Belediyesi) çözümüne de imkân sağlanmış olacaktır.

2.2.2. Büyükşehir Belediye Başkanı

6360 sayılı kanunda başkana ayrıntılı bir şekilde yer verilmemiş önceki kanunda yer alan hükümler geçerliliğini korumuştur. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye kanununun 18. maddesine göre büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir belediye örgütünün başı olup, tüzel kişiliğini temsil etmektedir. Başkan ilgili kanunlarda gösterilen esas ve yönteme göre büyükşehir belediyesi sınırları içindeki seçmenler tarafından doğrudan seçilmektedir. Yasa büyükşehir belediyelerinde başkan vekilini belediye kanununda belirtildiği gibi göreve getirilmesini öngörmüştür. Ancak büyükşehirlerin ilçe belediye başkanlarına büyükşehir belediye başkanı vekili olma imkânı vermemiştir. Ayrıca yasa büyükşehir ve büyükşehir kapsamındaki ilçe belediye başkanlarını görevde bulundukları süre içinde siyasi partilerin yönetim ve denetim organlarında görev almamasını, profesyonel spor kulüplerinin başkanlığını üstlenmemesini ve bu kulüplerin yönetimde yer almamasını hükme bağlanmıştır.

Bir dönem özellikle futbol kulüplerin de başkanlığını üstlenmiş olan büyükşehir belediye başkanları hem asli görevlerini aksatmış hem de yerel baskılar sonucu spor kulüplerine belediye bütçelerinden yardım adı altında maddi destek sağlamak durumunda kalmışlardır. 6360 sayılı kanunda yer alan bu hüküm ile bu gibi olumsuz durumların önüne geçilmek istenmiş olabileceği değerlendirilmektedir.

Ülkemizde yerel yönetim alanında çıkarılan yasalarla büyükşehir belediye meclisine sınırlı ölçüde yetki verilmesine karşın çok güçlü bir büyükşehir belediye başkanlık sistemi oluşturulmuştur. Başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi, tek başına kurumu yönetmesi, meclise ve encümene başkanlık etmesi, mecliste sürekli olarak çoğunluk oya sahip olması başkanın güçlü olmasına sebep olmuştur. Bir diğer

neden ise siyasi partilerin yerel seçimlerde olan yarışının kızışması sonucu daha güçlü kişilik özelliklerine sahip başkan adaylarına yönelmesi olmuştur.[128]

Siyasi partilerin yerel seçimlere olan ilgisinin artması, belediyelerin yönetimdeki başarıların seçmen tercihlerinde doğrudan veya dolaylı olarak genel seçimlere de yansıması siyasi partilerin başkan adayı seçiminde çok daha titiz davranmalarına sebep olmuştur. Son yerel seçimlerde siyasi partilerin daha önce siyasette yer almış, bakanlık yapmış, tanınmış simaları büyükşehir belediye başkan adayı olarak göstermeleri bu durumun bir yansıması olarak değerlendirmek mümkündür.

Yasa'nın 18. maddesi bahse konulu güçlü büyükşehir belediye başkanına idari, denetim yönünden birçok görev vermiş yeni çıkarılan 6360 sayılı kanunla bu görev ve yetkilerde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu düzenlemelere göre başkanının önemli bazı görev ve yetkileri şunlardır;

- Belediye teşkilatının lideri olarak belediyeyi sevk ve idare etmek, meclis ve encümene başkanlık etmek,
- Belediyenin tüzel kişiliğini temsil etmek, büyükşehir belediyesi adına sözleşme yapmak, karşılıksız bağışları kabul etmek, belediyenin hak ve menfaatlerini korumak,
- Belediye personelini atamak, belediye ve bağlı kuruluşlarını denetlemek,
- Hazırlanan stratejik planlara göre belediyeyi yönetmek, bütçeyi hazırlamak, belediyenin iktisadi durumu ve personelle ilgili performans kriterlerini belirlemek, bunları takip etmek, değerlendirmek ve bunlarla alakalı oluşturulan raporları meclise iletmek,
- Bütçede fakir ve muhtaç vatandaşlar için belirlenen bütçeyi kullanmak ve engelli merkezleri oluşturmak,
- Lüzumu halinde nikâh kıymak, (5216 Sayılı Kanun 18. Madde)

6360 sayılı kanun ile 5682 sayılı Pasaport Kanunun diplomatik pasaport başlığının düzenleyen 13. maddesinde değişiklik yapılarak büyükşehir belediye başkanlarının da belirlenen süreler dâhilinde diplomatik pasaport almasına imkân verilmiştir. (5682 sayılı Pasaport Kanunu madde 13)

[128]Arıkboğa, **Büyükşehir Yönetim sistemi; Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri**, s.212.

Büyükşehir belediye başkanlarının günümüzde daha sık yurtdışı seyahatlerine çıkmaları, uluslararası toplantılara katılmaları, uluslararası belediye birliklerine üye olmaları ve kardeş şehir edinmeleri sonucu büyükşehir belediye başkanlarının diplomaside ve bürokraside etkinliklerinin artması yapılan bu değişikliği zorunlu kılmıştır.

2.2.3. Büyükşehir Belediye Encümeni

5216 sayılı kanunun 16. maddesine göre büyükşehir belediye encümeni; belediye meclisi tarafından kendi üyeleri içinden bir yıllığına seçilen beş üye ile başkanın kendisi ve belediye personelinden seçtiği beş üyeden teşekkül eden on bir üyeden meydana gelmiştir. Başkanın seçtiği üyelerden birisin genel sekreter diğerinin mali hizmetler birimi amiri olması zorunlu kılınmıştır. Belediye başkanın olmadığı durumlarda encümen toplantılarına genel sekreterin başkanlık yapacağı ifade edilmiştir.

Encümenin görevleri 5216 Sayılı Kanunda yer almamakla birlikte, 5393 sayılı kanuna atıf yapılmıştır. Söz konusu kanunun 34. maddesine göre Belediye Encümeninin önemli sayılabilecek bazı görev ve yetkilerinden aşağıda sıralanmıştır;

- Stratejik plân, yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı inceleyerek görüşlerini belediye meclisine sunmak,
- Kanunlarda öngörülen idari cezaları vermek,
- Vergi, resim ve harçlar dışında kalan dava konusu olan ihtilafların anlaşma ile tasfiyesine kararlaştırmak,
- Umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek,
- 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu uyarınca ihale komisyonu olarak görev yapmak,

2.3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları 5216 sayılı kanunun 7. maddesinde liste şeklinde sıralanmış ve 6360 sayılı kanun ile yeni görevler getirilerek bazı düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Liste usulünün benimsenmiş

olmasında görev yetki ayrımının yapılarak büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında itilaf çıkmasını önlemek olduğunu değerlendirilebilir.[129]

Büyükşehir belediyesinin üstlenmiş olduğu görev ve sorumlulukları eski ve yeni kanuna göre ele almanın uygun olacağını değerlendirmekteyiz. İlk olarak el aldığımız 5216 sayılı yasa ile büyükşehir belediyelerine verilen görevlerden önemli olarak gördüğümüz bazıları aşağıda sıralanmıştır;

- İl mülki sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 ölçekte nazım imar planını yapmak, ilçe belediyelerince yapılan imar planları değiştirerek ya da aynen onaylayarak uygulamak ve bu planları denetlemek,
- İmarlı ve alt yapısı yapılmış arsalar üretmek, gerektiğinde diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla ortak projelerle toplu konut ve konut üreterek düzenli kentleşmeyi sağlamak,
- Meclisi kararıyla deprem riski taşıyan eskimiş kent kısımlarını kentin tarihi ve kültürel dokusuna uygun şekilde yeniden inşa etmek maksadıyla kentsel dönüşüm projeleri yapmak ve uygulamak,
- Büyükşehir ulaşım master ana plânını hazırlamak ve uygulamak,
- Coğrafî ve kent bilgi sistemlerini kurmak,
- İldeki ulaşım ve toplu taşıma hizmetlerini düzenlemek ve koordine etmek,
- Tüm ildeki toplu taşıma hizmetlerini gerekli tesisleri ve işletmeleri bizzat kurarak veya kurdurarak yerine getirmek, taksi ve servis araçları dâhil bütün toplu taşıma araçlarına ruhsat vermek,
- Katı atık yönetimi ile ilgili planlamalar yaparak katı atıkların depolanmasını, geri dönüşümünü ve bertaraf edilmesini sağlamak
- Sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yerine getirmek,
- Birinci sınıf gayrisıhhi işletmeleri ruhsatlandırmak ve denetlemek,
- Zabıta görevlerini yerine getirmek, sorumluluk alanında bulunan işletmeler ruhsat vermek ve bu yerlerin denetimini yapmak,
- Tehlikeli madde üretim ve depolama yerlerine ilişkin mevzuatın gerektirdiği izin ve ruhsatları vermek ve buraları denetlemek,
- Kültür ve tabiat varlıkları ile kent tarihî taşıyan yerleri korumak,

[129]Ökmen, Parlak, **Kuram ve Uygulamada Yerel Yönetimler**, s.299.

- Tüm ildeki su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, derelerin ıslahını yapmak,
- Yolcu ve yük terminalleri ile kapalı ve açık otoparklar yapmak, yaptırmak, işletmek, işlettirmek veya ruhsat vermek,
- İldeki her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, bu amaçla sosyal tesisler, hayvanat bahçeleri, kütüphane, spor, eğlence yerleri kurmak, meslek kursları açmak,
- İl genelinde İtfaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütmek.

6360 sayılı kanun ile 5216 sayılı kanuna göre yukarıda belirtilen görevlere ek olarak günümüz şartlarına göre büyükşehir belediyelerine verilen görevler ve yapılan düzenlemeler maddeler halinde aşağıdaki sıralanmıştır;

- 5216 sayılı kanuna göre büyükşehir belediyeleri amatör spor kulüplerine sadece malzeme desteği sağlayabilirken 6360 sayılı kanunla nakdî yardım yapılmasına, ulusal ve uluslararası yarışmalarda başarı kazanan amatör sporculara ve antrenörlere para ödülü verilmesine izin verilmiştir.
- Büyükşehir belediyelerine mabet yapma yetkisi verilmiştir.
- Belirlenen ücret karşılığından baz istasyonu kurulması için firmalar yetki belgesi verilmesi hükmü getirilmiştir. Böylece kent estetiğine aykırı, düzensiz gelişi güzel şekilde baz istasyonlarının kurulması önlenmek istenmiş, aynı zamanda büyükşehir belediyelerine yeni gelir kapısı açılmıştır.
- Afet riski olan yerlerde vatandaşların can ve mal güvenliği bakımından ilçe belediyelerine riskli binaların tahliyesi ve yıkımı konusunda yardım etmesi öngörülmüştür. 5216 sayılı kanunda tahliye ve yıkım görevi BŞB'nin görevleri arasındaydı. Bu görev yeni kanunla ilçe belediyelerine devredilmiştir.
- Kırsal alanda geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan çiftçi ve köylüleri desteklemek amacıyla her türlü tarım ve hayvancılık faaliyeti yapma yetkisi verilmiştir. Kırsalda yaşayan vatandaşları ekonomik yönden destekleyerek kırdan kente olan göçün engellenmesi amaçlanmıştır.

- Nüfusu 100.000'i geçen büyükşehir belediyelerin kadın ve çocuk konukevleri açma görevi verilmiştir.
- Sebze, meyve vb. toptancı halleri ve mezbahalar yapma, bunları işletme veya işlettirme, özel hal ve mezbahaları ruhsatlandırma ve denetleme görevi ihdas edilmiştir.
- Mahalleler ile ilçe merkezlerini birbirine bağlayan yolların inşası, bakım ve onarımı ile temizliği ve karla mücadele çalışmalarını yürütülmesi görevi verilmiştir.
- Otoparkların gelirleri büyükşehir belediyesine verilmiştir. Otoparklardan elde edilen gelirlerin sadece otopark yapımı ve arsa alımında kullanılacağı belirtilmiştir.

5216 sayılı kanuna göre il sınırlarında alt yapı hizmetlerinin koordine ve uyum içinde gerçekleştirilmesi amacıyla büyükşehir belediye başkanı ya da başkanın görevlendirdiği kişinin başkanlığında, yönetmelikle belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinin katılacağı alt yapı koordinasyon merkezi kurulacağı belirtilmiştir. 6360 sayılı yeni kanunda alt yapı hizmetleri konusunda herhangi bir değişikliğe gidilmemiş ve 5216 sayılı kanunun 8. maddesi ile düzenlenmiş maddeler değiştirilmeden geçerliliğini korumuştur.

5216 sayılı kanunla gelen bir diğer birim olan Ulaşım Koordinasyon Merkezi ise kanunun 9. maddesinde belirtilmiştir. Söz konusu maddeye göre büyükşehir sınırları dâhilinde her türlü ulaşım ve taşımacılık hizmetlerinin uyum içinde gerçekleştirilmesini sağlamak üzere başkanın ya da onun görevlendirdiği kişinin başkanlığında yönetmelikle belirtilen kurum ve kuruluşların katılımıyla Ulaşım ve Koordinasyon Merkezi (UKOME) kurulmuştur. 6360 sayılı kanunda yapılan düzenleme ile bu kuruma Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonundan da bir temsilcisinin katılmasına ayrıca ilçe belediye başkanlarının da kendi bölgeleri ile ilgili konularda üye olarak katılmasına olanak sağlanmıştır. Ayrıca kanunun ilgili maddesinde normalde üye olmayan meslek odaları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları temsilcilerinin de görüş bildirmesine yer verilmiştir.

2.4. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN MALİ YAPISI

2.4.1. Büyükşehir Belediyesi Bütçesi

Büyükşehir belediye bütçesi, mali yıl içinde belediyenin gelir ve gider tablosunu gösteren, gelirlerin toplanmasına ve harcamaların yapılmasına müsaade eden meclis kararı niteliğinde bir belge olarak tanımlanmıştır. Söz konusu bütçenin hazırlanmasında 5216 sayılı kanunun 25. maddesi ile bu kanunda yer almayan hususlarda 5393 sayılı belediye kanunun ilgili maddeleri uygulanmaktadır. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu kapsamında yapılan düzenlemeler ile 2005 yılından itibaren analitik bütçe uygulamasına geçilmiştir. İlgili kanunlarda bütçenin başkan ve ekibi tarafından hazırlanarak encümende görüşülmesi ve meclis kararı ile kabul edilmesi uygun görülmüştür.[130]

5216 sayılı kanunun 25. Maddesine göre bütçenin ilçe belediyelerinden gelen bütçeler ile birlikte görüşülerek büyükşehir belediye meclisi tarafından yatırım ve hizmetler yönünde değerlendirilerek aynı toplantı döneminde tek bütçe halinde bastırılması hükmü getirilmiştir. İlçe belediyeleri tarafından kendi bütçelerinde büyükşehir belediye meclisince yapılan değişikliklere karşı on gün içinde Danıştay'a itiraz etme hakkı tanınmıştır. Danıştay'ın yapılan başvuruyu en geç otuz gün içinde karara bağlaması yasa ile zorunlu kılınmıştır.

6360 sayılı kanunda bütçe ile ilgili genel olarak önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Fakat İstanbul ve Kocaeli hariç diğer büyükşehir ve ilçe belediyeleri ile bu belediyeler bağlı kuruluşlara yatırım bütçelerinin en az % 10'luk payını on yıl süre ile belediye sınırlarına dâhil olan yeni yerleşim yerlerinin altyapı hizmetleri için ayırması zorunluluğu getirilmiştir. Böylece büyükşehir belediyelerine mahalle olarak katılan köylerin ve kasabaların alt yapı eksikliğinin giderilmesi için kaynak tahsis edilmiştir.(6360 sayılı Kanun Geçici md.1/24)

2.4.2. Büyükşehir Belediyesi Gelirleri

Türk belediyeleri ilk kuruluşlarından 1980'li yıllara kadar daima mali sorunlar yaşamışlar ve bu sorunlar neticesinde başarısız olmuşlardır. Dönemin

[130]Ulusoy, Akdemir, **Mahalli idareler Teori-Uygulama-Maliye**, s.280.

yöneticileri başarısızlığın kaynağını da hep idarede aramışlardır. Oysaki 1980'li yıllara kadar belediyelerin hizmetlerini gerçekleştirecekleri yeterli gelir kaynaklarının olmaması bunda temel etken olmuştur.

Nihayet ülkemizde genelde yerel yönetimlerin özelde belediyelerin karşılaştığı ekonomik sorunları aşmak için 1980' yıllardan sonra önemli düzenlemelere imza atılmıştır. Söz konusu bu düzenlemelerden en çok belediyeler yararlanmıştır. 1984'ta yapılan düzenleme ile belediye gelirlerinden önemli ölçüde artış meydana gelmiştir.1985 yılında dört yıl öncesine göre gelirlerde %400 kadar artış gerçekleşmiştir.[131]

5216 sayılı kanunun ilgili maddesine göre büyükşehir belediyelerin bazı önemli gelirleri;

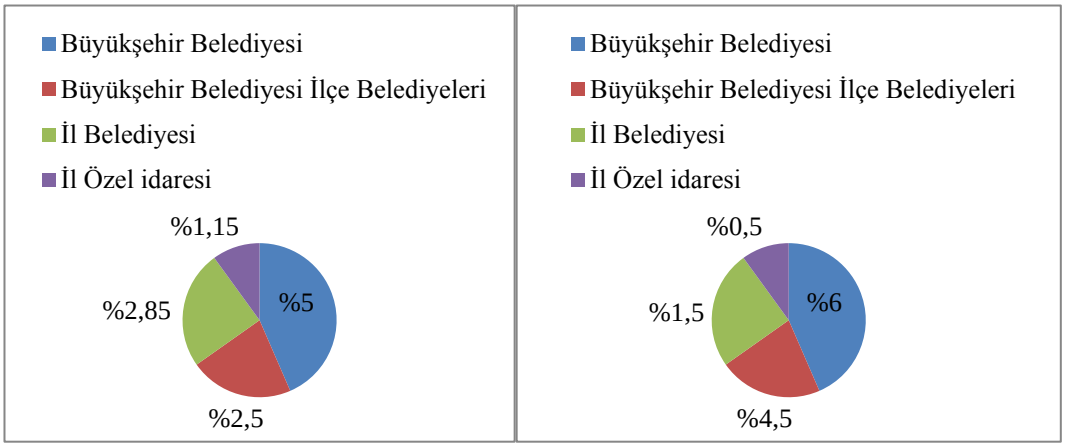
- 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nda düzenlenmiş olan gelirler,
- Kanunlarla gösterilen belediye vergi, resim, harç ve katılma payları,
- Genel bütçe gelirlerinden alınan pay,
- Taşınır ve taşınmaz mallardan gelen kira ve satış gelirleri,
- Faiz ve ceza gelirleri,
- Bağışlar, iştirak ve faaliyetler karşılığı sağlanacak gelirlerden oluşmuştur.

Ayrıca büyükşehir ilçe belediyeleri tarafından toplanan; İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi, Yangın Sigorta Vergisi ile Çevre Temizlik Vergisinden alınan %20'lik payda büyükşehir belediyelerinin gelirleri arasında yer almıştır.

6360 sayılı Kanunla 14 yeni büyükşehir belediyesinin kurulması, eski büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyelerinin görev ve sorumluluk alanlarının genişlemesi, büyükşehir belediyesi bulunan illerde il özel idarelerinin varlığına son verilmesi gibi nedenlerden dolayı 5779 Sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun'da değişiklikler yapılmıştır. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyelerinin genel bütçe payları artırılmış, diğer belediyelerin ve il özel idarelerinin payları ise azaltılmıştır.

[131]Şengül, **Yerel Yönetimler**, s.176.

Şekil 1: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Payı[132]

6360 Sayılı Kanun Öncesi 6360 Sayılı Kanun Sonrası

5779 sayılı kanuna göre genel bütçe vergi gelirlerinden toplanan hasılattan (GBVG) büyükşehir belediyeleri dışındakilere verilen pay % 2,85 ten %1,5'e ve il özel idarelerinin payı da % 1, 15 ten % 0,5'e düşürülmüştür. Büyükşehir ilçe belediyelerine verilen pay, %2,5'ten %4,5'e yükseltilmiş, yine bu kanuna göre büyükşehir belediye sınırları içinden toplanan genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamından büyükşehir belediyelerine ayrılan pay da %5'ten %6'ya çıkarılmıştır.

Bahse konu % 6'lık büyükşehir belediye payının % 60'ı doğrudan ilgili büyükşehir belediyesine aktarılması, kalan %40'lık kısmının %70'i nüfusa, % 30'u yüzölçümü esasına göre büyükşehir belediyeleri arasında dağıtılması hükmü getirilmiştir. Ayrıca büyükşehir ilçe belediyelerine ayrılan payın %30'u ile ilçe belediyelerince toplanan otopark gelirlerinin büyükşehir belediyesine aktarılması öngörülmüştür.[133] Bu değişikliklerle nüfus ve yüz ölçümü kriterleri de dikkate alınarak büyükşehir belediyeleri arasında daha adil bir dağıtım yapılması düşünülmüş olabilir. Ancak büyükşehir dışında kalan diğer belediyeler ile il özel idarelerinin paylarında önemli ölçüde düşüş gerçekleştirilmiştir. Bu da bölgede yaşayan halka sunulan hizmetlerin aksamasına ve bölgeler arası uçurumun artmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

[132]Türkiye Belediyeler Birliği, **6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna İlişkin Rehber**, 2014, s.7-8.

[133]Fatma Neval Genç, 6360 Sayılı Kanunun Aydın'a Etkileri, **Adnan Menderes Üniversitesi SBE Dergisi**, Cilt 1, Özel Sayı, 2011, s.5.

2.4.3. Büyükşehir Belediyesi Giderleri

Büyükşehir belediyeleri tarih boyunca kısıtlı kaynaklarına karşılık önemli ölçüde gider kalemlerine sahip olmuştur. 5216 sayılı kanunun 24. maddesinde giderler ayrıntılı biçimde sıralanmıştır. İlgili maddede yer alan bazı önemli giderler şunlardır;

- Tüm tesislerin yapım, bakım ve onarım giderleri,
- Personel Giderleri,
- Tüm alt yapı, bakım ve onarım giderleri,
- Zabıta ve itfaiye ve diğer hizmetlerin yapılması için ayrılan giderler,
- Gelirlerin takip ve tahsili için yapılan giderler,
- Faiz, borçlanmaya ilişkin giderler,
- Sosyal hizmet ve yardımlar,
- Avukatlık, danışmanlık ile dava takip ve icra giderleri.
- Temsil, tören, ağırlama ve tanıtım giderleri,
- Özel sektör ve sivil toplum örgütleriyle birlikte yürütülen ortak proje ve hizmetlere ilişkin giderler,
- Sosyal, kültürel, bilimsel ve spor etkinlikleri için yapılan harcamalar,

Büyükşehir belediyelerin giderlerinin önemli bir kısmını faiz giderleri ile transfer harcamalarından oluşturmuştur. Bunun nedeni ise büyük ölçekli altyapı ve yatırım harcamalarının bankalardan ve yabancı finans kurulularından alınan kredilerden karşılanarak yapılmasından kaynaklanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRT SİYASİ HAREKETİ VE DİYARBAKIR

Bu bölümün ilk başlığında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'ni incelememize neden olan siyasal yön ve bu yönün dayandığı Kürt Siyasi düşüncesinin doğuşu ve gelişimine kısaca bakılacaktır. Bu çerçevede siyaset ve siyasal düşünceler kavramı hakkında bilgi verilecek daha sonra söz konusu siyasal düşüncenin gelişimi incelenecektir.

İkinci kısımda ise konumuz temelini oluşturan kadim şehir Diyarbakır ilinin tarihi anlatılarak günümüzde ilin sosyo ekonomik yapısı, nüfusu ve ekonomisi güncel değerlerle ve tablolar eşliğinde açıklanacaktır.

Son kısımda ise Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi (DBB)'nin tarihsel gelişimden özetle bahsedilerek DBB'nin mevcut yapısı ve işleyişi hakkında bilgiler verilecektir.

3.1. KÜRT SİYASİ HAREKETİ'NİN İDEOLOJİK ARKA PLANI

3.1.1. Siyaset ve Siyasal Düşünceler

Geçmişi çok uzun yıllar öncesine uzanan "siyaset" kavramı Aristo'dan bu tarafa birçok düşünür ve siyaset adamı tarafından farklı yönleriyle tanımlamıştır. Antik yunan döneminde kent, site, kent devleti anlamına gelen polis kelimesinden türeyen "politika" (siyaset) kabaca toplumsal, ekonomik, dinsel bir bütün olan kent devlet yönetimini ifade etmek için kullanılmıştır.[134]

[134] Cemal Fedayi, **Siyaset Bilim**i, Kadim Yayınları, Ankara, 2014,s.3.

Buradan Antik Yunan döneminde siyasete daha çok yönetme anlamı yüklendiği anlaşmaktadır.

Doğu kültüründe politikanın eş anlamalısı olarak kullanılan siyaset "seyis" sözcüğünden türemiş olup kelime olarak at bakıcısı anlamına gelmektedir. Mesudi, Farabi gibi İslam bilginleri siyaseti devlet işleriyle ilgili olarak iktidarın nasıl biçimlediği ve iktidar olanın nasıl eylemlerde bulunduğu ile ilgili tartışılan kavram olarak ele almıştır.[135] Antik döneme benzer şekilde İslam dünyasında da siyasete yönetim, iktidar etme perspektifinden bakılmıştır.

Siyasetin bir yanda karşıt çıkarların, düşüncelerin, grupların rekabeti ve çatışmasına sahne olan bir yönü bulunurken diğer yandan insanları ortak bir noktada buluşturmaya, barışa, uzlaşıya zorlayan bir yüzü bulunmaktadır. Buradan hareketle siyaset "çatışmaların çözüme kavuşturulma süreci" olarak tarif edilir. Diğer taraftan siyaseti kavramsallaştırmada hükümet etme yönetme sanatından başka kamusal yaşam, uzlaşma ve uyum, gücün paylaşılması olmak üzere farklı argümanlar kullanılmıştır.[136] Günümüzde siyaset ile ilgili tanımlama yapılırken genel olarak hükümet etme kavramı üzerinde yoğunlaşılmaktadır.

Andrew Heywood siyaseti en kapsamlı anlatımla insanların birlikte yaşamalarına vesile olan genel kuralları koyma, değiştirme ve koruma üzerine icra ettikleri faaliyetler bütünü olarak tanımlamıştır.[137]

Dünyada her dönemin popüler bir siyasi düşüncesi olmuştur. Dönemim genel durumunun yanı sıra toplumların kendi değerleri, siyasi düşünceye bakış açıları da söz konusu düşüncenin o toplumda kabul görüp görmeyeceğini belirlemiştir. Birinci ve ikinci dünya savaşları döneminde "otorite", soğuk savaş döneminde "liberal" ve "sosyalist" düşünce, 80'ler sonrasında liberal düşünce dünyanın çeşitli yerlerinde kendisine hayat bulmuştur. Ülkemizde ise merkeziyetçi otoriter düşünce 1950'li yıllara kadar ülke yönetimine hâkim olmuştur. Ancak çok partili hayata geçişle birlikte milliyetçi, sosyalist ve İslami siyasi düşünceler de ortaya çıkmış ve ülke 1980 yıllara kadar özellikle milliyetçi ve sosyalist düşüncenin çatışmasına sahne olmuştur.

[135]Emir Kaya, Siyaset Devleti, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı 2014-1, Ankara, 2014, s.228.
[136] Mümtaz'er Türköne, **Siyaset**, Lotus Yayınevi, Ankara, 2003, s.6.
[137]Andrew Heywood, **Siyaset**, Çev. Bekir Berat Özipek vd. , Adres Yay., Ankara,2007, s.22.

Türkiye'de 80'li yıllar sonrasında sosyalist ve otoriter düşünce gerilemeye başlarken liberal, İslami ve post modern düşünce önem kazanmaya başlamıştır. 2000 yıllarla birlikte ise muhafazakâr düşünce ülke siyasetine hâkim olmuştur.[138] Muhafazakâr düşüncenin Türkiye siyasetindeki önemi AK Parti iktidarı ile perçinlenmiştir.

Ülkemizde dini değerlerine, örf ve ananelerine bağlı olma düşüncesi olarak algılanan muhafazakârlık aslında İslam dünyasında değil ilk olarak batı toplumunda doğmuştur.

Bir siyasi düşünce olarak 1789 Fransız Devrimi ile ortaya çıkan muhafazakârlık sanayileşme ve devrimin ortaya çıkardığı bölünmeler dini, ahlaki ve kültürel değerlerde meydana getirdiği tahribat ve değişimlere bir tepki olarak doğmuştur. Muhafazakârlık devrimin getirdiği yeniliklere karşı toplumun bu değerlerini koruma kollama esasına dayalı bir fikir sistemidir.[139]

Türkiye'de siyasal düşüncenin seyrine benzer şekilde Kürt vatandaşların da siyasi düşünce gelişiminde konjonktürel faktörler en önemli etken olmuştur. Kürt siyasi düşüncesi 1960'lı ve 1970'li yıllar boyunca sosyalist düşünceye yönelerek Türkiye'de yaşayan diğer halklar ile birlikte hareket ederken, soğuk savaşın sona ermesi ve sosyalist düşüncenin önem kaybetmesi, sosyalist düşüncenin Kürt toplumunda taban bulamaması gibi çeşitli nedenlerle 90'lardan itibaren milliyetçilik ve muhafazakârlık eksenine kaymıştır.

Milliyetçilik bir millete ve onun çıkarlarına bağlılıktan yola çıkarak onu siyasal bir yapının esas birimi kabul eden bir düşüncedir. Millet fikrini siyasi gayeler üzerine oluşturan siyasal milliyetçilik, milleti siyasi gayelerden ziyade din, dil, kültür örf, adet gibi öğelerle tanımlayan kültürel milliyetçilik, başkalarından ayrı olmaya vurgu yapan etnik milliyetçilik olmak üzere çeşitli alt dalları bulunmaktadır. [140]

Günümüzde Kürt Siyasi Hareketi her ne kadar sosyalist düşünceye sahip olduğunu iddia etse de gerçekte hareket ulusalcılığa benzer etnik temelli milliyetçi bir çizgi etrafında toplanmıştır.

---

[138]Ömer Çaha, **Siyasi Düşüncelere Giriş,** Dem Yayınları, İstanbul, 2008, s. 165-169.
[139]Halis Çetin, **Çağdaş Siyasal Akımlar**, Orion Kitabevi, Ankara, 2007, s.219.
[140]Atilla Yayla, **Siyasi Düşünceler Sözlüğü** 5. Baskı, Adres Yayınları, Ankara,2011,s.131.

3.1.2. Kürt Meselesinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Araştırma konumuz olan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin söz konusu durumunu yansıtmadan önce kısaca yazılı görsel basında "Kürt Sorunu", "Kürt Meselesi" gibi ifadelerle yer bulan veya bu biçimde nitelenen konu hakkında bilgi vermek, Diyarbakır ve Diyarbakır Büyükşehir belediyesinin Kürt Siyaseti için neden önemli olduğuna kısaca değinmek gerekecektir. Aksi takdirde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ve başkanlarının icraat ve sözlerini yeterince anlamak mümkün olmaz.

Mustafa Erdoğan ve Vahap Coşkun Kürt Meselesini ülkemizin beşeri ve mali kaynaklarını bertaraf eden, demokrasi anlayışının topluma yerleşmesine, toplumsal mutabakata ve refaha engel olan en önemli problem olarak tanımlamıştır.[141] Fakat bu sorun yeni bir sorun olarak ortaya çıkmamıştır.

Kürt meselesi kökleri 19. yüzyıla kadar uzanan Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde başlayıp Cumhuriyet ile birlikte farklı bir boyuta girerek günümüze kadar varlığını sürdüren bir mesele olmuştur. Geçirdiği bir asır boyunca zaman zaman baskı politikaları uygulayarak bazen de demokratik, sosyal, ekonomik vb. çeşitli argümanlar kullanılarak çözüm getirilmeye çalışılan bu sorun zaman içinde karmaşık bir hal alarak içinden çıkılmaz bir duruma gelmiştir. [142]

Kürt milliyetçiliğinin ortaya çıkışı iki temel nedenden kaynaklanmıştır. Bu kaynaklardan ilki Osmanlılarda yenilik hareketlerinin öncülerinden olan Jön Türkler bünyesinde bulunan Kürt elitleri; ikincisi ise Kürt aşiretlerini kontrol altında tutmak için İstanbul'da bizzat devlet tarafından eğitim verilen bu aşiretlerin çocukları olmuştur. Bu iki temel grup vasıtasıyla imparatorluğun başkentinde kurulan cemiyetler Kürt milliyetçiliğinin filizlerini oluşturmuştur. Kürt milliyetçiliğinin ortaya çıkmasında Avrupa'da yaşanan milliyetçilik akımı, Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu iktisadi ve politik durum da etkili olmuştur. Bu ortamdan etkilenen Kürt elitleri kendi kimliklerini incelemeye ve araştırmaya başlamıştır. Fakat kurulan ilk

[141]Mustafa Erdoğan, Vahap Coşkun, Türkiye'nin Kürt Meselesi, **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl 13 Sayı 50,2008, s.6

[142]Aziz Ersoy, **Kürt Sorununun Tarihsel Devinimi**, http://www.uiportal.net/kurt-sorununun - tarihsel-devinimi.html, (10.10.2016)

örgütlenmeler ayrılıktan ziyade devlet içinde kendi kimlik ve kültürlerini koruma içgüdüsünü taşımıştır.[143]

İlk dernek "Kürt Terakki ve Teali Cemiyeti" isminde II. Meşrutiyetten sonra başkentte kurulmuştur. Dernek görüşlerini belirtmek üzere Hetavi Kürt (Kürt Güneşi) adında bir de gazete yayınlamaya başlamıştır. Ancak ilerleyen zamanlarda gazete amacından çıkarak 1912 yılında gerçekleşen Bitlis Ayaklanmasına ön ayak olmuştur. İttihat ve Terakki hareketinin Osmanlı vatandaşlığı temelini baz alan düşünce akımı yerine Türk milliyetçiliğini esas alması Kürt milliyetçiliğinin hızlanmasına neden olmuştur.[144] Osmanlı Devletinin çöküşünü engellemek yurdu düşmanlardan kurtarmak için birlikte hareket eden ve aralarında amaç birliği bulunan Türkler ve Kürtler kurtuluş savaşının kazanılmasından sonra düşünce olarak yol ayrımına gitmiştir.

Yeni Cumhuriyet'in Kürt meselesiyle tanışması Koçgiri İsyanıyla (1921) olurken, sorunun ülke siyasetine hiç çıkmamak üzere girmesi 1925 Şeyh Sait isyanıyla gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte Kürtler ile Türkler arasındaki uzlaşma bozulmuş ve ülke kendisini bir anda isyanların içinde bulmuştur. 1923 yılından 1937 yılına kadar geçen 14 senelik bu dönemde 21 isyan yaşanmıştır.[145] Son otuz yılda ise isyan, silahlı çatışmayı sorunun çözümü olarak önceleyen ve adını Kürdistan İşçi Partisi olarak koyan (Kürtçesi ile Partiye Karkere Kurdistan - PKK) tarafından sistematik hale getirilmiştir. Bu örgütün kanlı eylemleri bugüne kadar sivil, asker, polis vb. kesimlerden binlerce insanın yaşamını yitirmesine, ülkemizin insan ve maddi kaynaklarının heba olmasına sebep olmuştur.

Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi 1925 ile 1950 yılları arasında olağanüstü yönetim uygulamalarına göre yönetilmiştir. Bu kapsamda söz konusu bölge "yasak bölge" olarak ilan edilmiş, 1964 yılına kadar yabancı uyruklu kişilerin bölgeye izinsiz girişlerine müsaade edilmemiştir. 1978 yılında bölgede ilan edilen sıkıyönetim, 1987 yılına kadar sürmüş bu uygulama daha

[143]Abdulcelil Kaya, **Ulus İnşa Sürecinde Etnik Partiler: Sınn Fein ve BDP**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE,2013.

[144]Türkmen Töreli, **PKK Terör Örgütü Tarihsel ve Siyasal Gelişim Süreci Bakımından İncelenmesi 1978-1998**,Doktora Tezi, SDÜ SBE, 2002.

[145]Hale Gönültaş, **Kürt Sorununda Yüzyıllık Bilanço**, Vatan Gazetesi, http://www. gazetevatan.com/kurt-sorununda-yuz-yillik-bilanco-366974-gundem/,(20.10.2015)

sonra yerini Olağanüstü Hal (OHAL) 'e bırakmıştır. Uzun yıllar devam eden OHAL uygulamasına AK Parti iktidarının seçimler öncesi verdiği sözler sonrası normalleşme adımları kapsamında 2002 yılında son verilmiştir.[146]

Uzun yıllar boyunca Kürt meselesinin olup olmadığı konusu polemik haline gelmiştir. "Kürt Meselesi" "Kürt Sorunu" olarak adlandırılan bu problemin devlet tarafından varlığının kabul edilmesi uzun zaman almıştır. Siyasiler daha çok sorunun adı ile ilgilenmişler, tartışmalar sorunun nedenlerinden ziyade adının etrafında yoğunlaşmıştır.

3.1.3. Çözüm Süreci

Kürt meselesini bir güvenlik sorunu olarak algılayan devlet yıllar boyunca güvenlik tedbirlerini arttırarak, bölgede OHAL ilan ederek, özgürlükleri kısıtlayarak sorunu çözmeye çalışmıştır. Fakat etnik talepler içeren, sosyal ve ekonomik boyutları olan bu sorun sadece güvenlik eksenli politikalarla çözüme kavuşturulamamıştır. 1990 yıllardan sonra devlet aracılar vasıtasıyla PKK ile temas kurmaya gizli gizli görüşmeye başlayarak farklı bir çözüm arayışına yönelmiştir.[147]

Aslında "Çözüm Süreci" Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından ilan "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" ya da "Demokratik Açılım Süreci" olarak başlatılan ve başta Kürt sorunu olmak üzere ülkenin belli başlı sorunlarını çözmeye yönelik projenin devamı olmuştur. Dönemin cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Bağdat'a giderken uçakta gazetecilere Kürt Sorunu İle ilgili "2009 yılında çok güzel şeyler olacak" demesiyle başlayan süreç Beşir Atalay koordinatörlüğünde çalıştaylar yapılması, PKK'nın ateşkes ilan etmesi ve Abdullah Öcalan'ın çağrısı ile Habur sınır kapısından 34 PKK'lının Türkiye'ye giriş yapmasına kadar olumlu şekilde devam etmiştir. Ancak Habur sınır kapısında yaşanan olayların kamuoyunda büyük tepkiyle

[146]Hüseyin Yayman, "Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası", **SETA Yayınları,** 1. Baskı,2011,s.19-20.

[147]Vahap Coşkun, **Çözüm Süreci; Kazanımlar ve Tehditler**, http://www.democraticprogress.org /wp-content/uploads/2015/10/PROOF1_Turkish_Dublin_Roundtable_FINAL-WEB.pdf, (15.04.2017)

karşılanması, DTP'nin kapatılması, KCK operasyonları ve çatışmaların yeniden başlaması ile süreç sekteye uğramıştır.[148]

Oslo görüşmelerin basına sızmasıyla ara verilen Kürt sorununa çözüm arayışları bu defa BDP heyetinin Öcalan'ı ziyaret etmesiyle ve akabinde 2013 yılı nevruzunda Öcalan'ın mektubunun okunmasıyla yeniden başlamıştır. Süreç PKK'nın Türkiye'den çekileceğini ilan etmesi ve Akil Heyeti'nin kurulması ile devam etmiştir. Daha sonra çözüm yasası olarak bilinen "Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun" TBMM'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 6-8 Ekim olayları ile çözüm sürecine ara verilse de daha sonra İmralı'ya giden yeni bir heyetle sürece devam edilmeye çalışılmıştır.[149]

2015 yılı Temmuz ayında PKK'nın Kobani'de girdiği çatışmadan cesaret alarak aynısını Türkiye'de uygulamaya yönelik olarak başlattığı Hendek siyaseti sonucu çözüm süreci sona ermiştir. PKK'nın çözüm sürecini suiistimal etmesi ve Suriye'de mevcut durumdan yararlanma düşüncesi Kürt Meselesi gibi Türkiye ve bölge insani için hayati önem arz eden bir konunun rafa kaldırılmasına neden olmuştur.

3.1.4. Kürt Siyasi Hareketi

Ülkemizde her siyasi hareketin ortaya çıkışına benzer şekilde Kürt Siyasi Hareketi de mevcut siyasi aktörlere ve durumlara tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bağlı olduğu oluşumdan ve değerlerden dışlanma duygusu ve kendini özgürce ifade edememe düşüncesi bu hareketi yeni arayışlara yöneltmiştir.

1989 yılının Ekim ayında Paris'te düzenlenen Kürt konferansına katılmaları gerekçe gösterilerek aralarında Ahmet Türk'ün de yer aldığı yedi Kürt siyasetçinin yaşanan tartışmalar sonrası Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP)'den ihraç edilmesi Kürt Siyasi Hareketi için bir dönüm noktası olmuştur. İhraç kararını protesto eden ve SHP'den istifa eden 10 milletvekili olay sonrası 1990 yılının Haziran ayında Fehmi Işıklar'ın genel başkanlığında etnik siyasi temelli Halkın Emek Partisi (HEP)

[148]Cnn Türk, **Başlangıçtan Bugüne Çözüm Süreci**, http://www.cnnturk.com/fotogaleri/turkiye/baslangictan-bugune-gun-gun-cozum-sureci?page=1, (13.04.2017)
[149]Bianet, **Çözüm Sürecinin Kronolojisi**, https://bianet.org/bianet/siyaset/160243-cozum-surecinin-kronolojisi, (14.04.2017)

partisini kurmuştur. HEP çatısı altından toplanan Kürt siyasetçiler, 1991 seçimlerine ihraç edildikleri SHP ile tekrar ittifak yaparak girmiş ve böylece yüzde 10 barajına takılmadan 18 milletvekili ile TBMM'ne girmeyi başarmıştır.[150] Kürt Siyasi Hareketi'nin ihraç edildikleri SHP ile ittifak yaparak seçimlere katılması kazan kazan politikası düşüncesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Milletvekili sayısını arttıran KSH'nin 1991 seçimlerinden güçlenerek çıktığını belirtmek gerekmektedir. Ancak HEP Diyarbakır milletvekili Leyla Zana'nın TBMM yemin töreninde meclis kürsüsünden Kürtçe bazı ifadeler kullanması ve bazı vekillerin PKK temsil eden sarı, kırmızı ve yeşil renkli semboller taşımaları mecliste ve Türk kamuoyunda tansiyonun yükselmesine sebep olmuştur. Bu durum SHP ile HEP arasındaki ittifakın bozulmasına yol açmış, SHP listelerinden seçilen 22 vekil HEP'e dönmüştür.[151] Özellikle Leyla Zana'nın Kürtçe olarak TBMM'de yemin etmek istemesi toplumda infial yaratmıştır.

1992 yılında Anayasa Mahkemesi (AYM) , "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma amacını taşımak ve bu yolda faaliyette bulunmak" iddiasıyla HEP'ne kapatma davası açması üzerine bu partiye alternatif olarak Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP) kurulmuş ancak kısa bir süre sonra AYM tarafından ÖZDEP'ne de kapatma davası açılmıştır. Parti yönetimi, Anayasa Mahkemesinin kararını beklemeden kendini feshetme yoluna gitse de mahkeme ÖZDEP'ni de kapatmıştır.[152] Kürt siyasi hareketi tarafından yapılan bu siyasi manevralar AYM tarafından gözden kaçmamış ve kurulan iki parti de kısa sürede kapatılmıştır.

HEP 'in kapatılması ihtimaline karşı Kürt Siyasi Hareketi (KSH) için can simidi olarak Haziran 1991'de kurulan partilerden biri de Demokrasi Partisi (DEP) olmuştur. Kapatılan HEP partisinde yer alan siyasilerin hepsi aynı davayı amaç edinen DEP'e geçmiştir. Ancak takvimler Aralık 1993'ü gösterdiğinde bu kez de

[150]Milliyet Gazetesi**, HEP, DEP ve HADEP de Kapatılmıştı,**, http://www.milliyet.com.tr/hep--dep-ve-hadep--br-de--font-color-darkblue-kapatilmisti--font--siyaset-1172724/,(29.03.2017)

[151]Kurtuluş Tayiz, "30 Mart'a Doğru Barış ve Demokrasi Partisi", **SETA Yayınları**, 2014 Sayı 83, s.9.

[152]Bianet, **1990'dan Bugüne HEP'ten DTP'ye Kürtlerin Zorlu Siyaset Mücadelesi,** https://bianet.org/bianet/siyaset/117387-1990dan-bugune-hepten-dtpye-kurtlerin-zorlu-siyaset-mucadelesi, (29.03.2017)

DEP' in kapatılmasına yönelik dava açılmıştır. Bölücü faaliyetlerin odak noktası olması gerekçe gösterilen parti 1994 yılının Haziran ayında kapatılmıştır. Kamuoyunda DEP milletvekilleri nezdinde oluşan baskılar sonucu meclis tarafından dokunulmazlığı kaldırılan DEP milletvekilleri, polis zoruyla TBMM'den çıkarılarak basın önünde gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. Yapılan yargılama sonrası Leyla Zana, Orhan Doğan, Hatip Dicle ve Selim Sadak, örgüt üyesi olmaktan 15 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu olaydan sonra bazı DEP'li siyasiler yurtdışına kaçarak "Sürgündeki Kürt Parlamentosu" 'nu kurmuştur. Leyla Zana ve arkadaşları 10 yıl hapis yattıktan sonra Avrupa İnsan hakları Mahkemesi (AİHM)'nin yeniden yargılanma kararı sonrası tekrar yargılanmış aynı cezayı almış fakat 2004'te serbest kalmıştır.[153] AK Parti iktidarı sonrası Avrupa Birliği (AB) uyum süreci oluşan ılımlı ortam ile birlikte düşünce ve ifade özgürlüğüne bakış açısının yumuşaması sonrası Zana ve diğer milletvekillerinin serbest bırakıldığı değerlendirmek mümkündür.

DEP'nin kapatılması sonrası Murat Bozlak ve eski DEP'li siyasetçiler tarafından 1994 yılında Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) kurulmuştur. 1995 genel seçimlerine girerek 1 milyon 171 bin oy toplayan parti 1999 genel seçimlerinde ise oylarını 300 bin kadar arttırarak 1 milyon 482 bin oy almıştır. Parti, genel seçimlerle birlikte yapılan 1999 yerel seçimlerinde ise 37 belediye başkanlığı kazanarak önemli bir başarı elde etmiştir. 2003 yılında parti kongrelerinde PKK propagandası yapılması Abdullah Öcalan lehine atılan sloganlar genel başkan Bozlak ve yöneticilerin tutuklanması ve partinin kapatılması ile sonuçlanmıştır. [154]

Ancak yaşanan tüm bu kapatma önlemleri Kürt Siyasi Hareketi'nin önünü kesememiştir. Kürt Siyasi Hareketi kapatma davalarına karşı kendisine sürekli olarak yedek bir siyasi parti hazırlamıştır.

Bu kapsamda kurulan partilerden birisi de Tuncer Bakırhan'ın genel başkanlığını üstlenmiş olduğu Demokratik Halk Partisi (DEHAP) olmuştur. Benzer gerekçelerle DEHAP hakkında da kapatılması davası açılmış fakat parti Anayasa Mahkemesinin kararının beklemeden kendini fesih ederek Öcalan'ın talimatı ile yeni

[153]El Cezire Türk**, 1990'larda Kürt Siyasi Hareketi**, www.aljazeera.com.tr/Dosya/1990larda-Kurt-Siyasi-Hareketi, (21.10.2015)

[154]NTV Haber Kanalı, **HEP, HADEP ve DEHAP da kapatılmıştı**, http://www.ntv.com.tr/turkiye/hep-dep-ve-hadep-de kapatilmisti JR zt6Uy0Ua XQdEottLsw, (21.10.2015)

kurulan Demokratik Toplum Partisi (DTP)'ne katılmıştır.[155] Abdullah Öcalan'ın talimatlarının Kürt Siyasi Hareketi tarafından harfiyen yerine getirilmesi, Öcalan'ın bu hareket için çok önemli bir faktör olduğunun, hareketin gizli lideri olarak görüldüğünün açık bir göstergesi olarak ifade edilebilir.

Öcalan'ın direktifleri doğrultusunda kurulan DTP Türkiye'de bir ilki gerçekleştirerek eş başkanlık sistemini uygulamıştır. Partinin eş başkanlıklarına Aysel Tuğluk ile Ahmet Türk seçilmiştir. Ancak daha sonra Yüksek Seçim Kurulu'nun aldığı karar sonucu eş başkanlık uygulamasına son verilmiştir. DTP 2007 yılında gerçekleştirilen genel seçimlere "Bin Umut Adayları" adıyla bağımsız adaylarla katılmış ve 22 milletvekilini meclise sokmayı başarmıştır. Tarihler 2007 yılını gösterdiğinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından parti hakkında kapatma davası açılmış ve Ahmet Türk ve 221 parti üyesine beş yıl siyaset yasağı getirilmiştir.[156] Parti eş başkanlarının bir kadın ve bir erkek olarak seçilmesini tesadüf olarak değerlendirmemek gerekir. Bu seçim partinin ve dolayısıyla KSH'nin kadınlara verdiği önemi göstermektedir. DTP'nin kapatılması diğer partilerin kapatılmasında olduğu kadar KSH'ni çok da endişelendirmemiştir. Çünkü yedekte daima bir parti bulunmuş, bundan da önemlisi bu defa kamuoyunda parti kapatmaların çözüm olmadığı görüşü yaygınlık kazanmıştır.

Sosyal demokrat ve liberal görüşün yanı sıra Kürt milliyetçiliği kimliğine sahip Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) 2008'de kurulmuştur. Parti 2009 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde sadece %0,06 oy oranını yakalayabilmiştir. DTP'nin kapatılmasına müteakip DTP'li milletvekillerini kendi partisine davet etmiş bu davete uyan vekiller ve 94 belediye başkanı BDP'ye katılmıştır. İstanbul'dan bağımsız vekil olarak seçilen ve kamuoyunda sosyalist olarak bilinen Ufuk Uras'ın da bu çağrıya kulak vermesi hâlihazırda 19 milletvekili bulunan BDP'nin mecliste grup kurmasına imkân vermiştir. KSH'nin mecliste grup kurması hareketin medyada ve kamuoyunda daha görünür olmasına olanak tanımıştır. Halkların Demokratik Kongre'sinde alınan karar sonrası 2012 yılında Halkların Demokratik Partisi (HDP)

[155]Ruşen Çakır, 12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler Barış ve Demokrasi Partisi, **SETA**,2011,Sayı 38,s.6.

[156]Hasan Tahsin Fendoğdu, **Parti Kapatma, HADEP ve AİHM**, http://sde.org.tr/tr/news detail/parti-kapatma-hadep-ve-aihm/2460, (22.10.2015)

kurulmuştur. Kongre 2014 yılında yapılan yerel seçimlerde batı illerinde HDP'sini doğu illerinde ise BDP'sini desteklemiştir. Bu yeni strateji ile birlikte batı illerinden özellikle sosyal demokratlardan oy alınabileceği düşünülmüştür. Seçim sonucunda Diyarbakır, Mardin ve Van büyükşehir belediyeleri dâhil 102 belediye kazanarak büyük bir başarıya imza atmıştır.[157]

Özetle bölgede yaşanan "Kürt Sorunu" nun zamanında hukuki ve demokratik yollarla politika yapıcılar tarafından çözüme kavuşturulamaması sorunu derinleştirdiği gibi kendini doğrudan sorunun muhatabı olarak gören kabaca "Kürt Siyasi Hareketi" olarak tanımlanabilecek resmi ve gayri resmi yapı ve oluşumların ortaya çıkmasına da yol açmıştır.

3.1.5. Demokratik Bölgeler Partisinin Kuruluşu ve DBP'li Belediyeler

BDP'nin 2014 yılı Temmuz ayında gerçekleştirilen üçüncü olağan kongresinde alınan karar ile parti adı Demokratik Bölgeler Partisi olarak değiştirilmiş ve eş başkanlığı da Emine Ayna ve Kamuran Yüksek getirilmiştir. Sadece bir isim değişliği ile kalınmayarak partinin temel politikaları da değişikliğe uğramıştır. DBP'nin artık "Bölge Eksenli" bir siyaset izleyerek "Kadro Partisi" olacağı vurgulanmış, partinin demokratik özerklik için çalışacağı ve yerel yönetimler üzerinde duracağı belirtilmiştir.[158]

Parti Merkez Yürütme Kurulu (MYK)'nda alınan karar ile doğu ve güneydoğuda illerinde "Demokratik Özerklik" fikrinin inşası için 26 batı ilinde yer alan örgütlenmeye son verilmiştir. DBP'nin merkezi Ankara'da bulunmasına rağmen çalışmalarının çoğunlukla Diyarbakır üzerinden yürüteceği belirtilmiştir.[159] MYK'da alınan bu kararları "Demokratik Özerklik" yolunda Öcalan'ın işaret ettiği yönde belirlenen stratejinin bir göstergesi olarak değerlendirmek gerekmektedir.

---

[157]Ajanshaber**, Dünden Bugüne Kürt Siyasetinin İlginç Yolculuğu**, http://www.ajanshaber.com/dunden-bugune-kurt-siyasetinin-ilginc-yolculugu-haberi/55788, (22.10.2015)

[158]Mahmut Lıcalı, Cumhuriyet Gazetesi, **Demirtaş; Hangisi Terörist**?, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/93381/Demirtas_Hangisi_terorist_.html, (10.10.2016)

[159]Radikal Gazetesi, **DBP 26 İlde Örgütlerini Feshediyor**, http://www.radikal.com.tr/politika/dbp-26-ilde-orgutlerini-feshediyor-1254081/ (12.10.2016)

3.1.6. Kürt Siyasi Hareketinde Diyarbakır'ın ve DBB'nin Rolü

Diyarbakır, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan ve yaklaşık 1 milyon 673 bin nüfusu ile ülkemizin en büyük 12. kenti bölgenin ise en önemli şehirlerinden birisidir. Tarihi kaynaklarda Amed, Diyarbekir gibi isimlerle anılan kent gerek Osmanlı İmparatorluğu zamanında gerekse ondan önceki süreçte bölgenin çekim merkezi olmasının yanı sıra Kürtler için de önemli bir merkez olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde var olan beylik ve sancaklar yeni Cumhuriyet'in ilanına kadar farklı seviyelerde otonoma sahip olmuştur. Bu dönemde Diyarbakır genel olarak bölgenin siyasi başkenti ve en önemli kenti olarak kabul görmüştür. Günümüzde de Diyarbakır bu özelliğini sürdürmektedir, öyle ki 1990'lı yılar ile ortaya çıkan Kürt siyasetine rehberlik yapan pek çok sivil toplum örgütünün merkezi Diyarbakır olmaya devam etmiştir.[160]

90'lı yıllardan beri özellikle Güneydoğu Anadolu'da teşkilatlanan KSH kendisine amaç olarak edindiği "dil hakkı", "ifade özgürlüğü", "insan hakları" gibi alanlarda siyaset yapma eğilimine gitmiştir.[161] Kürt partileri için özerklik konusu ve talepleri de sürekli sıcak tutulan ve yerel yönetimlerle ilişkisi kurulan bir konu olmuştur. Yerel yönetimleri ve buralarda yönetime gelmeyi bu amaçla oldukça önemseyen Kürt siyasal partileri özellikle 90'lı yılların sonunda başta Diyarbakır olmak üzere bölgede belediye başkanlıkları kazanmaya ve seçimden seçime bunların sayısını arttırmaya başlamıştır.

Kürt partilerin yerel yönetimlere yönelmeleri aslında bilinçli olarak değil içinde bulunduğu durumlardan kaynaklanmıştır. Ulusal olarak siyasi arenada çeşitli nedenlerle kendisine manevra alanı bulamayan bu hareket yerel yönetimlere dolayısıyla yerel seçimlere yönelmiştir. Ülkede 28 Şubat süreci ile başlayan sancılı dönemi atlatabilmek amacıyla hem yerel hem de genel seçimlere gidilmesi KSH'nin o zamanki partisi olan HADEP için yeni bir fırsat doğurmuştur. Öcalan'ın Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi sonrası seçimlerde partinin nasıl bir oy

[160]Uluslararası Kriz Grubu Avrupa Masası, **"Türkiye'nin Kürt Çıkmazı: Diyarbakır'ın Yeri"** ,https://www.crisisgroup.org/tr/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/turkey-s-kurdish-impasse-view-diyarbakir, (10.12.2016) s.1

[161]Büşra Ersanlı, Günay Göksu Özdoğan, **"Engeller ve Fırsatlar: Kürtlerin Türkiye'de Yakın Dönem Siyasi Temsiliyet ve Katılım Mücadeleleri"**,https://www.academia.edu/5965834/Kürtlerin_Türkiyede_Yakın_Dönem_Siyasi_Temsiliyet_ve_Katılım_Mücadeleleri,(25.10.2015) s.19-20

toplayacağı merak konusu olmuştur. Seçim sonuçlarına göre parti baraj altında kalmasına rağmen oy oranını arttırmış daha da önemlisi Diyarbakır, Ağrı, Batman, Bingöl, Hakkâri, Siirt ve Van olmak üzere 37 belediye başkanlığı kazanarak önemli bir başarı elde etmiştir. Baraj uygulaması nedeniyle TBMM'de kendisine yer bulamayan hareket yerel yönetimler ve belediye başkanları vasıtasıyla varlığını sürdürmüştür.[162] Yerel yönetimlerde elde edilen bu başarı KSH'nin kamu kaynaklarından istifade etmesine yol açmıştır. Böylece hareketin güçlenmesi ve yeni kitlelere ulaşması için önemli bir sorun ortadan kalkmıştır.

Kazanılan 1999 yerel seçimleri sonrasında belediyeler tarafından gerçekleştirilen faaliyetler kültürel ve sosyal hakların kazanılması için gayret eden sivil toplum kuruluşlarının sayısının artmasına neden olmuştur. 2004 yerel seçimleri sonrası kazanılan belediyelerde belediye başkanları tarafından verilen maddi destek ile az da olsa Kürtçe faaliyetler organize edilebilmiştir.[163]

Özetleyecek olursak ulusal siyasette kendisine meşru bir zemin bulmaya çalışan Kürt Siyasi Hareketi karşısına çıkan yüzde on seçim barajı, kapatma davaları gibi engelleri aşmak için yeni bir merci bulmuştur. Yerel seçimler sonucu kazanılan başarılar ve alınan belediye başkanlıkları sayısı her yerel seçim sonrası giderek artmıştır. Yerel yönetimler bağlamında Kürt siyasi hareketi gerçekleşmek istediği hedeflerin bir kısmını böylece bu yolla gerçekleştirmiştir. Nasıl CHP ve Kemalistler için İzmir çok önemli bir kent olmuşsa ve yerel seçimlerde İzmir Büyükşehir Belediyesini elde tutmak ve iktidara kaptırmamak adına yoğun bir gayretin içine giriliyorsa aynı şekilde bahsettiğimiz nedenlerden dolayı 1990 yıllardan itibaren Diyarbakır Kürt Siyasi hareketinin ayrılmaz bir parçası ve deyimi yerindeyse kalesi olmuştur.

[162]Çakır, **12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler Barış ve Demokrasi Partisi**, s.7.
[163]Ersanlı, Özdoğan, **Engeller ve Fırsatlar: Kürtlerin Türkiye'de Yakın Dönem Siyasi Temsiliyet ve Katılım Mücadeleleri**, s.20.

3.2. DİYARBAKIR İLİNİN MEKÂNSAL VE SOSYO EKONOMİK YAPISI

Bu kısımda konumuz temelini oluşturan kadim şehir Diyarbakır ilinin tarihi anlatılarak günümüzde ilin sosyo ekonomik yapısı, nüfusu ve ekonomisi 2015 yılı verileriyle tablolar eşliğinde açıklanmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Mekânsal Konum

Diyarbakır, uygarlık tarihinin ortaya çıktığı ve gelişme gösterdiği üç önemli yerleşim yerinden birisi olan ve tarım ve hayvancılığın ilk kez başladığı (fertility crescent) verimli hilal olarak adlandırılan Yunancada iki ırmak arasında kalan toprak parçası anlamına gelen ve Mezopotamya'nın kuzeyinde konumlanmıştır.[164]

Doğudan Batman ve Muş, güneyden Mardin, batıdan Şanlıurfa, Malatya ve Adıyaman, kuzeyden Elazığ ve Bingöl illeri ile komşu olan Diyarbakır'ın yüzölçümü 15.354 kilometrekare rakımı ise 670 metredir. Kent merkezi Karacadağ'dan Dicle nehrine kadar uzanan bazalt platonun doğusunda, Dicle vadisinden 100 metre daha yüksekte kurulmuştur. Kentin şeklini tarihi Diyarbakır Surları belirlemiştir. Hem karasal hem de tropik iklimlerin etkisinde bulunan kent kara, deniz, hava ve demiryolu ulaşımına sahip olup aynı zamanda bölgenin ulaşım bağlantılarının kesişme noktasıdır.[165]

3.2.2. Diyarbakır İlinin Tarihi

Diyarbakır'ın da içinde bulunduğu Dicle ve Fırat nehirleri arasında yer alan Mezopotamya'nın tarihi M.Ö 7000'li yıllara kadar uzanmakla birlikte, kentin ne zaman kurulmuş olduğu ile ilgili net bir bilgi bulunamamıştır. Asurlular tarafından "Amedi" olarak adlandırılan kent, Arami kabilesince Hurriler'den kalan sur kalıntılarının M.Ö 9. yüzyılda onarılmasıyla kurulmuş ve kabileye başkentlik yapmıştır. Roma İmparatorluğu döneminde kentin adı Amida olarak değişmiş bir ara kente "Augusta" ismi verilse de bu isim pek kabul görmemiş ve kullanılmamıştır. İslamiyet'i yaymak üzere kenti fetheden Araplar sur taşlarının renginden ilham

[164]Cumali Odabaşı, **AB Yerel Özerklik Şartnamesi Bağlamında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Katılımcılık Modeli**, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üni. FBE, İstanbul, 2013,s.49.

[165]**Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/2009_faaliyet, (30.10.2015)

alarak kente "Amid-i Sevad" (Kara-Amid) ismini vermiştir. 20. Yüzyıla kadar bu isimle anılan kente Bekir İbn Valid kabilesinin yaşadığı bölge oluşundan yola çıkılarak Diyar-ı Bekir'e izafeten "Diyarbekir" denilmeye başlanmıştır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra 1937 yılında Atatürk tarafından kente Diyarbakır denilmesinden sonra kentin adı günümüzde de kullanıldığı şekilde Diyarbakır olmuştur.[166]

Diyarbakır ismi tarih boyunca bu şekilde gelişirken kentin kendisi Anadolu ve Mezopotamya arasında tabii bir geçiş yolu üzerinde konumlanması sebebiyle tarihin her döneminde ehemmiyetini sürdürmüştür. Kent yakınlarında yapılan kazı çalışmalarında taş devrinden günümüze kadar kentin yoğun ve kesintisiz bir yerleşime sahip olduğu tespit edilmiştir.[167]

Şehir birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. M.Ö. 3000 yıllarında Hititlerle başlayan bu süreç M.Ö. 1260 yılına kadar Hurri-Mitaniler ile devam etmiştir. Daha sonra sırasıyla Asurlular, Aramiler, Urartular, İskitler, Medler, Persler, Makedonyalılar, Selevkoslar, Partlar, Ermeniler, Romalılar, Sasaniler, Bizanslılar, Emeviler, Abbasiler, Şeyhoğulları, Hamdaniler, Mervaniler, Selçuklular, İnaloğulları, Nisanoğulları, Artuklular, Eyyübiler, Moğollar, Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlılar kentte hüküm sürmüştür.[168]

Özellikle Romalıların bölgede hâkimiyet kurmaları sonrasında Diyarbakır önce Romalılarla İran menşeili devletler, İslamiyet'in ortaya çıkışı ile birlikte de Romalılar ile Araplar arasındaki mücadelenin merkezi olmuştur. Arapların fethi sonrası Emevi ve Abbasi yönetimleri altında varlığı sürdüren kent daha sonra Şeyhoğulları, Hamdaniler, Mervaniler gibi yerel oluşumların himayesine girmiş, 1085 yılında ise Büyük Selçuklular tarafından fethedilmiştir. Büyük Selçukluların tarih sahnesinden silinmesinden sonra İnaloğulları, Nisanoğulları, Artuklular, Eyyübiler, gibi tekrar yerel güçlerin hâkimiyetine giren Diyarbakır Anadolu Selçukluları, Timur Devleti, Akkoyunlular ve Şah İsmail egemenliğinden sonra

[166]Canan Parla; "Surları ve Türk Dönemi Dokusuyla Diyarbakır Kenti" **38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi**, Eylül 2007 Ankara, s. 2466-2467.
[167] Güneydoğu Anadolu Rehberi, www.guneydogumirasi.org/pdfs/diyarbakir.pdf, (25.09.2015)
[168]TUİK, **Seçilmiş Göstergelerle Diyarbakır**, www.tuik.gov.tr/ilgostergeleri/iller/diyarbakır.pdf, (25.09.2015)

Yavuz Sultan Selim tarafından fethedilerek Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanmıştır.[169]

Diyarbakır uzun süren Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti sonrası Cumhuriyet döneminde de tarihi geçmişine uygun bir şekilde kültürel, yönetsel ve ekonomik merkez olma yönünü sürdürmeye devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında baş gösteren Şeyh Said isyanıyla birlikte kente yönelik yönetim anlayışı güvenlik eksenine dönüşmüştür. [170] Bu anlayış uzun yıllar devam etmiştir ve bazı kesimlere ve akademisyenlere göre halen devam etmektedir. Ancak tüm bu olumsuz koşullara rağmen Diyarbakır bölgenin ene önemli ili ve cazibe merkezi olma özelliğini devam ettirmiştir.

3.2.3. Sosyo Ekonomik Yapısı

Ülkemizde kentlerin sosyo ekonomik yapılarını değerlendirmek için zaman zaman gerek bakanlık gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan birisi olan Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan 2011 yılı sosyo-ekonomik gelişmişlik araştırmasına göre Diyarbakır ülkenin en az gelişmiş illerinin bulunduğu 6. grupta 81 il içinde 67. sırada kendisine yer bulabilmiştir.[171] Diyarbakır nüfus olarak büyüklük sıralamasında 12. Sırada yer almasına karşın gelişmişlik düzeyi bu duruma paralellik göstermemiştir.

Tablo 3: **İstanbul Üniversitesi Küresel Rekabet Endeksi Araştırması, (2012)**

İstanbul Üniversitesi Küresel Rekabet Endeksi Araştırması, (2012)						
Genel Sıralama	**Demografik Yapı**	**Altyapı**	**Ulaşım ve Erişilebilirlik**	**Sağlık**	**Eğitim**	**Sosyal Yaşam**
40	72	22	32	30	78	64

Kaynak; Karacadağ Kalkınma Ajansı

Bir diğer analiz olan 2013 yılında İş Bankası tarafından 49 ölçü baz alınarak gerçekleştirilen "2013 Verileriyle Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması"

[169]**İlk Çağlardan Osmanlı Devleti'nin Sonuna Kadar Diyarbakır'ın Kısa Tarihi**, www.diyarbekir .com/diyarbekir/tarihçe/tarih.asp, (25.09.2015)

[170]Tahir Öğüt, Çiğdem Çadırcı, Cumhuriyet Dönemine Geçiş Sürecinde Diyarbakır'da İktisadi-Mali ve Sosyal Yapı, **Akademik Bakış Dergisi,** Cilt 7 Sayı 13, s. 141-142.

[171]Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırlaması Araştırması SEGE 2011**, http://www.kalkinma.gov.tr/lists/yayınlar/attachments/548/SEGE-2011.pdf, (20.06.2015), s.50

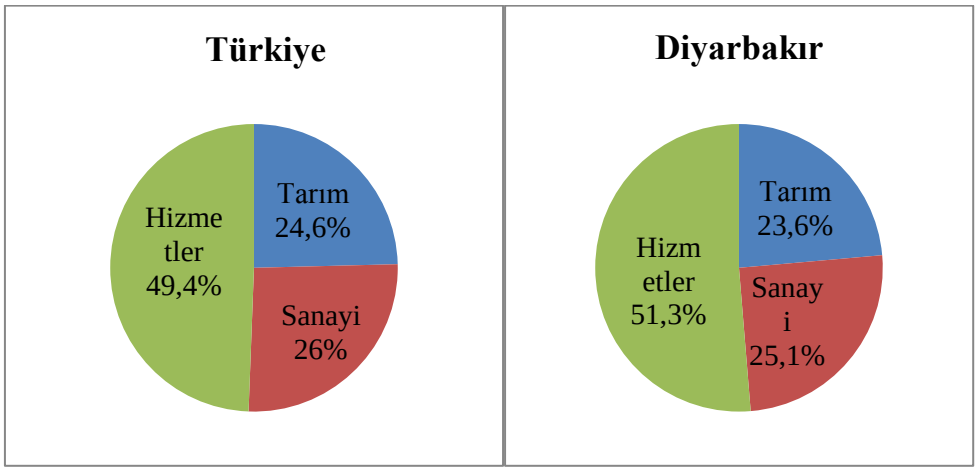
na göre Diyarbakır "İnsani Gelişmişlik Endeksi" (İGE) 'de 1,09 değer ile 38. Sırada yer almıştır.[172]

İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Kalkınma Ajansı işbirliği ile 2012 yılında hazırlanan "2012 yılı Küresel Rekabet Endeksi Araştırması" raporuna göre Diyarbakır tabloda da görüldüğü üzere demografik yapıda 72, Altyapıda 22, ulaşım 32, sağlıkta 30, eğitimde 78, sosyal yaşamda 68 olmak üzere genel sıralamada 40. sırada yer almıştır. Diyarbakır'ın nüfus, eğitim ve sosyal yaşam endekslerinde sırlamanın sonlarında yer bulması rekabetçilik düzeyini olumsuz etkilemiştir.[173]

2013-2014 yılları kapsayan 2012 yılındaki raporun güncellenmiş halini kaleme alan, yine İstanbul Üniversitesi tarafından nüfus, sağlık, sosyal hayat, iktisadi durum, ulaşım, yenilikçilik gibi unsurlar dikkate alınarak hazırlanan "İller Arası Rekabet Endeksi 2013-2014" raporuna göre Diyarbakır 81 il arasından 55.sırada yer almıştır.[174] 2012 yılına göre Diyarbakır rekabetçi gücünün gerilemiş olduğu görülmektedir.

Diyarbakır ilinde gerçekleştirilen "Gayri Safi Katma Değer" ölçütünün sektörel boyutta dağılımı incelediğimizde ilin hizmet sektörünün ülke ortalamasına yakın bir değerde olduğu, tarım ve sanayi sektörlerinin ise bu ortalamanın altından olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 2: Gayri Safi Katma Değerinin Sektörel Dağılımı[175]

[172]Erhan Gül, Bora Çevik, 2013 Verileriyle Türkiye'de İllerin gelişmişlik Düzeyi, **İş Bankası Yayınları**,2015,s.10

[173]Karacadağ Kalkınma Ajansı**, TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı,** http: //2023.karacadag.org.tr/Download/TRC2_Bolgesi_2014_2023_Bolge_Plani.pdf,(25.06.2015), s.14

[174]TRT Haber, **İşte Türkiye'nin Rekabetçilik Haritası**, http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/iste -turkiyenin-rekabetcilik-haritasi-184974.html, (12.10.2016)

[175]Karacadağ Kalkınma Ajansı, **TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı**, s.21

Diyarbakır yukarıda belirtilen araştırma ve raporlarda ülke sırlamasında son sıralarda yer almasına rağmen bünyesinde yer alan bölgesel havaalanı, hastaneler, kamu kurumlarının bölge müdürlükleri, sivil toplum kuruluşlarının bölge temsilcikleri, sanayi kuruluşları ile bölgesel bir merkez olma özelliği göstermiştir.[176] Tüm bu özellikleri ile Diyarbakır bölgesel çekim merkezi niteliğini sürdürmektedir.

3.2.4. Nüfus Yapısı

Ülkelerin ve şehirlerin gelişim ve varlığının sürdürmesi için dinamik bir nüfus yapısına sahip olması da önemli etkenler arasında yer almaktadır. Kimi gelişmiş ülkeler genç ve dinamik bir nüfus yapısı oluşturmak ve kontrollü bir şekilde nüfuslarını arttırmak için teşviklerde bulunmaktadırlar. Ülkemizde de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan nüfusun bu önemine dikkat çekerek üç çocuk tavsiyesinde bulunmaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında Diyarbakır ilinin de nüfus yapısını incelemenin kenti tanıma adına bize faydalı olacağının düşünmekteyiz.

Tablo 4: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Diyarbakır Nüfusu

	TOPLAM NÜFUS				
	2011	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Türkiye	**74 724 269**	**75 627 384**	**76 667 864**	**77 695 904**	**78 741 053**
Diyarbakır	1 570 943	1592 167	1607 437	1635 048	1654 196

Kaynak: TÜİK, 2015

Diyarbakır ilinin TUİK tarafından her sene açıklanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 2015 yılı nüfusu 1 milyon 654 bin 196 kişi olmuştur. Tabloda son beş yılın nüfus sayımını incelediğimizde Diyarbakır'ın nüfusunda sürekli bir artış olduğunu görmekteyiz. Diyarbakır nüfus açısından Türkiye'nin en büyük on ikinci kenti olmuştur.

[176]Odabaşı, **AB Yerel Özerklik Şartnamesi Bağlamında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Katılımcılık Modeli**, s.54.

Tablo 5: Yıllık Nüfus Artış Hızı

	YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI (‰)				
	2010-2011	**2011-2012**	**2012-2013**	**2013-2014**	**2014-2015**
TÜRKİYE	**13,5**	**12,0**	**13,7**	**13,3**	**13,4**
Diyarbakır	27,1	13,4	10,9	17,0	11,6

Kaynak: TUİK,2015

TUİK tarafından açıklanan yıllık nüfus artışı verilerine göre daha önceki yılda ülke ortalamasının üzerinde gerçekleşen nüfus artış hızı 2015 yılında binde 11,6 artış oranı ile Türkiye ortalamasının altında kalmıştır.

Diyarbakır son yıllarda net göç hızı en yüksek olan iller arasında üst sırlarda yer almıştır. 2015 yılında açıklanan ADNKS verilerine bakıldığında Diyarbakır'a 36 bin kişi göç ederken aynı yıl kentten 56 bin kişi başka kentlere göç ederek kentin net göç sayısı eksi 19 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Diyarbakır'ın ülkenin en çok göç veren kenti olmasında bölgede meydana gelen terör olaylarının şüphesiz büyük etkisi olmuştur.

Diyarbakır ilinde genç nüfusun ağırlığı dikkat çekici oranlardadır. TUİK'in 2015 yılı verilerine göre toplam nüfusun % 54'ü 25 yaşın altında yer almaktadır. 25-65 yaş arası nüfusun ise il nüfusun % 42'sini, 65 yaş üstü nüfus toplam nüfusun yaklaşık % 4'ünü oluşturmaktadır. Diyarbakır genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahiptir.

3.2.5. Eğitim Durumu

Eğitim insanlar için anayasal bir hak olmasının yanı sıra devletler ve toplumlar için de sürdürülebilir bir kalkınmanın ve gelişmenin olmazsa olmaları arasında yer alan önemli araçlardan birisi olmuştur. Rekabete dayalı iktisadi yapının olduğu günümüzde eğitilmiş insan gücüne sahip ülkelerin halen eğitime yaptıkları yatırımlar dikkate alındığında eğitimin ehemmiyeti daha açık bir şekilde anlaşılmaktadır.[177]

[177]Bayram Ali Eşiyok, Faruk Sekmen, **Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Doğu Anadolu'nun Bölgesel Gelişmedeki Yeri ve Çözüm Önerileri**, http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2012-GA/Dogu_Anadulunun_Bolgesel_Gelismedeki_Yeri_B.pdf, (15.10.2016) s.27.

Tablo 6:2015 Yılı Diyarbakır İli Eğitim Düzeyi

Bitirilen Eğitim Düzeyi	Okuma Yazma Bilmeyen	121 910
	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	323 022
	İlkokul	326 578
	İlköğretim	203 648
	Ortaokul Veya Dengi Meslek Ortaokul	135 129
	Lise Ve Dengi Meslek Okulu	177 675
	Yüksekokul Veya Fakülte	114 244
	Yüksek Lisans (5 Veya 6 Yıllık Fakülteler Dâhil)	5246
	Doktora	1499
	Bilinmeyen	4837

Kaynak: TUİK,2015

TUİK'in 2015 yılı verilerine göre 6 yaş ve üzeri nüfusun eğitim durumuna bakıldığında okuma yazma bilmeyenlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Söz konusu verilere göre yaklaşık 121 bin kişi okuma yazma bilmemektedir. Buna karşın İlkokul, ilköğretim mezunlarının toplamı % 32'lik oranla Türkiye ortalamasından yaklaşık % 4 daha düşüktür. Benzer şekilde kentte yükseköğretim mezunları oranı %7,3 Türkiye ortalaması olan % 11'in oldukça altında kalmıştır. Bu tablo bize Diyarbakır'ın eğitim alanından kat etmesi gereken uzun bir mesafe olduğunu göstermektedir.

3.3. DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi şüphesiz Türkiye'de gündemi en çok işgal eden belediyeler arasında yer almaktadır. Özellikle 1999 seçimlerinden sonra Kürt siyasi hareketinin merkezi konumuna gelmesiyle birlikte ulusal ve uluslararası basında daha fazla yer edinmeye başlamıştır. DBB "Ortadoğu'nun Kültür ve Sanat Başkenti" sloganı ile Diyarbakır'ın zengin kültür ve tarihi değerleriyle yükselen ve bu değerleri küresel boyuta taşıyan ve evrensel değerleri kente entegre eden bir vizyon anlayışında olduğunu ifade etmektedir.[178]

3.3.1. Belediye Tarihi ve Belediyeleşme Süreci

Çalışmamızda ayrıntılı olarak bahsettiğimiz üzere Osmanlılarda ilk belediye teşkilatları "Şehremaneti" adıyla 1854 yılında Kırım Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde kurulmuştur. Diyarbakır Şehremaneti ise bu gelişmelere

[178] **Misyon Vizyon ve İlkeler**, http://www.diyarbakir.bel.tr, (01.08.2015).

paralel olarak 1865 yılında kurulmuş ve uzun yıllar belediye bu şehremaneti tarafından yönetilmiştir. 1882 tarihinde yayımlanan Diyarbakır salnamesine göre belediye başkanı olarak Abdüllatif Efendi, başkan yardımcı ise Ermeni Osib Efendi olarak atanmıştır. Müslüman olan şehreminin yardımcı Hristiyan, Hristiyan olanınki ise Müslüman olduğu değişik kaynaklarda yer alan bilgilerde ifade edilmiştir.[179] Böyle bir uygulamanın amacı Tanzimat Fermanı sonrası kentte yaşayan etnik unsurların da kentin yönetimine katılmasını sağlamak olarak değerlendirilebilir.

1930 yılına kadar diğer taşra illerinde olduğu gibi Diyarbakır Belediyesi de Osmanlı'dan miras kalan 1877 tarihli Vilayetler Belediye Kanunu hükümlerine göre yönetilmiştir. 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanunu ile 1877 tarihli Vilayetler Belediye Kanunu yürürlükten kaldırılarak belediye yeni kanuna göre idare edilmiştir.

Bölgede yaşanan çatışmalar sonucu kırsal alanlardan kente olan göçün artması, iş bulma umudu ve eğitim gibi nedenlerle kentin yoğun göç hareketlerine maruz kalması 1580 Sayılı Belediye Kanunun kent yönetiminde ihtiyaçlara cevap verememesine yol açmıştır. Büyüyen ve nüfusu sürekli artan Diyarbakır Belediyesi mevcut kanunun yetersiz kalmasıyla birlikte 1993 yılında çıkarılan 93/5130 sayılı bakanlar kurulu kararı ile büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. Ayrıca kanun ile o dönemki düşünce olan ilk kademe belediyesi uygulaması kapsamında kent merkezinde Bağlar, Sur ve Yenişehir olmak üzere üç tane ilk kademe belediyesi de kurulmuştur.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu diğer adıyla "pergel yasası" olarak bilinen kanun ile nüfusu bir milyona kadar olan Diyarbakır kent merkezi yasa kapsamında vilayet binası merkez olmak üzere büyükşehir belediyesi sınırı 20 km yarıçapında bir alanı kapsayacak biçimde yeniden belirlenmiştir. Yasa kapsamında söz konusu alan içine dâhil olan Bağıvar, Çarıklı, Kayapınar belde belediyeleri de ilk kademe belediyesine, 97 köy ise mahalleye dönüştürülmüştür. Daha sonra yöre halkından gelen talepler doğrultusunda 12 yerleşim birimi İçişleri Bakanlığı'nın onayıyla büyükşehir belediyesinden ayrılarak Çınar ilçesine bağlanmış ve yeniden köy statüsünü kazanmıştır. 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması

[179] **Belediye Tarihçesi**, http://www.diyarbakir.bel.tr, (01.08.2015).

Hakkında Kanun" ile Bağıvar ve Çarıklı beldeleri birleştirilerek Sur ilçesi kurulmuş Bağlar, Kayapınar ve Yenişehir ilk kademe belediyeleri ise ilçe belediyesine dönüştürülmüştür.[180]

12 Kasım 2012 tarih ve 6360 sayılı "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile DBB'nin sorumluluk alanın tüm il sınırlarına kadar genişlemiş ve büyükşehir belediyesi ilçe sayısı 17 olmuştur.

3.3.2. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin Yapısı ve İşleyişi

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Osman Baydemir yönetiminin son döneminde Eş Başkanlık sistemine geçmiş kayyum atanana kadar bu yönetim anlayışı devam etmiştir. 2009-2013 yıllarının incelediğimiz bu dönemde Büyükşehir belediye Eş Başkanlarına bağlı İç Denetim Başkanlığı, Teftiş kurulu Başkanlığı, Alan Yönetimi Başkanlığı, Özel Kalem Müdürlüğü ile DİSKİ Genel Müdürlüğü bulunmuştur.

DBB'nin mevcut organizasyon yapısında Genel Sekretere bağlı Basın Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü, AYKOME, UKOME ile İdari, mali ve teknik olmak üzere 3 Genel Sekreter Yardımcılığı ile Genel Sekreter Yardımcılarına bağlı 18 daire başkanlığı, 77 adet şube müdürlüğü ile faaliyetlerini yürütmüştür.

Üç Genel Sekreter Yardımcısından birincisine idari birimler olan Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı, Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Zabıta Dairesi Başkanlığı, İtfaiye Dairesi Başkanlığı ve İnsan Kaynakları Dairesi Başkanlığı ve Basın Yayın Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı olmak üzere toplam 6 Daire Başkanlığı bağlanmıştır. Ayrıca bu başkanlıklar bünyesinde toplam 24 Şube Müdürlüğü de oluşturulmuştur.

İkinci genel sekreter yardımcısı mali birimlerden sorumlu tutulmuştur. Yerel Ekonomiyi Güçlendirme Daire Başkanlığı, Kadın Politikaları Daire Başkanlığı, Kaynak Geliştirme Daire Başkanlığı, Kültür ve Turizm Dairesi Başkanlığı, Mali İşler Dairesi Başkanlığı ve Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı olmak üzere toplam 6 Daire Başkanlığı ile hizmetler yürütülmüştür. Büyükşehir Belediyesi teşkilat yapısı

[180] **Belediye Tarihçesi**, http://www.diyarbakir.bel.tr, (01.08.2015)

içerisinde yer alan Kadın Politikaları Daire başkanlığı ile Yerel Ekonomiyi Güçlendirme Daire Başkanlığı dikkat çeken başkanlıklar arasında yer almıştır. Kadın Politikaları Daire Başkanlığının kurulması Büyükşehir Belediyesinin kadın haklarına verdiği önemi göstermektedir.

Teknik birimler olan İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Fen İşleri Dairesi Başkanlığı, Ulaşım Dairesi Başkanlığı, Yol Yapım Bakım Alt yapı Koordinasyon Başkanlığı, Bilgi İşlem Başkanlığı ve Çevre ve Koruma Dairesi Başkanlığı ile bu başkanlıklar bünyesinde toplam 26 Şube Müdürlüğü üçüncü genel sekreter yardımcısı koordinatörlüğü altında hizmet vermiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN ULUSAL BASINA YANSIMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Çalışmanın bu bölümünde tezin ana konusunu oluşturan ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin basına nasıl yansıdığını tespit etmeye dönük incelemeye yer verilecektir. Bu çerçevede 2009-2013 yılları arasında yerel ve ulusal basında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ile ilgili olarak çıkan haberler araştırılmış, bu haberlerin hangi konuda olduğu, yerel hizmet mi ulusal siyaseti mi ilgilendirdiği tasnif edilmiştir.

İnceleme kapsamında ulusal alanda yayımlanan gazetelerden merkez medya olarak tabir edilen "Hürriyet Gazetesi", hükümete yakınlığı ile bilinen "Milliyet Gazetesi" ile genellikle sol görüşlü ve Atatürkçü olarak lanse edilen "Cumhuriyet Gazetesi" yayım kuruluşlarının internet arşivlerine ulaşılarak Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ile ilgili haberler taranmış ve bilgi haline getirilmiştir. Ayrıca Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin resmi internet sayfasında haberler bölümü incelenerek arşiv taraması yapılmış ve ilgili haberler grafik ve tablo halinde analiz edilmiştir.

İncelemenin daha sağlıklı sonuçlar verebilmesi amacıyla DBB'nin yıllık faaliyet raporları da araştırma kapsamına alınmıştır. 5010 Sayılı Kamu Maliye Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 41. Maddesine göre mahalli idare birimi olan büyükşehir belediyeleri stratejik plan ve performans programına göre gerçekleştirmiş oldukları faaliyetleri, bütçe hedefleri ile gerçekleşme oranlarını ve sapma nedenlerini varlıklarını ve borçlarını kapsayan faaliyet raporları hazırlaması gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda çıkarılan yönetmelikte faaliyet raporlarının belediye

başkanı tarafından nisan ayında belediye meclisine sunulacağı ve meclisin onayına müteakip kamuoyu ile paylaşılacağı ifade edilmiştir. Faaliyet raporları büyükşehir belediyelerinin bir sene içinde gerçekleştirmiş olduğu hizmetlerle ilgili olarak kamuoyuna aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin yürüttüğü hizmetleri incelerken faaliyet raporlarının incelenmesinin de konumuz için yararlı olacağı düşünülmüştür.

Bu incelemeler sonucunda Belediye olması gerektiği gibi genellikle yerel hizmet boyutuyla mı yoksa Kürt Siyasi Hareketinin ulusal siyasal aktörlerinden biri veya bu rolü üstlenen bir yapı olarak mı ortaya çıktığı belirlenmeye çalışılmıştır.

4.1. 2009-2013 YILLARI DBB FAALİYETLERİ VE ULUSAL BASINA YANSIMA BİÇİMİ

Diyarbakır bir yandan Türkiye'nin ve Güneydoğu'nun önemli bir yerleşim merkezi ve 30 büyük şehrinden biri iken diğer yandan Kürt siyasi hareketinin bir bakıma merkez şehridir. Bu nedenle sadece son 20 yılda büyükşehir belediyesi ile beraber merkez ilçelerinin pek çoğu Kürt siyasetini temsil eden partilere mensup belediye başkanlarınca yönetilmektedir. Bu da başta Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi olmak üzere merkez ilçe belediyelerini de bir bakıma yerel hizmet ve ulusal siyaset arasında bırakmaktadır.

Gerek büyükşehir belediye başkanlığını üstlenen kişilerin çeşitli vesilelerle kamuoyu ile paylaşılan söylemleri gerekse belediyenin icraatları bu ikilemi yansıtmaktadır. Ancak gerçekte böyle bir ikilem olup olmadığını tespit etmek önemli olup, söz konusu tespit çalışmanın bu bölümünün ana konusunu oluşturmaktadır. Bu amaçla ulusal basın üzerinden yapılan 5 yıllık bir incelemenin sonuçları bu bölümde paylaşılacaktır. Ayrıca Büyükşehir Belediyesinin ilgili dönemi kapsayan faaliyet raporları da bu amaçla incelenmiş olup, onların sonuçları da bu kapsamda buraya alınacaktır. Rapor içerisinde yer alan faaliyetler incelenirken benzerlerinden daha büyük ve önemli hizmetlerin seçilmesine özen gösterilmeye çalışılmıştır.

4.1.1. 2009 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB

Nisan ayında kamuoyuna açıklanan faaliyet raporu doğrultusunda DBB'nin örgüt yapısı içerisinde yer alan daire başkanlıklarının ve birimlerin 2009 yılında yürürlükte olan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve ilgili mevzuatlara ilişkin olarak gerçekleştirmiş olduğu görevler ve faaliyetlere aşağıda başlıklar halinde yer verilmiştir.

4.1.1.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri

2009 yılında faaliyet raporunda belirtilen önemli sayılabilecek proje ve hizmetler şu şekilde gerçekleşmiştir;[181]

- Bağıvar köprüsü yapım işi
- 75. Metrelik yolu ikinci kısım yapımı
- Ana arterlerde asfalt betonu yapım işi
- Trafik eğitim parkı projesi
- 2009 yılı bütçesinden İmar Daire Başkanlığına 7.034.000 TL ödenek ayrılmış bunun 2.040.000 TL si personel giderleri, nazım plan yapımı, ulaşım master planı ve diğer projeler için kısmen kullanılmıştır mali sıkıntıdan dolayı kamulaştırma projelerine başlanamamıştır. 2009 yılı faaliyet raporunda da belirtildiği gibi DDB'nin kentsel dönüşüm konunda bir projesinin olmadığı görülmüştür.
- 2009 yılı içerisinde 7 kez UKOME toplantısı gerçekleştirilerek ulaşım ile ilgili konular karara bağlanmıştır.
- 41.425 kg. boya kullanılarak 210 km yol çizgi çalışması yapılmıştır.
- Emniyet Müdürlüğü ve ilgili kurumlar ile koordine kurularak ihtiyaç duyulan yerlere 918 adet trafik işareti konulmuştur.
- Kırmızı ışıkta duran araçların camlarının silerek trafik akışını yavaşlatan çocuklara yönelik önleyici çalışmalar yapılmıştır.

[181] **DBB 2009 Yılı Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/2009_faaliyet, (01.11.2015), s.168-198.

- UKOME kararı kapsamında M plakalı şehir içi minibüslerle ile ilgili yapılan uygulamalarda, minibüslerin yan koltuklarının sökülmesi sağlanmıştır.
- Otobüs işletme Şubesi Bünyesinde hizmet veren 30 araçlık filoya 24 araç daha alınarak araç sayısı 54'e çıkarılmıştır.
- Katı Atık Entegre tesisi Proje çalışması yapılarak AB'ye gönderilmek üzere Çevre ve Orman Bakanlığı'na sunulmuştur.
- 17.546 adet ağaç dikimi yapılmıştır.
- 57 ana cadde, mevsimlik cadde, yaş sebze ve Meyve hali, çöp aktarma istasyonu, Tıbbi Atık ve ilçe otogarın temizliği yapılmıştır.

4.1.1.2. Kültür ve Turizm Faaliyetleri

Kültür ve Turizm alanında gerçekleştirilen faaliyetlerden önemli olarak görülenler aşağıda sıralanmıştır; [182]

- Diyarbakır'a gelen yerli ve yabancı konuklara kent tarihi ve kültürü ile ilgili bilgi aktarılmıştır.
- Kültür ve Turizm Dairesi Başkanlığı bağlı Dağkapı Turizm Bürosu ve Dengbej Evi Turizm Bürosunu 2009 yılında yaklaşık 20000-25000 arasında yerli yabancı konuk ziyaret etmiştir.
- 9. Kültür Sanat Festivali kapsamında Dengbej evinde müzik dinletisi düzenlenmiştir.
- Kent tarihi ve kültürünü içeren turizm materyalleri hazırlandı, çoğaltıldı ve dağıtılmıştır.
- Kent turizm değerlerini en iyi şekilde tanıtmak amacıyla kent içi ve kent dışında ulusal ve uluslararası fuar, sempozyum, forum vb. etkinliklere katılım sağlanmıştır.
- Diyarbakır'a gelen yerli ve yabancı konuklara kentimizin ve bölgemizin önemli tarihi –turistik mekânlarını kapsayan kent tanıtım turları organize edildi. Bu turlarda rehberlik hizmeti verilmiştir.

[182] **DBB 2009 Yılı Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/2009_faaliyet, (01.11.2015), s.61-83.

- 10-17 Ekim tarihleri arasında DBB ve SODES işbirliği ile fotoğraf sergisi düzenlenmiştir.
- Şehir tiyatrosu olarak 2009 yılı içerisinde sergilenen beş oyun toplam 52 defa gösterime girmiş ve toplamda 7290 seyirci tarafından, turne kapsamında sergilenen 3 oyun ise 18 defa gösterime girmiş ve 11850 seyirci tarafından, 2 oyun ise 3 özel gösterimle 3400 seyirci tarafından izlenmiştir.
- Liseler arası tiyatro şenliğinin 5.si düzenlenmiştir.
- Uluslararası Kürt Film Konferansı düzenlenmiştir.
- Halk Müziği Korosu ve çocuk Korosu tarafından çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.
- 9. Diyarbakır Kültür Sanat Festivali 27-30 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.
- Çeşitli etkinlikler düzenlenmesi için Mehmet Akif Ersoy Tiyatro ile Burhan Karadeniz Cep sinemasının mekân kullanımı sağlanmıştır. Mehmet Akif Ersoy salonunda 37.196 kişinin katılımı ile 180 etkinlik, Burhan Karadeniz Cep sinemasında 8.395 kişinin katılımı ile 183 etkinlik düzenlenmiştir.

4.1.1.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri

Sosyal Hizmetler ve Sağlık Hizmetleri Daire başkanlıkları tarafından yıl içinde gerçekleştirilen bazı önemli hizmetler şunlardır; [183]

- 2009 yılında toplam 4.020 vatandaş sosyal yardım talebinde bulunmuş yapılan değerlendirme sonucu 638 vatandaşa 293.175 yardım yapılmıştır.
- İskân evlerinde ikamet eden 122 aileye 161.150 TL nakdi yardım yapılmıştır.
- 2009 yılı içerisinde Kadın ve Aile Şube Müdürlüğüne Aile içi şiddetten başvuran 295 kişiye hukuki yardım ve destek sağlanmış ve ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirilmiştir.

[183]**DBB 2009 Yılı Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/2009_faaliyet, (01.11.2015), s.109-133.

- Kadınlara yönelik sosyal etkinlikler ve eğitim çalışmaları yapılmıştır.
- 300 çocuğa Okul Öncesi eğitim verilmiştir.
- Çeşitli nedenlerle okulu bıraktığı tespit edilen 156 çocuğun okula yeniden kaydı gerçekleştirilmiştir.
- İlköğretim 1. Sınıfa başlayan 7000 öğrenciye temel ihtiyaçları karşılayacak kırtasiye desteği verilmiştir.
- Diyarbakır Engelliler Platformu kapsamında 10-16 Mayıs engelliler haftasında sportif faaliyetler ve piknik tertiplenmiştir.
- 2009 yılı içerisinde sağlık ekiplerince 1300 aileye evinde sağlık hizmeti verilmiştir.
- DBB sağlık merkezleri çeşitli sağlık sorunlarından dolayı başvuran 2.703 kişiye hizmet verilmiştir.
- 1917 kişiye Ağız sağlığı ve Diş Hizmeti verilmiştir.
- 693 kişiye aşılama hizmeti verilmiştir.
- Sağlık güvencesi olmayan ve ilaç temin edemeyen 6753 hastaya ilaç verilmiştir.
- Maddi durumu yetersiz 221 vatandaşa şehir içi ve şehir dışına ambulansla nakil hizmeti verilmiştir.

2009 yılı içerisinde DBB'nin gerçekleştirmiş olduğu hizmetlere faaliyet raporu doğrultusunda Tablo 7'den baktığımızda Proje, Yatırım ve Hizmet alanında 13, Kültür başlığında kapsamında 13, Sosyal Hizmet alanında 14 faaliyetin gerçekleştirilmiş olduğunu görmekteyiz.

Tablo 7: 2009 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı

Faaliyetler	**Adet**
Proje, Yatırım Ve Hizmet Faaliyetleri	13
Kültür Sanat Faaliyetleri	13
Sosyal Hizmet Faaliyetler	14
Toplam	40

Kaynak: DBB Faaliyet Raporu,2009

Bu faaliyetlerin büyük çoğunluğunu rutin beledi hizmetleri oluştururken DBB'ni ileri taşıyacak diğer büyükşehirler ile kıyaslayabileceğimiz bir projenin, hizmetin varlığından söz etmek mümkün değildir.

4.1.1.4. 2009 Yılında Basında DBB

Çalışmamızda veri olarak kullandığımız yazılı basınımızın bilinen üç gazetesi Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet gazeteleri arşivlerinden elde ettiğimiz verilere göre 2009 yılında "Diyarbakır" konulu toplam 5817 haber yapılmıştır. Bununla birlikte söz konusu gazetelerde büyükşehir belediyesine "Diyarbakır" ın % 2,16 oranında 126 haberde yer verilmiştir.

DBB'ni hizmetler konusunda değerlendirdiğimiz bir diğer veri olan kurumun resmi internet sayfasında yer alan haberleri Tablo 8'den incelediğimizde ilgili kanunlarda belirtilen büyükşehir belediyesinin görev ve yetkileri arasında bulunan, yörede yaşayan vatandaşları doğrudan ilgilendiren hizmet olarak nitelendirebileceğimiz 231 haber yapılmıştır. Bu haberler içerisinden 28 haber Kültür Sanat, 94 haber Proje, Yatırım ve Hizmet, 23 haber spor, 86 haber ise Sosyal hizmetlerle ilgili olmuştur.

Tablo 8: **2009 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı**

Haber İçeriği	**Adet**
Siyaset Ulusal	70
Siyaset Uluslararası	26
Siyaset ve Kültür Sanat Haberleri	44
Siyaset ve Proje, Yatırım Ve Hizmet	16
Siyaset ve Sosyal Faaliyetler	18
Siyaset ve Spor Haberleri	8
Kültür Sanat Haberleri	28
Proje, Yatırım ve Hizmet	94
Sosyal Faaliyetler	86
Spor Haberleri	23
Diğer (Asyş Vb.)	3
Toplam	416

Kaynak: www.diyarbakir.bel.tr/

Diğer taraftan 2009 yılında yer alan verilerde ulusal siyasetle ilgili 70 haber, uluslararası siyaset ile ilgili 26 haber yapılmış ve bu haberlerde doğrudan Kürt

sorununa değinilmiştir. 44 haber Siyaset ve Kültür Sanat, 16 haberin Siyaset ve Proje, Yatırım, Hizmet, 18 haberin Siyaset ve Sosyal Faaliyetler 8 haber ise Siyaset ve Spor ile ilgili olmuştur. Bu haberler her ne kadar belediye hizmetleri ile ilgili haber gibi görünse de haber içerisinde mutlaka "Kürt Meselesi" ne değinildiği, dolaylı olarak bununla ilgili olduğunu belirtmeliyiz.

Tablo 9: 2009 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	33
Hizmet	7
TOPLAM	40

Kaynak; Hürriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2009

Şüphesiz ulusal medya platformunda Anadolu kentleri yerel medyaya kıyasla kendilerine çok daha az yer bulabilmektedir. Ulusal platformda yayın yapan merkez medya olarak bilinen ve geniş okur kitlesine sahip Hürriyet gazetesine Tablo 9'dan baktığımızda büyükşehir belediyesi ile ilgili olarak kamuoyuna yayımlanan 40 haber içinden 7 haber hizmet ile 33 haber ise siyaset ile daha doğrusu "Kürt Sorunu" ile ilgili olmuştur.

Tablo 10: 2009 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	16
Hizmet	4
TOPLAM	20

Kaynak; Cumhuriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2009

Atatürkçü ve sol kimliğiyle bilinen bir gazete olarak yayın hayatını sürdüren Cumhuriyet'te yer alan DBB ile ilgili haberlere Tablo 10'dan bakıldığında 20 haberden çok az bir kısmının hizmet ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu yılda Baydemir girdiği siyasi söz dalaşları ile DBB'ni siyasi haberlerin odağına oturtmuştur.

Tablo 11: 2009 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri

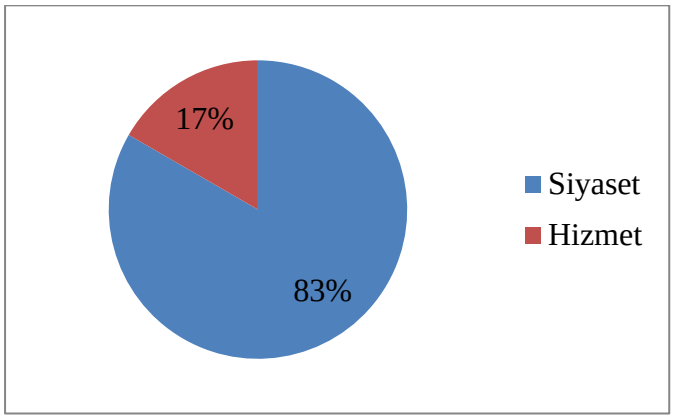
Haber İçeriği	Adet
Siyaset	56
Hizmet	10
TOPLAM	66

Kaynak; Milliyet Gazetesi İnternet Arşivi,2009

2011 yılında el değiştirmesi sonrasında daha çok hükümete yakın bir yayın politikası izleyen Milliyet gazetesinin arşivlerinden ulaştığımız verilere göre DDB'nin gazetede nasıl yer aldığına Tablo 11'den baktığımızda ise DBB hakkında çıkan 66 haberden sadece 10 tanesinin hizmetle ilgili olduğu görülmektedir. Söz konusu yılda 56 haber ise "Kürt Siyasi Hareketi" ideolojini temel alan ve "Kürt Sorunu" na değinen siyasi haberler olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılında DBB'nin araştırma konumuzda veri olarak kullandığımız üç ulusal gazeteye nasıl yansıdığını değerlendirmek için Grafik 3'ten genel tabloya baktığımızda haberlerin sadece %17'lik kısmının yatırım, projeler kısacası hizmetlerle ilgili olduğu görülmüştür. DBB'nin bahse konulu yılda ulusal basına yansıması büyük oranda siyasi konularla ilgili olmuştur. Siyasi haberlerin yüzdelik oranı ise Şekil 3'te görüldüğü üzere %83 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 3: 2009 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması[184]

2009 yılını DBB açısından nasıl geçtiği, DBB'nin ulusal basına nasıl yansıdığı sorusuna cevap olarak DBB'nin ulusal basında hizmet ve yatırım haberlerinden ziyade "Kürt Siyasi Hareketi" nin merkezi olarak siyasi yönüyle yansıdığını söyleyebiliriz.

DBB resmi sitesinde de yayınlanan haberlerin yarısının Kürt sorununa doğrudan değinmesi ve faaliyet raporlarında gerçekleşen hizmetlerin gerek nitelik gerekse nicelik olarak azlığı bu yansımanın nedenlerini ortaya koymakta ve bizlere ışık tutmaktadır.

[184] Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet Gazete 2009 Yılı İnternet Arşivleri

4.1.2. 2010 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB

DBB'nin ilgili kanunlar çerçevesinde kendisine yüklenen görev ve yükümlülükler doğrultusunda yıl içinde gerçekleştirmiş olduğu faaliyet raporunda belirtilen yatırım ve hizmetler başlıklar halinde aşağıda sıralanmıştır. Hizmetler sıralanırken rutin belediye hizmetlerinden ziyade nispeten büyük ölçekli projeler ve yatırımlar ile sosyal ve kültürel faaliyetler ağırlıklı olarak seçilmiştir.

4.1.2.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri

Büyükşehir Belediyesi tarafından 2010 yılında proje, yatırım ve hizmet alanında Fen İşleri, İmar, Çevre Koruma, Ulaşım Daire Başkanlıkları tarafından gerçekleştirilen hizmetler aşağıda sıralanmıştır;[185]

- 300 ve 600 metrekarelik depo yapılmıştır.
- Kentin muhtelif yerlerine kaldırım yapılmıştır.
- Diclekent kavşağı düzenlemesi yapılmıştır.
- Kırsal terminal yapımına başlanmıştır.
- Yeni yol yapım çalışmalarına başlanmıştır.(3 km 30 metrelik, 3,5 km 40 metrelik, 4 km 50 metrelik)
- 75.Metrelik batı çevre yolu 2. Kısım yapım çalışmasına devam edilmiştir.
- Çeşitli nazım ve imar uygulamaları gerçekleştirilmiştir.
- 1/1000'lik Koruma Amaçlı Uygulama İmar planı çalışmalarına devam edilmiştir.
- Cemil paşa Konağı ve Surp Giragos kilisenin onarım ihaleleri yapılıp restorasyon çalışmaları başlatılmıştır.
- Benusen Mahallesi için kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik ön çalışmalara yapılarak TOKİ'ye sunulmuştur.
- Belediyemiz ve TOKİ tarafından yürütülen kentsel dönüşüm projeleri kapsamında Cevat Paşa, Şem hane, Ali Paşa ve Lale Bey mahallerinde toplam 240 hak sahibine ödemeleri yapılarak İl Özel idaresine devir işlemleri için gönderilmiştir.

[185] **2010 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/faaliyet2010, (03.11.2015) s.87-106.

- 6 adet üst geçit için karar alındı. (3 adet Elazığ yolu, Silvan yolu, Diclekent bulvarı, Şanlıurfa yolu)
- Hat minibüslerini havuz sistemine alınmasına yönelik çalışmalara devam etmektedir.
- 50 ton boya kullanılarak kent genelinde 270 km yol çizgi işaretlemeleri yapılmıştır.
- Mücavir alan içerisinde kalan kırsal mahallelerin yön levhalarının Türkçe ve Kürtçe olarak yenilenmesi çalışması kapsamında; Silvan yolu üzerinde 39, Elazığ yolu üzerinde 15, Mardin yolu üzerinde 25 ve Urfa yolu üzerinde 39 olmak üzere toplamda 92 adet tabela Türkçe –Kürtçe olarak değiştirildi ve yerlerine monte edilmiştir.
- 57 ana cadde, mevsimlik cadde yıkama, yaş sebze ve meyve hali, çöp aktarama istasyonu ile ilçe otogarının rutin temizlik işleri yapılmıştır.
- Katı Atık Entegre tesisi proje çalışmalarına devam edilmiştir.
- Refüj, kaldırım ve ormanlık alanlara toplam 293 adet ağacın dikimi gerçekleştirilmiştir.
- Fiskaya ihale çalışması yapıldı.
- Şehrin muhtelif yerlerinde 30 adet kavşak peyzaj düzenleme çalışması yapılmıştır.
- Tüm parklara 536 adet ağaç ve 1.355 adet çalı dikimi yapılmıştır.
- 2010 yılında iki adet yol süpürge ile altı adet vakumlu el süpürge aracı satın alınmıştır.
- Tıbbı atık sterilizasyon ünitesi kurulmuş bir adet tıbbı atık toplama aracı alınmıştır.

4.1.2.2. Kültür Sanat Faaliyetleri

Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı tarafından yıl içinde gerçekleştirilen önemli hizmetlerden bazıları şunlardır;[186]

[186] **2010 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/faaliyet2010, (03.11.2015) s.118-132.

- 2-3 Mayıs tarihleri arasında Sümer Park'ta Diyarbakır Turizm Konferansı düzenlenmiştir.
- Diyarbakır iline gelen çeşitli heyet ve gruplara yönelik kent içi tanıtım gezisi düzenledi ve rehberlik hizmeti verilmiştir.
- Dünya Birleşmiş kentler ve Yerel Yönetimler Ortadoğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı (UCLQ-MEWA) toplantısı Diyarbakır'da düzenlenmiştir.
- İlköğretim ve lise öğrencilerine turizm bilincini geliştirmeye yönelik turlar düzenlenmiştir.
- Ulusal ve Uluslararası Turizm fuarlarına katılım sağlanmıştır.
- Karacadağ Ajansı'na sunulmak üzere kentin turizm potansiyeli ve verileri ile birlikte Dengbej geleneğini de kapsayan bir rapor hazırlanmıştır.
- 28 Aralık – 8 Ocak tarihleri arasında DBB ve SODES işbirliğiyle D.B.Ş.B sergi salonunda fotoğraf sergisi düzenlenmiştir.
- 1-6 Haziran tarihleri arasında Diyarbakır Kültür ve sanat Festivali düzenlenmiştir.
- DBB Sergi Salonu çeşitli resim ve sanat sergileri için tahsis edilmiştir.
- Nisan ayında 6. Liseler Arası Tiyatro Şenliği düzenlenmiştir.
- Şehir Tiyatrosu tarafından sergilenen on oyun 13.945 kişi ile buluşmuştur. Sergilenen on oyundan sekizi Kürtçe ikisi Türkçe oynanmıştır.
- 2010 yılında gerçekleştirilen turnelerde toplam 21 oyun sahnelenmiş ve 6900 kişi ile buluşmuştur.
- Aram Tigram Konservatuarı 126 öğrenciyle eğitimlerine başlamıştır.
- Diyarbakır Mehmet Uzun kent kütüphanesi açılmıştır.

4.1.2.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri

Büyükşehir belediyesinin ilgili birimleri tarafından yıl içinde gerçekleştirilen bazı hizmetler şunlardır; [187]

- Çamaşır evlerinde bulunan çocuk odalarında 2010 yılı boyunca 400 çocuğa okul öncesi eğitim verilmiştir.

[187] **2010 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/faaliyet2010, (03.11.2015) s.111-146.

- Festival etkinlikleri kapsamında 300 çocukla yaşam hakkı anıtı önünde basın açıklaması yapıldı ve arkadaşlarının katledildiği yere karanfiller bırakılmıştır.
- Festival kapsamında doğal ritim orkestrası 120 çocukla amfi tiyatroda konser vermiştir.
- Ekonomik durumu düşük olan mahallelerde ve merkezimizden yararlanan 1000 ilköğretim birinci sınıf öğrencisine kırtasiye desteği sağlanmıştır.
- 2010 yılı içinde 800 çocuk yaz kampında ağırlanmıştır.
- Spor şefliği bünyesinde çeşitli spor dallarında toplam 2.456 kişiye eğitim verilmiştir.
- Sosyal Hizmetler ve Yardım Şb. Müd. başvuran 507 aileye topla 332.325 TL yardım yapıldı. 1590 aileye ise gıda yardımı yapılmıştır.
- Ramazan ayı içerisinde şehrin 4 bölgesine kurulan iftar çadırlarında günlük 1650, toplamda 49500 kişiye sıcak yemek dağıtılmıştır.
- 403 engelliye temel hakları konusunda eğitim verildi. Biri motorlu olmak üzere 72 tekerlekli sandalye temin edilmiştir.
- 2010 yılında kabul edilen KAGİDEM projesindeki 100 kursiyere kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eğitimi verilmiştir.
- 310 aile içi şiddet vakasına müdahale edildi.199 kişiye psikolojik 126 kişiye hukuksal destek verilmiştir.
- 77 kadın ve 57 çocuğun konuk evine yerleşimi sağlanmıştır.
- 263 kadına Sarmaşık derneğinden gıda ve kıyafet yardımı alamsı sağlanmıştır.
- Çamaşır evlerinde her ay 2000 ailenin çamaşırları yıkanmıştır.
- Siirt ilinde yaşanan tecavüz olayları sebebiyle İHD ve kadın kurumlarıyla birlikte Siirt'teki basın açıklamasına katılım sağlanmıştır.
- Tatlı ve pastane işletmelerinin siteleştirilmesi sağlanmıştır.
- Belediye personeli ve bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri, sağlık güvencesi olmayan halka poliklinik hizmeti verilmiştir.
- Ağız ve diş sağlığı hizmetleri verilmiştir.
- Sağlık güvencesi olmayanlara, ilaç temin edemeyen mağdur durumdaki hastalara ilaç verilmiştir.

- Maddi durumu yetersiz vatandaşlara gerek şehir içi gerekse şehir dışında hasta nakil ambulanslarla hizmet verilmiştir.
- Büyükşehir belediyesinin de ortak olduğu Sümer parkta yürütülen KAGİDEM projesinde kişisel hijyen, ilk yardım, cinsel üreme sağlığı ve güvenli annelik konularında her gün eğitim verilmektedir.
- 2010 yılı Ağız ve Diş sağlığı haftası etkinlikleri çerçevesinde Gözegöl köy sakinlerine ağız ve diş sağlığı eğitimi verilmiş, ağız ve diş sağlığı taraması yapılmıştır.

Tablo 12: 2010 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı

Faaliyetler	Adet
Proje, Yatırım Ve Hizmet Faaliyetleri	23
Kültür Sanat Faaliyetleri	14
Sosyal Hizmet Faaliyetler	22
Toplam	59

Kaynak: DBB Faaliyet Raporu,2010

2010 yılı içerisinde DBB'nin gerçekleştirmiş olduğu hizmetlere faaliyet raporu doğrultusunda baktığımızda proje, yatırım ve hizmet alanında 23, kültür faaliyetleri kapsamında 14, sosyal hizmet alanında 22 faaliyetin gerçekleştirilmiş olduğunu görmekteyiz.

4.1.2.4. 2010 Yılında Basında DBB

Araştırmaya konu üç gazetede 2010 yılında Diyarbakır ile ilgili 5231 haber yapılmıştır. Bu haberlerden 210 tanesi Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi hakkındadır. Bu haberlerin genele oranı %4'tür.

2010 yılı DBB resmi internet sitesinde yer verilen Tablo 13'deki verilere göre yıl içerisinde DBB hakkında çıkan toplam 517 haberin 81 adedi ulusal siyaset, 29 haber uluslararası siyaset konusunda basında yer almış, doğrudan Kürt sorununa vurgu yapan bu haberler dışında 75 haberde ise dolaylı olarak Kürt sorununa değinilmiştir.

Tablo 13: 2010 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı

Haber İçeriği	Adet
Siyaset Ulusal	81
Siyaset Uluslar Arası	29
Siyaset ve Kültür Sanat Haberleri	18
Siyaset ve Proje, Yatırım Ve Hizmet	12
Siyaset ve Sosyal Faaliyetler	37
Siyaset ve Spor Haberleri	8
Kültür Sanat Haberleri	34
Proje, Yatırım Ve Hizmet	133
Sosyal Faaliyetler	118
Spor Haberleri	34
Diğer(Asyş Vb.)	13
Toplam	517

Kaynak: www.diyarbakir.bel.tr/

319 haber ise 5216 sayılı kanun ve diğer ilgili mevzuatlar uyarınca DBB'ni ilgilendiren yerel hizmet alanındaki faaliyetler ile ilgili olmuştur.

Tablo 14: 2010 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	45
Hizmet	25
TOPLAM	65

Kaynak; Hürriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2010

2010 yılında Hürriyet gazetesinde DBB hizmetler konusunda bir önceki yıla göre artış yaşayarak 25 haber ile yer almış olsa da söz konusu yılda da siyasi haberlerin gerisinde kalmıştır. DBB 45 siyasi haber ile 2010 yılında gazetede yer bulmuştur.

Tablo 15: 2010 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	20
Hizmet	17
TOPLAM	37

Kaynak; Cumhuriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2010

DBB'nin 2010 yılında ulusal gazetelerden Cumhuriyet Gazetesine yansıması Tablo 15'de yer alan verilerdeki gibi gerçekleşmiştir. Yayımlanan 37 haberden 17'si

DBB tarafından yıl içinde yürütülen hizmetlerle ilgili olmuştur. 2010 yılında hizmet haberlerin sayısı siyasi haberlerin sayısına yaklaşması dikkat çekmektedir.

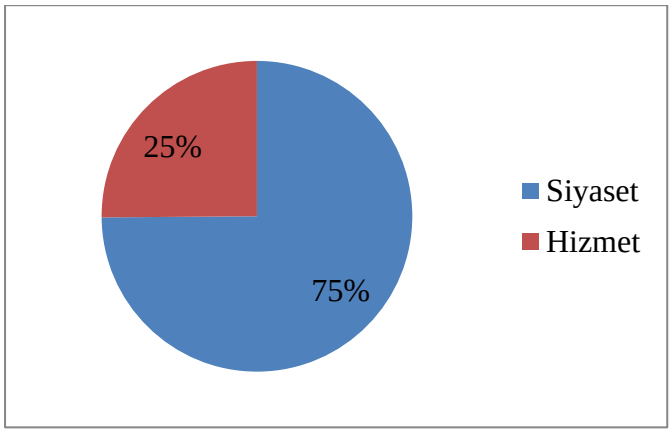
Tablo 16: 2010 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	96
Hizmet	12
TOPLAM	108

Kaynak; Milliyet Gazetesi İnternet Arşivi,2010

2010 yılında Milliyet DBB'ne diğer iki gazeteye oranla sayfalarında çok daha fazla yer vermesine rağmen bu haberlerin ezici bir çoğunluğu Tablo 16'da görüldüğü gibi siyasetle ilgili olmuştur. Hizmet haberlerin sayısı ise 12'de kalmıştır.

Şekil 4: 2010 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması[188]

2010 yılında DBB hizmetler konusunda ulusal gazetelerde Şekil 4'te yer alan verilere göre önceki yıla göre %8'lik bir artışla %25'lik dilimle daha fazla oranda yer alırken siyasi haberlerin oranının fazlalığı dikkat çekmeye devam etmiştir. Geniş bir hedef kitlesi ve çeşitliliğine sahip farklı kesimlerin takip ettiği 3 büyük ulusal gazetede yer alan haberlerin dörtte üçünün siyasi içerikli olması DBB yöneticilerinin üzerinde durmaları gereken bir konu olmalıdır. "Diyarbakır" kenti özelinde Türk kamuoyunda yer alan "Kürt Siyasi Hareketi" merkezi olma algısı büyükşehir belediyesine de aynen yansımıştır.

[188]Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 2010 Yılı İnternet Arşivleri

4.1.3. 2011 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB

Diyarbakır Büyükşehir Belediye'sinin 2011 yılında ilgili mevzuat ve hükümler çerçevesinden halka sunduğu yatırım, hizmetler başlıklar halinde aşağıda sıralanmıştır. Yapılan hizmetler sıralanırken rutin belediye hizmetlere yer verilmemesine dikkat edilmiştir.

4.1.3.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri

2011 yılında ilgili daire başkanlıkları tarafından gerçekleştirilen bazı önemli proje ve yatırımlar liste halinde aşağıda sıralanmıştır; [189]

- Sümer Park çevre duvarı yeniden yapılmıştır.
- Şehitlik sosyal tesisi projesi kapsamında şehitlik mezarlığı yanında taziye evi yapılmıştır.
- Eski Mardin yolu ile Mardin kapı balıkçılar yolu yeniden düzenlenmiştir.
- Zümrüt kent caddesi orta refüj ile Selahaddin Eyyubi Bulvarı üzerinde beş adet kavşak düzenlenmiştir.
- 2011 yılında kent içinde 84 bin ton sıcak asfalt çalışması gerçekleştirilmiştir.
- Bağcılar Mardin Yolu Mervani köprüsü bağlantı yolu ile Dicle kent Üç Kuyular bağlantı yolunun yapımına başlanılmıştır.
- Büyükşehir belediyesine ait asfalt üretim tesisi kurulmuştur.
- Kırsal terminal yapımına devam edilmiştir.
- Yeniköy sosyal konut projesi kapsamında 96 adet konutun yapımına devam edilmiştir.
- Fiskaya projesinin 1. Etabının temeli atılmıştır.
- Cem ve kültür evi projesi hayata geçirilmiştir.
- İmar ve Şehircilik faaliyetleri 2011 yılı içerisinde üç alanda yoğunlaşmıştır. Kentsel Dönüşüm, Kentsel Tasarım ve Tarihi Dokunun Korunması. Bu üç ana hedef tarihi sit alanındaki iyileştirme çalışmalarında kesişebilirken, cadde rehabilitasyonu gibi projelerde kent tasarımı alanına

[189] **2011 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, https://issuu.com/diyarbakir/docs/2011_faaliyet, (03.11.2015) s.144-179.

odaklanabilmektedir. Belirli caddelerde ve semtlerde yapıların görsel bütünlüğe ve estetiğe kavuşturulması amaçlanmıştır.

- Kentsel dönüşüm projeleri kapsamında Ali Paşa, Lala Bey, Cevat Paşa ve Şemhane mahallerindeki toplam 246 hak sahibi ile anlaşılarak projeye başlanılmıştır.
- IPA başvuru formu düzenlenerek AB'ye gönderilmek üzere Çevre ve Orman Bakanlığı'na sunulmuştur.
- Rennes Belediyesi ve Fransız Kalkınma Ajansı ile DBB arasında Benusen mahallesinin kentsel tasarımı çalıştayı hakkında işbirliği sözleşmesi imzalanmıştır.
- 2010 yılında toplu taşıma hizmeti için kullanılan 57 araca, 25 adet 9 metrelik ve 2 adet 18 metrelik araç alınarak filo genişletilmiştir.
- Toplu taşıma araçlarını engelli vatandaşların rahat kullanması için çalışma başlatılmıştır.
- DBB ile TİTAK arasından imzalanan protokol doğrultusunda 1138 taksinin TT plakasına dönüşümü gerçekleştirilmiştir.
- 52725 kg boya kullanılarak kent genelinde 300 km yol çizgi işaretlemesi yapılmıştır.
- Otobüs duraklarının düzenleme projesi kapsamında 30 adet toplu taşıma durağı yapılmıştır.
- 2011 yılında kent dokusu içerisinde ve kentin yakın alanlarındaki (kent ormanı projesi) bölgelerde oluşturulacak yeşil alanların projelendirilmesi ve var olanların rehabilitasyonunu değerlendirmek hedeflenmiştir.
- Dünya çevre günü dolayısıyla DBB, DİÇEB, ilköğretim öğrencileri, izci grupları çeşitli sivil toplum örgütlerinin katılımı ile çevre yürüyüşü düzenlenmiştir.
- 9644 adet ağaç dikimi gerçekleştirilmiştir.
- Kentteki görüntü kirliliğini önleme ve yeşil kuşaklar oluşturmak amacıyla kaldırım ve refüjlerde çalışmalar yapılmıştır.

4.1.3.2. Kültür Sanat Faaliyetleri

2011 yılında büyükşehir belediyesi tarafından Kültür ve Sanat alanında Diyarbakır halkına sunulan hizmetler aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.[190]

- Folklorik ögelerin ve yerel kültüre ait değerlerin korunması ve yaşatılması amacıyla gerekli alan araştırmaları ve derleme çalışmalarının yürütülmesi ve bunların yazılı hale getirilmesi için kentin tanıtımına yönelik, yemek kültürü, müzik kültürü ve Diyarbakır tarihi ile ilgili çeşitli kitaplar hazırlanmış ve basılmıştır.
- Şehir Tiyatrosu kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur. Şehir tiyatrosunda çalışan 27 kişi sanatçı statüsüne alınmıştır.
- Geleneksel olarak düzenlenen Liselerarası Tiyatro Şenliği yeni okulların katılımı ile artarak devam edilmiştir.
- Sinema, tiyatro, müzik, resim ve halk dansları alanındaki mevcut kurslar ve atölyelerin tamamının Aram Tigran Kent Konservatuarı birleştirilmesi hedeflenmiş, çamaşır evlerindeki müzik atölyelerinin de bu sisteme entegre olması hedeflenmiştir.
- Diyarbakır'a gelen yerli ve yabancı konuklara kentimizin ve bölgemizin önemi tarihi ve turistik mekânlarını kapsayan tanıtım turları organize edilmiştir.
- Diyarbakır'ın etkin bir şekilde tanıtımının yapılması için ulusal ve uluslararası turizm fuarlarına katılım sağlanmıştır.
- Turizm büroları tanıtım çalışmaları gerçekleştirilmiştir.
- İlköğretim ve lise öğrencilerine turizm bilincini geliştirmeye yönelik tanıtım gezileri düzenlenmiştir.
- Diyarbakır tanıtım çalışmaları kapsamında, turizm rehber kitabı çalışması, Diyarbakır kartpostal çalışması, sanal tur gezi çalışması turistik broşür çalışması yapılmıştır.
- 2011 yılında sahnelenen 9 oyun toplam 9.265 seyirci ile buluşmuştur. Sahnelenen oyunların ikisi Türkçe yedisi Kürtçe oynanmıştır.

[190] **2011 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, https://issuu.com/diyarbakir/docs/2011_faaliyet, (03.11.2015) s.90-104.

- 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü için sine vizyon gösterimi yapılmıştır.

4.1.3.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri

Büyükşehir belediyesinin yıl içinde hizmet alanında yaşayan kısıtlı imkanlara sahip başta yoksullar, engelliler, kimsesizler olmak üzere bölge halkına sunmuş olduğu sosyal hizmetler aşağıda sırlanmıştır; [191]

- 2011 yılında Sosyal Hizmetler Birimine sosyal yardım amaçlı başvuran 1058 kişi arasından başvurusu kabul edilen 610 kişiye toplam 394,120 TL yardım yapılmıştır.
- 2011 yılı içerisinde 570 aileye gıda yardımı yapılmıştır.
- Şehrin belirli noktalarında açılan iftar çadırları ile 49500 kişiye iftar verilmiştir.
- Van'dan gelen 537 depremzede aile yapılan sosyal incelemeler neticesinde konuta yerleştirilmiştir.
- DBB, Diyarbakır Çocuk hastalıkları Hastanesi, Çocuk Endokrin ve Diyabet Derneği tarafından organize edilen ve Kocaeli üniversitesi Tıp Fakültesi ile İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi tarafından desteklenen organizasyonda 60 çocuk Hazar Gölündeki kampta misafir edilmiştir.
- İlköğretim 1. Sınıfa başlayan 1000 öğrenciye temel ihtiyaçları karşılayacak kırtasiye desteği verilmiştir.
- Sanat, Resim, Bilgisayar, Edebiyat, Çevre, Duvar Gazetesi Uygulama, Çocuk Hakları ve Drama Atölyelerinde 462 çocuğa eğitim verilmiştir.
- Risk altındaki 740 çocuk Hazar Gölünde bulunan Çocuk Yaz kampına götürülmüştür.
- Engelliler şube Müdürlüğü tarafından 147 engelli vatandaşa çeşitli dallarda temel mesleki ve özel eğitim verilmiştir.

[191] **2011 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, https://issuu.com/diyarbakir/docs/2011_faaliyet, (03.11.2015) s.106-128.

- Vatandaşların güvenli ve kaliteli gıdaya ulaşabilmeleri maksadıyla gıda denetimleri ve kontrolleri sürdürülmüş ve bu konuda eğitim ve farkındalık çalışmaları yapılmıştır.
- Beyaz Bayrak Projesini yemek fabrikalarına ve kuru yemişçilere dönük genişletme çalışmaları yürütülmüştür.
- Tam gün yasası ile birlikte kurum bünyesindeki sağlık merkezi ve poliklinik hizmetleri büyük ölçüde koruyucu alana yönlendirilmiş ve kanunun yasalaşması ile birlikte sağlık taramaları ve sağlık eğitimlerine ağırlık verilmesi kararlaştırılmıştır.
- İlköğretim ve lise öğrencilerine yönelik yurtiçi gezi düzenlenmiştir.
- Belediye personeli ve bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri ile sağlık güvencesi olmayan halka poliklinik hizmeti verilmiştir.
- Ağız ve diş sağlığı hizmetleri verilmiştir.
- Sağlık güvencesi olmayanlara, ilaç temin edemeyen mağdur durumdaki hastalara ilaç verilmiştir.
- Maddi durumu yetersiz vatandaşlara gerek şehir içi gerekse şehir dışında hasta nakil ambulanslarıyla hizmet verilmiştir.
- Büyükşehir belediyesinin de ortak olduğu Sümer parkta yürütülen KAGİDEM projesinde kişisel hijyen, ilk yardım, cinsel üreme sağlığı ve güvenli annelik konularında her gün eğitim verilmektedir.
- 2011 yılı Ağız ve Diş sağlığı haftası etkinlikleri çerçevesinde Gözegöl köy sakinlerine ağız ve diş sağlığı eğitimi verilmiş, ağız ve diş sağlığı taraması yapılmıştır.

Tablo 17: 2011 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı

Faaliyetler	**Adet**
Proje, Yatırım Ve Hizmet Faaliyetleri	22
Kültür Sanat Faaliyetleri	11
Sosyal Hizmet Faaliyetler	20
Toplam	53

Kaynak: DBB Faaliyet Raporu,2011

2011 yılı Faaliyet Raporu doğrultusunda DBB'nin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler ve hizmetlere baktığımızda Proje, Yatırım ve Hizmet alanında 22, Kültür

Faaliyetleri kapsamında 11, Sosyal Hizmet alanında 20 faaliyetin gerçekleştirilmiş olduğunu, rutin belediye hizmetleri dışında büyük çaplı bir projenin üretilemediği görülmüştür.

4.1.3.4. 2011 Yılında Basında DBB

Araştırmaya konu üç gazetede 2010 yılında Diyarbakır ile ilgili 5231 haber yapılmıştır. Bu haberlerden 137 tanesi Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi hakkındadır. Bu haberlerin genele oranı %2,52tir.

Tablo 18'deki verilerden yola çıkarak DBB'nin 2011 yılını değerlendirdiğimizde büyükşehir belediyesinin kendi resmi internet sitesinde yer alan toplam 434 haberin 52 tanesi ulusal siyaset, 21 haber uluslararası siyaset ile ilgili olmuş ve bu haberlerde doğrudan Kürt sorununa vurgu yapılmış, 59 haberde ise dolaylı olarak Kürt sorununa değinilmiştir.

Tablo 18: 2011 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı

Haber İçeriği	Adet
Siyaset Ulusal	52
Siyaset Uluslar Arası	21
Siyaset ve Kültür Sanat Haberleri	22
Siyaset ve Proje, Yatırım Ve Hizmet	16
Siyaset ve Sosyal Faaliyetler	19
Siyaset ve Spor Haberleri	2
Kültür Sanat Haberleri	26
Proje, Yatırım Ve Hizmet	120
Sosyal Faaliyetler	94
Spor Haberleri	44
Diğer (Asyş Vb.)	18
Toplam	434

Kaynak: www.diyarbakir.bel.tr/

284 haber ise 5216 sayılı kanunda ve diğer ilgili mevzuat uyarınca DDB'sini ilgilendiren yerel hizmet alanındaki faaliyetler ile ilgili, 18 haber ise asayiş konusunda olmuştur.

Tablo 19: 2011 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	45
Hizmet	8
TOPLAM	53

Kaynak; Hürriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2011

Hürriyet gazetesinin internet arşivlerinde yapılan taramada 2011 yılı boyunca Tablo 19'da yer alan verilere göre DBB ile ilgili olarak bir önceki yılla aynı sayıda siyasi haber olmasına rağmen hizmet haberlerinde büyük düşüş gerçekleşmiştir. Gazetede 45 siyasi haber yer alırken hizmet, yatırım haberlerinin sayısı 8 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında DBB başta büyükşehir belediye başkanı Baydemir olmak üzere Kürt siyasetçilerinin "Kürt Sorunu" temelli söylemleri ile ve siyasi atışmaların zemini olarak anılmıştır.

Tablo 20: 2011 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	22
Hizmet	7
TOPLAM	29

Kaynak; Cumhuriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2011

93 yıllık uzun bir yayın hayatına ve geçmişine sahip Cumhuriyet gazetesinde söz konusu yılda DDB hakkında 29 habere yer verilmiştir. DBB 2011 yılında Hürriyet'e benzer şekilde Cumhuriyet'te de siyasi ağırlıklı haberlerde kendisine yer bulabilmiştir. Tablo 20'de görüldüğü üzere sadece 7 haber hizmetle alakalı olarak yapılırken politik haberlerin sayısı bunun yaklaşık üç katı olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 21: 2011 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	41
Hizmet	14
TOPLAM	55

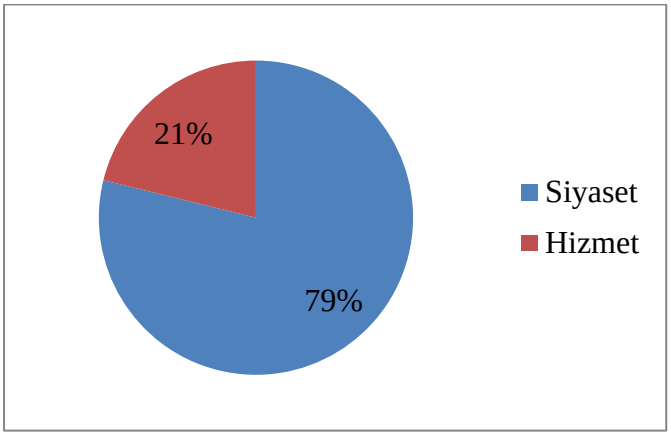
Kaynak; Milliyet Gazetesi İnternet Arşivi,2011

Milliyet'te 2011 yılında DBB hakkında yapılan haberler 2010 yılına göre yarı yarıya düşerken önceki yıllarda olduğu gibi siyasi haberlerin hizmet haberlerine olan ezici üstünlüğü bu yılda da devam etmiştir. Tablo 21'deki verilere göre DBB

hakkında yapılan 55 haber arasından 14'ü büyükşehir belediyesinin bir yıl boyunca yürütmüş olduğu hizmetlerle, 41 haber ise doğrudan veya dolaylı olarak Kürt siyasi aktörlerin gündeme getirmek istediği "Kürt Meselesi" ile ilgili olmuştur.

DBB'nin ulusal basına yansıması bir önceki yılda olduğu gibi "Kürt Meselesi" odaklı olarak gerçekleşmiştir. Baydemir'in büyükşehir belediye başkanı olarak siyasi irade ile girmiş olduğu polemikler, KCK davasında büyükşehir belediyesinin yöneticilerinin de yargılanması DBB'ni siyasi gündemin merkezine oturtmuştur.

Şekil 5: 2011 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması[192]

Şekil 5'te yer alan %79'luk siyasi haber oranı bunun önemli göstergelerinden biri olmuştur. "Diyarbakır" çerçevesinde basında yer alan haberler bu yılda da DBB ile adeta özdeşleşmiştir. DBB bir mahalli hizmet birimi olma ve basına bu doğrultuda yansıma yerine haberlerde Kürt siyasi partilerinin uzantısı gibi görülmeye ve haber olmaya devam etmiştir.

4.1.4. 2012 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB

2013 yılı Nisan ayında büyükşehir belediye meclisi olağan toplantısının ana gündemini oluşturan 2012 yılı faaliyet raporunda açıklanan yıl içinde DBB tarafından ilgili müdürlük ve başkanlıklar vasıtasıyla icra edilen hizmetler aşağıdaki başlıklar altında ayrıntılı olarak sıralanmıştır.

[192]Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 2011 Yılı İnternet Arşivleri

4.1.4.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri

Büyükşehir belediyesi ilgili birimleri tarafından 5216 sayılı kanun hükümleri kapsamında yıl boyunca gerçekleştirmiş olduğu hizmetler ile projeler şunlardır;[193]

- Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında 96 adet sosyal konutun yapımına devam edilmiştir.
- Diclekent Üç Kuyular bağlantı yolunun yapımına devam edilmiştir.
- Şanlıurfa Mardin Yolu Bağlantı Projesi'nin yapımına devam edilmiştir.
- Bağcılar Mardin yolu Bağıvar Köprüsü Bağlantı Yolu 1. Kısım çalışmalarına devam edilmiş, proje kapsamında Özdemir köprüsü ve DSİ Kanal Geçişi köprüsünün yapımına başlanılmıştır.
- İstasyon Bulvarı ve Mehmet Akif Ersoy Bulvarında kaldırım düzenlemesi çalışması yapımına başlanılmıştır.
- İtfaiye Hizmet Binası hizmete açılmıştır.
- İzzet Paşa Çiftehan Sokak Düzenleme projesi bitirilmiştir.
- Mahabad Bulvarı Kavşak ve Yol Yapım Projesine başlanılmıştır.
- Toplu Konut Fidel Sitesi Bağlantı Yolu, Kırsal Terminal Bağlantı Yolu, Gözeli Oto Galericiler Bağlantı Yolu, Mardin Kapı Mervani Köprüsü Arası, Üç Kuyu Araştırma Hastanesi Kavşağı yolları yapılmıştır.
- Cemil Paşa Konağı restorasyon çalışmalarına devam edilmiştir.
- Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında Aziziye mahallesinde bulunan 38 adet gecekondu sahibi ile anlaşma imzalanmıştır.
- Diyarbakır Ulaşım Ana Planı çalışmaları başlatılmış olup proje kapsamında 15 km'lik raylı sistem hattı uygulama projesi hazırlanacaktır.
- 2 adet asansörlü yaya üstgeçidinin yapımı tamamlanmıştır.
- Entegre Katı Atık Proje çalışmaları tamamlanarak 2013 yılı içinde uygulamaya hazır hale getirilmiştir.
- 1574 adet iğneli ve yapraklı ağaç ile 5107 adet çalı dikilmiştir.

[193] **2012 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/dbb_2012_faaliyet, (08.11.2015), s.152-201.

4.1.4.2. Kültür Sanat Faaliyetleri

Köklü bir geçmişe ve kültüre sahip olan kadim şehir Diyarbakır'da yıl boyunca büyükşehir belediyesi tarafından kültür ve sanatta halka sunulan hizmetlerden bazıları aşağıda verilmiştir;[194]

- Diyarbakır'a gelen yerli ve yabanı konuklara kentimizin ve bölgemizin önemli tarihi, turistik mekânlarını kapsayan tanıtım turları organize edilmiştir.
- Diyarbakır'ın etkin bir şekilde tanıtımının yapılması için 7-24 Şubat tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen EMİTT Turizm Fuarı'na ve diğer ulusal ve uluslararası turizm fuarlarına katılım sağlanmıştır.
- Diyarbakır Gezi Rehberi Türkçe, Kürtçe ve İngilizce olarak toplam 14.000 adet yeniden basılmıştır.
- Turizm Büroları tanıtım çalışmaları kapsamında Dağ kapı semtinde ve Sur içi Dengbej evinde yer alan turizm bürolarını ziyaret eden yerli ve yabancı konuklara değişik dillerde basılan tanıtım materyalleri verilmiştir.
- İlköğretim ve lise öğrencilerine turizm bilincini geliştirmeye yönelik tanıtım gezileri düzenlenmiştir.
- Diyarbakır'ın turizm destinasyonuna alınmasına yönelik yapılan çalışmalar kapsamında katalog ve reklam çalışması hazırlanmıştır.
- SODES'in GAP ve DAP illerinde 2012 yılı projeleri için Sinema birimi il birlikte yazlık sinema projesi hazırlanmış ve başvurusu yapılmıştır.
- Amed Sanat Galerisinde DBB tarafından çeşitli resim ve fotoğraf sergileri düzenlenmiştir.
- DBŞT tarafından sahnelene 6 Kürtçe tiyatro oyunu toplam 5845 seyirci ile buluşmuştur.
- 30 Nisan – 6 Mayıs tarihlerinde 1. Amed Tiyatro Festivali düzenlenmiştir. Festivale toplam 4850 kişi katılmıştır.
- Nisan ayında düzenlenen 8. Liseler Arası Tiyatro Şenliği'ne toplam 5600 kişi katılmıştır.

[194] **2012 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/dbb_2012_faaliyet, (08.11.2015), s.82-97.

- 7-10 Haziran tarihleri arasında 1. Aram Tigran Konservatuarı Sanat Günleri düzenlenmiştir.

4.1.4.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri

DBB ilgili birimleri Sosyal Hizmetler ile Sağlık İşleri Daire Başkanlıkları tarafından yıl içinde mücavir alandan yaşayan vatandaşlara verilen hizmetler ile sosyal faaliyetler şu şekilde gerçekleşmiştir; [195]

- 2012 yılında Sosyal Hizmetler Birimine sosyal yardım amaçlı başvuran 1280 kişi arasından başvurusu kabul edilen 803 kişiye toplam 450,000 TL yardım yapılmıştır.
- 2012 yılı içerisinde 271aileye gıda yardımı yapılmıştır.
- Şehrin belirli noktalarında açılan iftar çadırları ile 51000 kişiye iftar verilmiştir.
- DİKASUM'a 2012 yılı içerisinde başvuru yapan 260 kadından 247'sine psikolojik destek verilmiş, 83 kadın konuk evine kabul edilmiş, 30 kadın iş başvurusunda bulunmuş bunlardan 12'si meslek kursuna kaydedilmiş, 4'üne iş bulunmuştur.
- 620 çocuğa haftada iki gün olmak üzere beslenme amacıyla süt, meyve suyu ve kek verilmiştir.
- Sanat, Heykel, Satranç, Bilgisayar, Edebiyat, Çevre, Çocuk Hakları, Dans ve Drama Atölyelerinde 629 çocuğa eğitim verilmiştir.
- Maddi durumu yetersiz olan 850 çocuk Hazar Gölünde bulunan Çocuk Yaz kampına götürülmüştür.
- 3. Çocuk Spor ve eğlence şenliği düzenlenmiştir.
- DBB'ne ait engelli aracıyla mücavir alan içinde yaşayan engelli vatandaşlara 5609 servis hizmeti yapılmıştır.
- 1059 kişiye çeşitli alanlarda kurs verilmiştir.
- Yıl içerisinde step, aerobik, tekvando, halk oyunları, satranç ve futbolun da yer aldığı sekiz dalda 1732 kişiyle sportif faaliyetler düzenlenmiştir.

[195] **2012 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/dbb_2012_faaliyet, (08.11.2015), s.116-148.

- Tarihi bir spor olan Bire Turnuvası ile 2. Tenis Turnuvası, Satranç Turnuvası, Tekvando Turnuvası ve Engelli Spor Turnuvası düzenlenmiştir.
- 2012 yılında toplam 1059 hayvan bakım evine getirilerek, bakım, beslenme ve tedavileri yapılmış, 387 hayvan kısırlaştırılmış, 286 hayvan ise sahiplendirilmiştir.
- Belediye personeli ve bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri, sağlık güvencesi olmayan halka 2012 yılı içerisinde 8586 kişiye poliklinik hizmeti verilmiştir.
- 32356 vatandaşa aile planlaması ile ilgili koruyucu önlemler ve tıbbi yardım hizmeti verilmiştir.
- 5717 vatandaş pansuman ve enjeksiyon hizmetinden faydalanmıştır.
- Ağız ve diş sağlığı için başvuruda buluna 110 vatandaşa hizmet verilmiş, ayrıca mücavir alan içerisinde köy sağlık taramaları sonucunda 2000 çocuğa Ağız ve Diş Sağlığı eğitimi verilmiş, diş macunu ve diş fırçası yardımı yapılmıştır.
- Başvuruda bulunan 390 vatandaşa 289'u il dışı 111'i il içi olmak üzere hasta nakil ambulansı tahsis edilmiştir.
- Sağlık merkezi tarafından sağlık güvencesi olmayan ve ilaç temin edemeyen 2416 hastanın ilaçları karşılanmıştır.
- 20 köyde yapılan sağlık taramalarında 1480 kadın 930 erkek ve 2114 çocuğa sağlık hizmetleri ana dilinde sunulmuştur.
- 634 vatandaşa aşı hizmeti verilmiş,3433 aileye ise mama yardımı yapılmıştır.

Tablo 22: 2012 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı

Faaliyetler	**Adet**
Proje, Yatırım Ve Hizmet Faaliyetleri	15
Kültür Sanat Faaliyetleri	12
Sosyal Hizmet Faaliyetler	23
Toplam	50

Kaynak: DBB Faaliyet Raporu,2012

2012 yılı da 2011 yılı gibi DBB için kayıp bir yıl olarak geçmiştir. DBB'nin yıl içinde yürüttüğü hizmetler Tablo 22'de görülüğü şekilde gerçekleşmiştir. Proje,

Yatırım ve Hizmet alanında 15, Kültür Faaliyetleri kapsamında 12, Sosyal Hizmet alanında 23 faaliyet icra edilmiştir. DBB 2012 yılında önceki yılda kısmen başladığı ufak çaplı bazı projelere devam etmiş, ağırlıklı olarak kültürel ve sosyal faaliyetlere yönelmiştir.

4.1.4.4. 2012 Yılında Basında DBB

2012 yılı Diyarbakır'da Kürt Siyasi Hareketi ile hükümet arasında gerginliklerin yaşandığı zaman zaman bölgede çatışmaların şiddetlendiği bir yıl olarak geçmiştir. Bu yılda bu gerginliklerin de etkisiyle üç önemli gazetede Diyarbakır özelinde 4894 haber kaleme alınırken DBB hakkında çıkan haber sayısı ise % 2,24'lük bir oranla 111 olarak gerçekleşmiştir.

DBB'nin kendi resmi sitesinde yer verdiği haberleri Tablo 23'ten incelediğimizde 49 haberin Ankara'nın da gündemini meşgul eden "Kürt Meselesi" temeline dayanan siyasi konulara ilgili olduğu görmekteyiz. 33 haber ise özellikle AB diplomatlarının ve büyükelçilerin DBB'ni ve Baydemir'i ziyaret etmeleri ve "Kürt Sorunu" nun barışçıl yollarla çözülmesini temenni eden açıklamalarının yer aldığı siyasi konularla ilgili olmuştur.

Tablo 23: 2012 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı

Haber İçeriği	Adet
Siyaset Ulusal	49
Siyaset Uluslar Arası	33
Siyaset ve Kültür Sanat Haberleri	34
Siyaset ve Proje, Yatırım Ve Hizmet	33
Siyaset ve Sosyal Faaliyetler	33
Siyaset ve Spor Haberleri	8
Kültür Sanat Haberleri	35
Proje, Yatırım Ve Hizmet	151
Sosyal Faaliyetler	91
Spor Haberleri	38
DİĞER (Asyş Vb.)	10
Toplam	515

Kaynak: www.diyarbakir.bel.tr/

Diğer 108 haberde ise haber başlığı "Kürt Sorunu" ile ilgili olmamasına rağmen haber içeriğinde mutlaka Kürt sorununa atıfta bulunan demeçler verilmiştir.

Diğer taraftan mahalli hizmet olarak sayabileceğimiz 277 haberden 35'i kültür sanatla, 151'i proje, yatırım ve hizmetle, 91'i ise sosyal faaliyetle ilgili olmuştur.

Tablo 24: 2012 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	19
Hizmet	13
TOPLAM	32

Kaynak; Hürriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2012

Merkez medyanın önemli gazetelerinden Hürriyet satırlarında 2012 yılında DBB'nin yer aldığı hizmet haberleri sayı ve oran olarak bir önceki yıla göre yükselmiştir. Tablo 24'de yer alan bilgiler ışığında Hürriyet sayfalarına yansıyan 32 haberden 13'ü hizmet ve yatırımlarla ilgili olmuştur. Yansıyan 19 siyasi haberin içeriğini ise "Kürt Meselesi" eksenindeki konular oluşturarak basına yansıyış biçimi önceki yıllara paralellik göstermiştir.

Tablo 25: 2012 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	10
Hizmet	5
TOPLAM	15

Kaynak; Cumhuriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2012

Cumhuriyet DBB'ne bir önceki yıla benzer şekilde sayfalarında yer vermeye devam etmiştir. Yıl içinde gazetenin büyükşehir belediyesi konulu başlıkları önceki yıllara benzer şekilde "Kürt Meselesi" odaklı konularla ilgili atılmıştır. Tablo 25'de görüldüğü gibi DBB konusunda gazeteye yansıyan 15 haberden yalnızca 5 tanesi ilgili mevzuatlar çerçevesinde mahalli hizmetler olarak adlandırabileceğimiz konularda olmuştur.

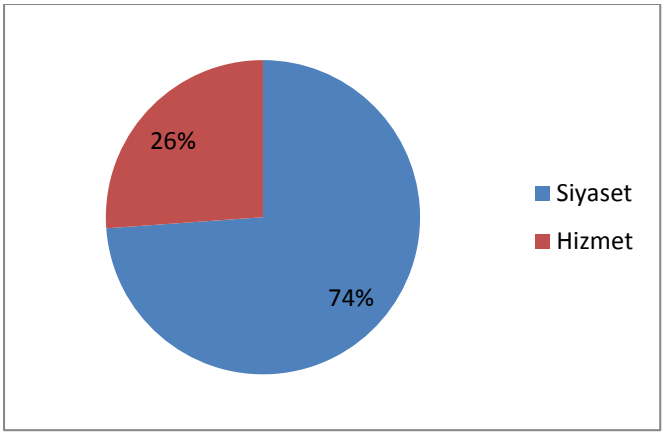
Tablo 26: 2012 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	53
Hizmet	11
TOPLAM	64

Kaynak; Milliyet Gazetesi İnternet Arşivi,2012

Milliyet gazetesinde Tablo 26'da yer alan verilere göre DBB hakkında yıl içinde yapılan 64 haberden 53'ünü "Diyarbakır" etrafında yapılan haberlere benzer şekilde politik haberler oluşturmuştur. 2012 yılında hizmet alanında yapılan en büyük icraatlerden birisi Baydemir'in Diyarbakır Surları ile ilgili yaptığı çalışmalar olmuştur. Yıl içinde hizmet alanında 11 haber Milliyet Gazetesi sayfalarında yer alabilmiştir.

Şekil 6: 2012 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması[196]

2012 yılında da DBB medyada siyasi konularda yer almaya devam etmiştir. 2012 yılında temel alınan üç önemli gazetenin verilerinden yola çıkarak oluşturulan Şekil 6'da yer verilen bilgilere göre yıl içinde medyada çıkan haberlerin %26'sı hizmet içerikli iken %76 gibi çok büyük bir bölümü siyasi içerikli olarak gerçekleşmiştir. Baydemir'in "Kürt Meselesi" ekseninde 2012 yılı boyunca yapmış olduğu açıklamalar ve basına verdiği demeçler tüm medyada DBB'ni siyasi figür olarak sürekli manşete taşımıştır. DBB söz konusu yılda da "Kürt Meselesi" odaklı haberlerin güdümünde kalmıştır.

4.1.5. 2013 Yılı Faaliyet Raporu ve Basında DBB

2014 yılında gerçekleştirilen yerel seçimler öncesi Baydemir'in başkanlığının son yılında yıl içinde büyükşehir belediyesinin yürütmüş olduğu projeler, yatırımlar, hizmetler ile sosyal ve kültürel faaliyetler faaliyet raporunda başlıklar halinde aşağıdaki şekilde yer almıştır.

[196]Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 2012 Yılı İnternet Arşivleri

4.1.5.1. Proje, Yatırım ve Hizmet Faaliyetleri

Baydemir'in son dönemi olarak nitelendirebileceğimiz bu yılda önceki yıllara oranla somut bir takım projelere daha çok yer verilmeye başlanmıştır. 2013 yılında büyükşehir belediyesinin ilgili birimleri vasıtasıyla gerçekleştirdiği hizmetlerden faaliyet raporunda yer alan bazı önemli hizmetler aşağıda sıralanmıştır; [197]

- İtfaiye hizmet binası hizmete açılmıştır.
- Şehrin muhtelif caddelerinde kaldırım yapım işi için ihale yapılmıştır.
- Spor Kompleksi yapımına başlanılmıştır.
- Mahabad Bulvarı Kaldırım düzenleme ve yapım işi ihale edilmiştir.
- Semt Spor Tesisleri ve Hizmet Binası bakım Onarım işi ihalesi düzenlenmiştir.
- Belediye Sosyal Tesis Binaları Yalıtım ve Onarım işi ihalesi yapılmıştır.
- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Kongre Merkezi yapım işine başlanılmıştır.
- Hizmet Tesisleri Doğalgaz Dönüşüm işi için ihale düzenlenmiştir.
- Bağcılar - Mardin yolu Bağıvar Köprüsü Bağlantı Yolu 1. Kısım ve 2. Kısım çalışmalarına devam edilmiş, proje kapsamında Özdemir köprüsü ve DSİ Kanal Geçişi köprüsünün yapımın tamamlanmıştır.
- Dicle Kent-Üç Kuyular bağlantı yolu 2. Kısımın yapımı tamamlanmıştır.
- Kent genelinde bakım ve onarım çalışmalarında 72.974 ton asfalt kullanılmıştır.
- 2013 yılı köy yolu çalışmaları kapsamında 58,2 km yol asfalt olarak yeniden yapılmıştır.
- 11-14 Nisan 2013 tarihleri arasında 15 farklı ülkeden ve Türkiye'den uzmanların katılımıyla Diyarbakır İCOMOS(Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) IKOFORT(Kaleler ve Askeri Miraslar Komitesi) buluşması gerçekleştirilmiştir.
- Eylül 2013'te UNESCO Dünya Mirası Adaylık dosyası Kültür Bakanlığı üzerinden UNESCO Dünya Miras Merkezi'ne gönderilmiştir.

[197] **2013 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/2013_faaliyet, (10.11.2015), s.132-156.

- Dağkapı - Hastane arasında öngörülen 13,5 km uzunluğundaki Kent İçi Raylı Sistem 1. Etap Projesi Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Alt Yapı Yatırımlar Genel Müdürlüğü tarafından onaylanmış, projenin yapımı için İller Bankası'nda 250.000.000 TL kredi başvurusunda bulunulmuş fakat herhangi bir dönüş gerçekleşmemiştir.
- Haziran Dünya Çevre Günü dolayısıyla Çevre Sempozyumu düzenlemiştir.
- 2013 yılı Çevre Kampanyası kapsamında 5591 esnafa çevresel bilgilendirme yapılmıştır.
- Katı Atık Entegre Tesisi projesi kapsamında proje detay dizaynları ile ihale dokümanları hazırlanmış, İPA başvurusu yapılmış proje ön ilanı askıya çıkmıştır.
- 6102 adet iğneli ve yapraklı ağaç ile 16885 adet çalı dikimi gerçekleştirilmiştir.
- Mezopotamya Kent Ormanı, Anzele Su Parkı ve Mardin kapı Vedat Aydın Parkı yapım ihalesi düzenlenmiştir.

4.1.5.2. Kültür Sanat Faaliyetleri

Söz konusu yılda hakla sunulan kültür ve sanat faaliyetleri ise şu şekilde gerçekleşmiştir;[198]

- Diyarbakır'ın folklorik ögelerinin ve yerel kültürüne ait değerlerin korunması ve yaşatılması amacıyla gerekli alan araştırmaları ve derleme çalışmalarının yürütülmesi ve kentin tanıtımı için yemek kültürü, müzik kültürü ve Diyarbakır tarihi ile ilgili çeşitli kitaplar hazırlanmış ve basımı sağlanmıştır. Amed kitabı Türkçe ve Kürtçe olarak 2000 adet, Meyir adlı yemek kitabı Kürtçe dilinde 1000 adet, 2. Tiyatro yarışması kitabı Duyemin Peşbazıya Leyistika Şenoya Kurdi 1000 adet, Tenesse Williams'ın Tramvaya Viyane adlı kitabının Kürtçe çevirisi yapılarak 1000 adet basılmıştır.

[198] **2013 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/2013_faaliyet, (10.11.2015), s.86-100.

- Diyarbakır'a gelen yerli ve yabanı konuklara kentimizin ve bölgemizin önemli tarihi, turistik mekânlarını kapsayan tanıtım turları organize edilmiştir.
- Diyarbakır'ın etkin bir şekilde tanıtımının yapılması için 24-27 Ocak tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen EMİTT Turizm Fuarı'na ve diğer ulusal ve uluslararası turizm fuarlarına katılım sağlanmıştır.
- 1939 Surlara Yolculuk Projesi 2013 Nisan ayında tamamlanmıştır. Proje kapsamında Mardin Kapı ve Dağ Kapı turizm büroları açılmış, iki adet gezi otobüsü alınmıştır.
- 2013 yılı içerisinde 27 adet tanıtım turu düzenlenmiş, camiler, kiliseler, dengbej geleneği, surlar, hanlar ve köşkler hakkında hazırlanan 90.000 broşür basılmıştır.
- Amed/Diyarbakır sergisi açılmıştır.
- Amed Sanat Galerisi ve Büyükşehir Belediyesi Sergi Salonunda yıl boyunca çeşitli sergiler düzenlenmiştir.
- DBŞT tarafından sahnelenen 8 Kürtçe tiyatro oyunu toplam 15.270 seyirci ile buluşmuştur.
- 30 Nisan–6 Mayıs tarihlerinde 1. Amed Tiyatro Festivali düzenlenmiştir. Festivale toplam 4850 kişi katılmıştır.
- 12 lisenin katılımıyla 9. Liseler Arası Tiyatro Şenliği düzenlenmiştir.
- 13-16 Haziran tarihleri arasında 2. Aram Tigran Konservatuarı Sanat Günleri düzenlenmiştir.
- Cemil Konağı'nda oluşturulan Diyarbakır Kent Müzesi'nin açılması için bilgi ve belge toplama çalışmalarına devam edilmiştir.

4.1.5.3. Sosyal Hizmetler Faaliyetleri

Büyükşehir belediyesi tarafından ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar ile özellikle engellilere, kadın ve çocuklara yönelik gerçekleştirilen sosyal hizmetlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır;[199]

[199] **2013 Yılı DBB Faaliyet Raporu**, http://issuu.com/diyarbakir/docs/2013_faaliyet, (10.11.2015), s.110-129.

- 2013 yılında Sosyal Hizmetler Birimine sosyal yardım amaçlı başvuran 1408 kişi arasından başvurusu kabul edilen 791 kişiye toplam 450,000 TL yardım yapılmıştır.
- 2013 yılı içerisinde 530 aileye gıda yardımı yapılmıştır.
- Şehrin belirli noktalarında açılan 4 iftar çadırlarında toplam 51000 kişiye iftar verilmiştir.
- DİKASUM'a 2013 yılı içerisinde başvuru yapan 33 kadına psikolojik destek verilmiş, 56 kadına hukuki destek verilmiş, 51 kadın iş başvurusunda bulunmuş bunlardan 20'si işe yerleştirilmiş,120 kadın sağlık kuruluşlarına yönlendirilmiş, 618 kadınla sosyal ve kültürel etkinlik yapılmıştır.
- 2013 yılında 43 kadın ve 32 çocuğun kadın sığınma evine kabulü yapılmıştır.
- Drama, Sanat, Satranç, Bilgisayar, Çevre, Çocuk Hakları, Erbane Koro Poi Atölyelerinde 299 çocuğa eğitim verilmiştir.
- Çocuk şenliğine 741 çocuk katılmıştır.
- Engelli araçlarıyla 6.499 servis yapılmıştır.
- Engelliler Şube Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen çeşitli kurslardan 488 engelli vatandaş yararlanmıştır.
- Spor yaz okulunda 1397 çocuğa eğitim verilmiştir.
- 3.Bıre Turnuvası ile 3. Tenis Kort Turnuvası, 2. Okullar arası Futbol Turnuvası ve Engelli Spor Turnuvası düzenlenmiştir.
- Çeşitli alanlarda 2005 kişiye mesleki eğitim kursu verilmiştir.
- Kadın birimi tarafından 28-29.09.2013 tarihlerinde Roboski'de iki günlük Serhat ve Botan gezisi organize edilmiş, Hevsel bahçelerinde yapımı planlanan HES'e karşı yürüye kadın birimi olarak katılım sağlanmış, Roboski'de açılışı yapılan 34 can kütüphanesine 1000 adet kitap bağışlanmıştır.
- 2013 yılında toplam 1.231 sahipsiz hayvan bakım evine getirilerek bakım, beslenme ve tedavileri yapılmış, kayıt ve kontrol altına alınmış, 308 hayvan kısırlaştırılmış, 306 hayvan sahiplendirilmiştir.
- Ana Çocuk Sağlık merkezine başvuran 24.184 hastanın tedavisi yapılmıştır.

- Mücavir alan içinde bulunan köy mahalle ve semtlerde yaşayan 1235 çocuğa yönelik Ağız ve Diş Sağlığı ve hijyen eğitimi verilmiş ve diş macunu ve diş fırçası dağıtılmıştır.
- Çeşitli semt ve mahallerde yaşayan 1250 kadına, kadın sağlığı ve hijyen konusunda eğitim verilmiştir.

Tablo 27: 2013 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı

Faaliyetler	Adet
Proje, Yatırım Ve Hizmet Faaliyetleri	20
Kültür Sanat Faaliyetleri	12
Sosyal Hizmet Faaliyetler	17
Toplam	49

Kaynak: DBB Faaliyet Raporu,2013

Tablo 27'de yer alan verilere göre DBB 2013 yılında önceki yılların aksine Proje, Yatırım ve Hizmet alanında diğer dallara göre daha fazla hizmet yapmıştır. Dağkapı Hastane arasında yapılması öngörülen 13,5 km uzunluğundaki raylı sistemin projesinin çizdirilmesi ve projenin hayata geçirilmesi için ulaştırma bakanlığı nezdinden girişimlerde bulunulması yıl içinde yaşanan önemli gelişmeler arasında yer almıştır. Diğer taraftan Kültür Faaliyetleri kapsamında 12, Sosyal Hizmet alanında 17 faaliyetin gerçekleştirilerek rutin belediyecilik hizmetlerine devam edilmiştir.

4.1.5.4. 2013 Yılında Basında DBB

2013 yılı ülkemizde uzun yıllardır devam eden "Kürt Sorunu" na bir çare bulmaya yönelik adımların atıldığı bir yıl olmuştur. "Çözüm Süreci" adıyla özdeşleşen bu yılda "Diyarbakır" ve DBB medyanın odağı haline gelmiştir. Söz konusu yılda "Diyarbakır" eksenli konularda yazılı basınımızın üç gazetesinde 4678 haber yapılırken, DBB hakkında ise Diyarbakır haberlerine %2,71'lik bir oranla 127 habere imza atılmıştır.

DBB yıl içerisinde gerçekleştirmiş olduğu hemen hemen tüm hizmetleri, attığı tüm adımları resmi internet sitesi haberler bölümünde kamuoyu ile paylaşmaktadır. DBB resmi internet sitesi haber arşivlerinden el edilen veriler doğrultusunda hazırlanan Tablo 28'de yer alan bilgilere göre DBB'nin yıl içerisinde

hazırlayarak yayımlamış olduğu 470 haberden 55'i doğrudan "Kürt Meselesi" eksenli olmuş, 59'u ise yine aynı eksende yabancı diplomatlar aracılığıyla uluslararası boyuta taşınarak kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Tablo 28: 2013 Yılında DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı

Haber İçeriği	Adet
Siyaset Ulusal	55
Siyaset Uluslar Arası	59
Siyaset ve Kültür Sanat Haberleri	38
Siyaset ve Proje, Yatırım Ve Hizmet	15
Siyaset ve Sosyal Faaliyetler	33
Siyaset ve Spor Haberleri	2
Kültür Sanat Haberleri	21
Proje, Yatırım Ve Hizmet	120
Sosyal Faaliyetler	75
Spor Haberleri	31
Diğer (Asyş Vb.)	21
Toplam	470

Kaynak: www.diyarbakir.bel.tr/

Doğrudan "Kürt Meselesi" ile ilgili olarak yayımlanan haberlerin yanı sıra 88 haberde ise dolaylı olarak bu meseleye değinilmiştir. Yöre halkına hizmet olarak belirtebileceğimiz haberlerden 21'i kültür sanat,120'si proje, yatırım ve hizmet, 75'i sosyal faaliyet, 31'i ise spor konusunda olmuştur. Yine yıl içinde 21 haberde asayiş ve benzeri olaylar hakkında yayımlanmıştır.

Kürt Siyasi hareketinin merkezi konumunda her dönem önemli bir yer işgal eden DBB yaygın medyada olduğu gibi Hürriyet gazetesinde de 2013 yılında çözüm süreci ile olarak yapılan haberlerde kendisine çok fazla yer bulmuştur.

Tablo 29: 2013 Yılı Hürriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	32
Hizmet	13
TOPLAM	45

Kaynak; Hürriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2013

Tablo 29' da yer alan verilere göre gazetede DBB hakkında kaleme alınan 45 haberden 13'ü hizmet ve yatırımlarla diğer 32 haber ise siyasetle ilgili olmuştur. Gerek ülke gündeminde gerekse DBB nezdinde "Kürt Meselesi" nin işgal ettiği alan bu yılda da yerini korumuştur.

Tablo 30: 2013 Yılı Cumhuriyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	14
Hizmet	4
TOPLAM	18

Kaynak; Cumhuriyet Gazetesi İnternet Arşivi,2013

DBB medyanın genelinde olduğu gibi Cumhuriyet'te de yıl boyunca "Çözüm Süreci" odaklı haberlerin bir parçası olarak kendisine yer bulmuştur. Tablo 30 verilerine göre "Çözüm Süreci" nin de etkisiyle 2013 yılında DBB konusunda gazetede çıkan 18 haberden neredeyse tamamına yakını siyasi haberlerle ilgili olurken sadece 5 haber yöre halkına yapılan mahalli hizmetler çerçevesinde gerçekleşmiştir.

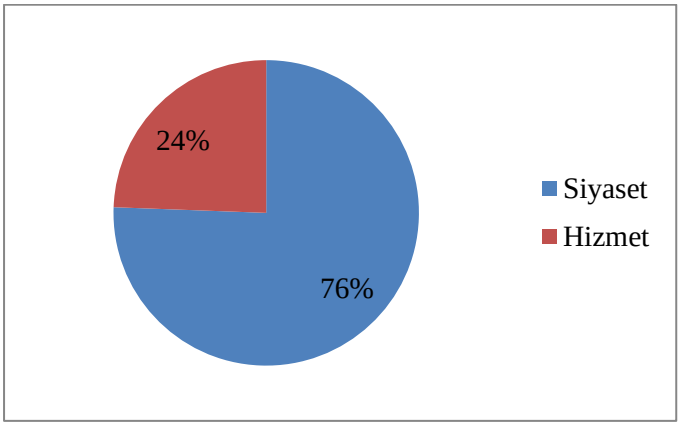
Tablo 31: 2013 Yılı Milliyet Gazetesi DBB Haberleri

Haber İçeriği	Adet
Siyaset	50
Hizmet	14
TOPLAM	64

Kaynak; Milliyet Gazetesi İnternet Arşivi,2013

"Çözüm Süreci" ile gelen olumlu hava Baydemir'i ve DBB'ni tüm medyaya benzer şekilde Milliyet gazetesinde de siyasi olarak ön plana çıkarmıştır. Tablo 31'de yer verilen bilgilere göre gazetede yıl içinde yapılan 64 haberden 50'sini siyasi haberler oluştururken yerel hizmetlerle ilgili yapılan haberlerin sayısı 14'te kalmıştır.

Şekil 7: 2013 Yılında DDB'nin Ulusal Basına Yansıması[200]

Kamuoyunda "Çözüm Süreci" olarak bilinen "Kürt Meselesi" nin demokratik yollarla çözümü gündemi yıl boyunca meşgul etmiştir. "Çözüm Süreci" kapsamında Mesut Barzani'nin başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile birlikte Diyarbakır'ı ziyaret etmesi ve ziyaret esnasında oluşan olumlu hava ev sahibi BDP'li başkan Osman Baydemir tarafından durumun memnuniyetle karşılanması bir kez daha DBB'ni "Kürt Meselesi" temelinde siyasi haberlerin merkezine koymuştur.

Ülke genelinde yayımlanan üç önemli gazetenin arşivlerinden derlenerek hazırlanan Şekil 7'deki bilgilere göre DBB hakkında yıl boyunca çıkan haberlerden %76 gibi büyük bir bölümü siyasetle ilgili olmuştur.

Köklü bir geçmişe ve tarihsel birikime sahip kadim kent Diyarbakır'ın yerel yönetim birimi olan DBB 2013 yılında birçok gazete sütunlarında genelde siyasi haberlerde yer almıştır.

4.1.6. 2009-2013 Yılları Genel Değerlendirme

DBB'nin beş yıl boyunca gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin fotoğrafının çeken Tablo 32' de derlenen göstergelere göre büyükşehir belediyesi bu süre zarfında yerel hizmet olarak sayılabilecek 251 projeye imza atmıştır. Gerçekleştirilmiş olan projelerden 93'ünü yatırım ve hizmetler oluştururken büyük bir bölümünü ise sosyal ve kültürel hizmetler oluşturmuştur. Sosyal ve kültürel projelerin içeriğine

[200]Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 2013 Yılı İnternet Arşivleri

baktığımızda projelerin büyük bölümünde Kürt kimliği ve kültürünü korumaya ve yaşatmaya yönelik faaliyetler olduğunu görmekteyiz.

Tablo 32: 2009-2013 Yılında DBB Faaliyet Raporu Hizmet Dağılımı

Faaliyetler	**Adet**
Proje, Yatırım Ve Hizmet Faaliyetleri	93
Kültür Sanat Faaliyetleri	62
Sosyal Hizmet Faaliyetler	96
Toplam	251

Kaynak: DBB 2009-2013 Yılları Arası Faaliyet Raporları

DBB'nin kendisine bağlı köy ve mahalle tabelalarına Türkçe'nin yanı sıra Kürtçe isimlerini yazması, Kürtçe tiyatro ve sergi faaliyetleri, Kürtçe eğitim veren kreşler açılması bu amaca yönelik örneklerdir. Bu gerekçe Kürt Siyasi Hareketinin ideolojisi ve misyonu ile birebir örtüşmektedir.

Tablo 33: 2009-2013 Yılları DBB Resmi Sitesinde Yer Alan Haberlerin Dağılımı

Haber İçeriği		**Adet**	
Siyaset	Siyaset Ulusal	307	891 Adet % 38
	Siyaset Uluslar Arası	168	
	Siyaset ve Kültür Sanat Haberleri	156	
	Siyaset ve Proje, Yatırım Ve Hizmet	92	
	Siyaset ve Sosyal Faaliyetler	140	
	Siyaset ve Spor Haberleri	28	
Yerel Hizmet	Kültür Sanat Haberleri	144	1396 Adet %59
	Proje, Yatırım ve Hizmet	618	
	Sosyal Faaliyetler	464	
	Spor Haberleri	170	
Diğer	Diğer (Asayiş vb.)	65	% 3
Toplam		2352	

Kaynak: www.diyarbakir.bel.tr/

DBB resmi internet sitesini kaynak olarak kullandığımız Tablo 33'de yer alan 2009-2013 yıllarını kapsayan verilere göre söz konusu yıllar içinde resmi siteden kamuoyuyla paylaşılan 2352 haberden %38'ine tekabül eden 891'i siyasi haber niteliğinde yayımlanmıştır. Bu haberlerden 475'i kanun ve nizamlarda büyükşehir belediyesine görev olarak verilmeyen mahalli hizmet olarak sayamayacağımız

doğrudan "Kürt Meselesini" konu alırken diğer 416 haber ise hizmet olarak görünmesine rağmen haber içeriğinde dolaylı olarak "Kürt Meselesi" konuşulmuştur.

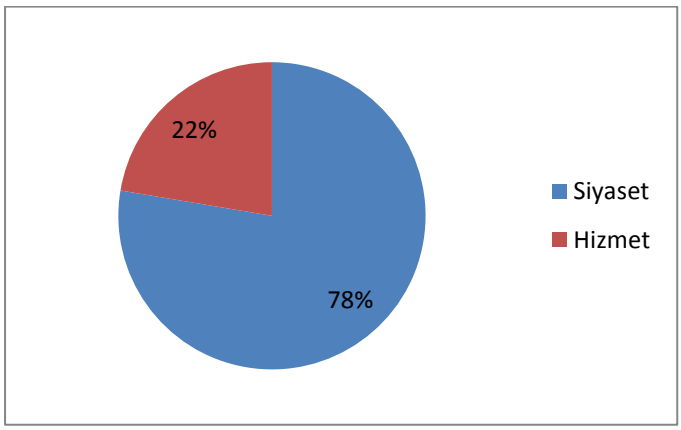
Tablo 34: 2009-2013 Yıllarında DBB'nin Ulusal Basına Yansıması

2009-2013 Yılı Haber İçeriği	Adet
Siyaset	552
Hizmet	159
TOPLAM	711

Kaynak; Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet Gazetesi 2009-2013 İnternet Arşivleri,2013

Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinin internet arşivleri kullanılarak hazırlanan Tablo 34'de yer alan veriler bize DBB'nin ulusal basına nasıl yansıdığını görmemiz açısından aydınlatıcı bilgiler sunmuştur. Osman Baydemir başkanlığındaki yönetimin son beş yılını kapsayan bu yıllar arasında ulusal basında yer alan 711 haberden 522 gibi çok büyük bir bölümü siyasi haberler ile ilgili olmuştur.

Şekil 8:2009-2013 Yıllarında DBB'nin Ulusal Basına Yansıması[201]

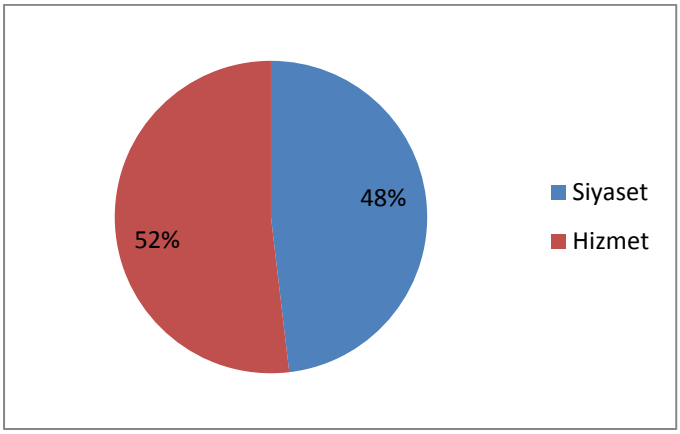

Osman Baydemir kamuoyu nezdinde Diyarbakır halkına hizmet eden bir büyükşehir belediye başkanından ziyade Kürt Siyasi Hareketi'nin önemli figürlerinden birisi olarak tanınmıştır. Baydemir'in "Kürt Meselesi" ile ilgili verdiği röportajlar yaptığı açıklamalar siyasi irade ile girdiği söz dalaşları bunun göstergelerinden olmuştur.

[201]Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 2009-2013 Yılı İnternet Arşivleri

Kürt Meselesi'nin yoğun olarak ulusal basına yansıdığı 2009-2013 yılları arasındaki bu dönemde DBB'nin resmi internet sitesinden elde ettiğimiz veriler ile üç önemli ulusal gazetenin internet arşivlerini birleştirerek hazırladığımız Şekil 9'da yer alan verilere göre % 48 gibi yüksek bir düzeyde siyaset haber oranı elde edilmiştir. DBB'nin kendi resmi sitesinde %59 olarak gerçekleşen hizmet haberleri ulusal basına % 22 gibi oldukça düşük bir oranda yansımıştır.

Şekil 9: 2009-2013 Yıllarında DBB'nin Yerel ve Ulusal Basına Yansıması[202]

DBB tarafından "Kürt Meselesine" bu kadar önem verilmesi hemen hemen yapılan her iki haberden birisinde bu konuya yer verilmesi dikkat çeken bir durum olmuştur. DBB siyasi konjonktürden oldukça fazla etkilenmiştir. Kürt Siyasi Hareketi'nin merkezi, kalesi olarak tasvir edilen Diyarbakır ve DBB Osman Baydemir yönetiminde geçen beş yıl boyunca "Çözüm Süreci" "Kürt Meselesi" gibi konularda Ankara'nın gündemini meşgul eden zaman zaman yabancı bürokrat ve görevlilerin dikkatlerini çeken bir mahalli idari birim olmuştur. Diyarbakır özelinde kamuoyunda var olan Kürt Siyaseti Hareketi'nin merkezi olma algısı büyükşehir belediyesine de yansımıştır.

[202]Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri ile DBB 2009-2013 Yılları İnternet Arşivleri

SONUÇ

Diyarbakır bir tarafta ülkemizin ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin en önemli kentlerinden ve 30 büyük şehrinden biri iken diğer taraftan Kürt siyasi hareketinin merkezi bir bakıma kalesi konumdadır. Anavatan Partisi genel başkanı ve başbakan Mesut Yılmaz'ın "Avrupa Birliği'nin yolu Diyarbakır'dan geçer" şeklindeki sözü Diyarbakır'a hükümet ve devlet tarafından verilen öneminin anlaşılması açısından değerlidir. Diyarbakır'ın bu önemi sadece bugüne özgü olmamış aksine bu özelliğini tarih boyunca hep korumuş ve yaşatmıştır. Dahası yalnız kendine ait kısıtlı bir alanı değil büyük bir coğrafyayı ve beşeri bölgeyi etkisi altına almıştır.

19. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan isyanlarla kendini gösteren "Kürt Sorunu" Türkiye Cumhuriyeti'ne Osmanlı'dan miras olarak kalmış ve 1990'lı yıllarla birlikte "Kürt Siyasi Hareketi" olarak karşımıza çıkmıştır. 1990 yıllarda kendisine Türk Siyasetinde yer bulmaya çalışan ve bu doğrultuda TBMM çatısı altında siyaset yapmaya çalışan KSH yüzde on seçim barajı ve kapatma davaları gibi karşısına çıkan engelleri aşmak için kendisine yeni bir yol bulmuş ve belediyelerde iktidar olmayı siyasetinin gelişip taban bulması amacıyla oldukça önemsemiştir.

Söz konusu siyasal düşüncenin temsilcilerinden HADEP'nin 1999 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde büyük başarı göstererek ve 7'si il (Diyarbakır, Ağrı, Batman, Bingöl, Hakkâri, Siirt ve Van) olmak üzere toplam 37 belediye başkanlığı kazanması bu amacın önemli göstergelerinden birisi olmuştur. Seçim barajı nedeniyle TBMM'de temsil edilemeyen KSH, belediyeler ve belediye başkanları üzerinden varlığını sürdürmüştür.[203]

Belediyeler eliyle yürütülen yerel faaliyetler Kürt vatandaşların kültürel ve toplumsal haklarının elde edilmesi için çalışan çok sayıda STK'nın kurulmasına

[203] Çakır, **12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler Barış ve Demokrasi Partisi**, s.7.

neden olmuştur. Diğer taraftan 2004 yerel seçimlerinde KSH'nin o dönemdeki partisi olan DEHAP'nin biri DBB olmak üzere beş belediye başkalığı kazanması Kürt siyasetçileri yerel düzeydeki mali kaynaklar üzerinde sorumluluk ve yetki sahibi olarak belirli bir ölçüde de olsa Kürtçe faaliyetler düzenlemelerine imkân vermiştir.[204]

Yerel seçimler sonucu kazanılan başarılar ve alınan belediye başkanlıkları sayısı her yerel seçim sonrası giderek artmış ve kazanılan bu başarılar genelde yerel yönetimleri özelde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'ni "Kürt Siyaseti" nin merkezi konumuna getirmiş ve daha sonra yapılan tüm yerel seçimlerde DBB'nin önemi giderek artmıştır. Kamuoyunda yerel seçim özelinde nasıl ki İzmir CHP'nin kalesi olarak adlandırılmışsa Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi de Kürt Siyasi Hareketinin kalesi olarak lanse edilmeye başlanılmıştır.

DBB Kürt Siyasi Hareketinin ağırlığı altından hizmetlerini bölge halkına vermeye çalışmıştır. 2009-2013 dönemini kapsayan KSH önemli figürlerinden Osman Baydemir başkanlığındaki beş yıl içinde DBB yerel hizmet olarak sayılabilecek 251 projeye imza atmıştır. Ancak bu projeler rutin belediye hizmetlerinin ötesine hiçbir zaman geçememiştir. Gerçekleştirilmiş olan projelerden 93'ünü yatırım ve hizmetler oluştururken büyük bir bölümünü ise sosyal ve kültürel hizmetler oluşturmuştur. Sosyal ve kültürel projelerin içeriğine baktığımızda projelerin büyük bölümünde Kürt kimliği ve kültürünü korumaya ve yaşatmaya yönelik faaliyetler olduğunu anlaşılmaktadır. DBB'nin kendisine bağlı köy ve mahalle tabelalarına Türkçe'nin yanı sıra Kürtçe isimlerini yazması, Kürtçe Tiyatro ve sergi faaliyetleri, Kürtçe eğitim veren kreşler açılması bu amaca yönelik örneklerdir. Bu gerekçe Kürt Siyasi Hareketinin ideolojisi ve misyonu ile birebir örtüşmektedir.

Yine bu dönemde DBB hakkında basına yansıyan haberlerin büyük bir bölümünü doğrudan "Kürt Meselesi" eksenli konularla ilgili olurken kalan haberlerde de dolaylı olarak bu meseleye atıf yapılmıştır. 2009-2013 yılları arasında Osman Baydemir başkanlığındaki beş yıllık süre zarfında DBB'nin resmi internet

[204] Ersanlı, Özdoğan, , **"Engeller ve Fırsatlar: Kürtlerin Türkiye'de Yakın Dönem Siyasi Temsiliyet ve Katılım Mücadeleleri"**, https://www.academia.edu.(25.10.2015), s.20.

sayfasında yer alan haber arşivlerine göre DBB 307 ulusal ve 168 uluslararası haberde yer almış ve bu haberlerde doğrudan "Kürt Sorunu" na değinilmiştir. 416 haberde ise dolaylı olarak yine "Kürt Meselesi" ön plana çıkmıştır. Yabancı ülke temsilcilerinin Diyarbakır'a olan ilgisinin artmasında, AB ve diğer ülke elçilerinin Ankara ziyareti sonrası Anadolu'da ilk olarak Diyarbakır'ı ziyaret etmelerinin arkasında DBB'nin "Kürt Sorunu"nun merkezi olması yatmaktadır.

DBB'nin Ulusal basına nasıl yansıdığını tespit etmeye yönelik olarak kullandığımız değişik siyasi tabanlara hitap eden tüm ülkede geniş bir okuyucu kitlesine sahip olan Hürriyet, Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinin 2009-2013 yılları internet arşivlerinden yararlandığımız verilere göre DBB 711 haberle söz konusu gazetelerde yer almıştır. Bu 711 haberden 552'si bir diğer ifadeyle % 78'i Kürt Meselesini konu alan haberler olurken 159 haberin içeriğini ise yerel hizmetler oluşturmuştur. Oysa büyükşehir belediyelerinin kuruluş amacı siyasi birer merkez olmaktan ziyade yöre halkının müşterek ihtiyaçlarının karşılamak vatandaşların hayatlarını kolaylaştırmak olmalıdır.

DBB diğer büyükşehir belediyeleri gibi mega projeler üretmek, kenti cazibe merkezi haline getirmek yerine kendisi için hayati önem arz eden "Kürt Sorunu" nun çözümü üzerine eğilmiş ve projelerini bu yönde düzenlemiş ve mali kaynaklarını bu amaçla kullanmıştır. Ülkemizin önde gelen metropollerinden birisi olan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 1999 yılından kayyum atanana kadar neredeyse 20 yıl boyunca "Kürt Siyasi Hareketi" nin merkezi olma işlevini üstlenmiştir.

Son 20 yılda Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ile beraber merkez ilçelerinin pek çoğu Kürt siyasetini temsil eden partilere mensup belediye başkanları tarafından yönetilmiştir. Bu da başta büyükşehir belediyesi olmak üzere merkez ilçe belediyelerini de bir bakıma yerel hizmet ve ulusal siyaset arasında bırakmıştır. Gerek büyükşehir belediye başkanlığını üstlenen kişilerin çeşitli vesilelerle kamuoyu ile paylaşılan söylemleri gerekse belediyenin icraatları bu ikilemi yansıtmaktadır. DBB ise bu ikilem arasında elde ettiğimiz verilere göre siyasi yöne daha çok kaymıştır.

KAYNAKÇA

AJANSHABER**, Dünden Bugüne Kürt Siyasetinin İlginç Yolculuğu**, (22.04.2014). http://www.ajanshaber.com/dunden-bugune-kurt-siyasetinin-ilginc-yolculugu-haberi/55788,(22.10.2015)

AKARÇAY, Pınar, **Yerel Yönetimler**, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul,2014

AKKOYUNLU Kıvılcım Ertan, "Kent Hakkı Üzerine Düşünceler", **Amme İdaresi Dergisi**, 2008, c. 4, 125-141.

AKYOL, İbrahim Tanju, **"Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Ortaya Çıkış Sürecinin Günümüz Yerel Yönetim Sistemi Üzerine Etkileri"**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Ankara,2012

ALKIŞ, Alpaslan, "Tüketicinin Korunması Açısından Hisbe Teşkilatı İle 4077 Sayılı Tüketici Kanundaki Kurum ve Kuruluşlarının Karşılaştırılması" **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat F. Dergisi**, c.17, 2011, 133-163

ARIKBOĞA Erbay, Yerel Yönetim Açısından Mahalle Muhtarlığına Bir Bakış, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, c. 8, 103-125

ARIKBOĞA Erbay, Büyükşehir Yönetim sistemi; Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri. K. Görmez içinde, **Yerel Yönetimler,** Orion Kitabevi, Ankara, 187-223

ASLAN Seyfettin, "Türkiye'de Sivil Toplum", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, c. 31, 260-283

BİANET, **1990'dan Bugüne HEP'ten DTP'ye Kürtlerin Zorlu Siyaset Mücadelesi,** https://bianet.org/bianet/siyaset/117387-1990dan-bugune-hepten-dtpye-kurtlerin-zorlu-siyaset-mucadelesi,(29.03.2017)

BİANET, **Çözüm Sürecinin Kronolojisi**, https://bianet.org/bianet/siyaset/160243-cozum-surecinin-kronolojisi, (14.04.2017)

BOSTANOĞLU Özer, Türk Belediyeciliğinde Güncel Tarihsellik, **Amme İdaresi Dergisi,** Cilt 2, 75-93

CNN TÜRK, **Başlangıçtan Bugüne Çözüm Süreci**, http://www.cnnturk.com/fotogaleri/turkiye/baslangictan-bugune-gun-gun-cozum-sureci?page=1, (13.04.2017)

CUMHURİYET GAZETESİ, 2009 Yılı Arşivi, https://www.cumhuriyetarsivi.com/secure/cumweb/html/index.jsp (01.07.2016)

CUMHURİYET GAZETESİ 2010 Yılı Arşivi, https://www.cumhuriyetarsivi.com/secure/cumweb/html/index.jsp (03.07.2016)

CUMHURİYET GAZETESİ, 2011 Yılı Arşivi, https://www.cumhuriyetarsivi.com/secure/cumweb/html/index.jsp (05.07.2016)

CUMHURİYET GAZETESİ, 2012 Yılı Arşivi, https://www.cumhuriyetarsivi.com/secure/cumweb/html/index.jsp (10.07.2016)

CUMHURİYET GAZETESİ, 2013 Yılı Arşivi, https://www.cumhuriyetarsivi.com/secure/cumweb/html/index.jsp (14.07.2016)

ÇADIRCI Musa, "Osmanlı Döneminde Yerel Meclisler", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi,** Cilt 2, 3-12.

ÇADIRCI Musa, **Tanzimat Sürecinde Türkiye Anadolu Kentleri**, İmge Kitabevi, Ankara, 2011.

ÇAHA Ömer, **Siyasi Düşüncelere Giriş**, Dem Yayınları, İstanbul, 2008.

ÇAKIR Ruşen, 12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler Barış ve Demokrasi Partisi, **SETA**, Sayı 38,5-21.

ÇELİK Abdullah, AYKANAT Şuayip, Komünlerin (Belediyelerin) Ortaya Çıkışı ve İşlevleri, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, 101-115.

ÇELİKYAY Hicran, ''Yeni Büyükşehir Yasası Perspektifinde 2014 Yerel Seçimleri'', **SETA Perspektif**, Sayı 48, 1-8.

ÇETİN Halis, **Çağdaş Siyasal Akımlar**, Orion Kitabevi, Ankara, 2007.

ÇİÇEK Yeter, Geçmişten Günümüze Türkiye'de Yerel Yönetimler, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt11, 53-64.

COŞKUN Vahap, **Çözüm Süreci; Kazanımlar ve Tehditler,** http://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2015/10/PROOF1_Turkish_Dublin_Round table_FINAL-WEB.pdf, (15.04.2017)

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ RESMİ İNTERNET SAYFASI, **Misyon Vizyon ve İlkeler,** http://www.diyarbakir.bel.tr. (08.01.2015)

DORU Serkan, 1923-2000 Döneminde Türk Yerel Yönetimleri Üzerine Gerçekleştirilen Reform Çalışmalarının Değerlendirilmesi, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi,** Cilt:7, 123-132.

EL CEZİRE TÜRK**, 1990'larda Kürt Siyasi Hareketi**, www.aljazeera.com.tr/ Dosya/1990larda-Kurt-Siyasi-Hareketi, (21.10.2015)

ELMA Fikret, **Türkiye'nin Belediyecilik Deneyimi ve Azerbaycan Belediyeciliği**, Journal Of Qafqaz University, Kasım 2007, 168-178 http://journal.qu.edu.az/ article_pdf/1009_93.pdf, (04.10.2016)

ERDOĞAN Mustafa, Coşkun Vahap, Türkiye'nin Kürt Meselesi, **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl 13 Sayı 50, 6-18.

ERKUL Hüseyin, **Türkiye'de Yerel Yönetimler**, Detay Yayıncılık, Ankara,2013.

ERSANLI Büşra ve Özdoğan Günay Göksu, **"Engeller ve Fırsatlar: Kürtlerin Türkiye'de Yakın Dönem Siyasi Temsiliyet ve Katılım Mücadeleleri"**, http://www.academia.edu/5965834/Kurtlerin_Turkiyede_Yakın_Donem_Siya si_Temsileyeti_ve_katilim_mucadeleleri.(25.10.2015)

ERSOY Aziz, **Kürt Sorununun Tarihsel Devinimi**, http://www.uiportal.net/kurt-sorununun-tarihsel-devinimi.html,(10.10.2016)

ERYILMAZ Bilal, **Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması**, Birleşik Yayınları, İstanbul, 1997.

ERYILMAZ Bilal, Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 11, 6-21.

ERYILMAZ Bilal, **Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme**, İşaret Yayınları, İstanbul, 2010.

ES Muharrem, **Kent Üzerine Düşünceler**, Plato yayınları, İstanbul, 2007.

ES Muharrem, Osmanlı Devleti'nde Mahalli İdareler, **Yerel Siyaset Dergisi** 27. Sayı, 29-38.

EŞİYOK Bayram Ali, SEKMEN Faruk, "Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Doğu Anadolu'nun Bölgesel Gelişmedeki Yeri Ve Çözüm Önerileri", **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş**, 1-53.

FEDAYİ Cemal, **Siyaset Bilim**i, Kadim Yayınları, Ankara, 2014.

FENDOĞDU Hasan Tahsin, **Parti Kapatma, HADEP ve AİHM**, http://sde.org.tr/ tr/news/detail/parti-kapatma-hadep-ve-aihm/2460, (22.10.2015)

GENÇ Fatma Neval, 6360 Sayılı Kanunun Aydın'a Etkileri, **Adnan Menderes Üniversitesi SBE Dergisi**, Cilt 1, 1-29.

GÖNÜLTAŞ Hale, Vatan Gazetesi, **Kürt Sorununda Yüzyıllık Bilanço**, http://www.gazetevatan.com/kurt-sorununda-yuz-yillik-bilanco-366974-gundem/,(20.10.2015)

GÖRMEZ Kemal, **Yerel Demokrasi ve Türkiye**, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

GÖRMEZ Kemal, Mahalli İdarelerin Siyasal Temelleri, (Ed. Kemal Görmez), **Yerel Yönetimler**, Orion Yayınları, Ankara,2015,3-23.

GÖZÜBÜYÜK Ahmet Şeref, **Türkiye'de Mahalli İdareler**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1967.

GÜL Erhan, Çevik Bora, 2013 Verileriyle Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi, **İş Bankası Yayınları**, 2015.

GÜL Hüseyin ve Diğerleri, **Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004.

GÜLER Birgül Ayman, Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi, Adem-i merkeziyet mi? , **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, c. 9, 14-29

GÜLER Birgül Ayman, **Türkiye'nin Yönetimi-Yapı**, İmge Kitapevi, Ankara,2009

GÜLER Birgül Ayman, **Bütün şehir Belediyesi TBMM Komisyon Konuşmaları**, Ankara, 2012, s.137-138.

GÜNEŞ Mehmet, Osmanlı Köy ve Mahalle İdarelerinde Yeni Bir Dönem: İhtiyar Meclisler inin Teşekkülü, **Journal Of History Studies**, Cilt 6,163-177.

GÜNEYDOĞU ANADOLU REHBERİ, (2007.11.05), www.guneydogumirasi.org /pdfs/diyarbakir.pdf (25.09.2015)

HENDEN Burçin, HENDEN, Rıfkı, Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim ve E-Belediyecilik, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,** 14. Sayı, 48-66.

HEYWOOD Andrew, **Siyaset**, Çev. Bekir Berat Özipek vd. , Adres Yayınları, Ankara,2007.

HÜRRİYET GAZETESİ, 2009 Yılı Arşivi, http://www.hurriyet.com.tr/index/ (15.07.2016)

HÜRRİYET GAZETESİ, 2010 Yılı Arşivi, http://www.hurriyet.com.tr/index/ (17.07.2016)

HÜRRİYET GAZETESİ, 2011 Yılı Arşivi, http://www.hurriyet.com.tr/index/ (20.07.2016)

HÜRRİYET GAZETESİ, 2012 Yılı Arşivi, http://www.hurriyet.com.tr/index/ (22.07.2016)

HÜRRİYET GAZETESİ, 2013 Yılı Arşivi, http://www.hurriyet.com.tr/index/ (23.07.2016)

İlk Çağlardan Osmanlı Devleti'nin Sonuna Kadar Diyarbakır'ın Kısa Tarihi. (tarih yok). www.diyarbekir.com/diyarbekir/tarihçe/tarih.asp (25.09.2015)

İŞBİR Eyüp Günay, Açma Bülent, **Kent ve Çevre Sorunları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005.

KALKINMA BAKANLIĞI BÖLGESEL GELİŞME VE YAPISAL UYUM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırlaması Araştırması SEGE 2011**, http://www.kalkinma.gov.tr/lists/yayınlar/attachments/548/SEGE-2011.pdf,(20.06.2015)

KARA Mehmet, ''Mahalle Muhtarlarının Kent ve Mahalle Güvenliğine İlişkin Yaklaşımları: Antakya Örneği'', **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 8,1-27

KARAASLAN Mehmet, "Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 Sayılı Kanun Üzerine Bir Değerlendirme", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 17-18, 123-162.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI**, TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı,** http://2023.karacadag.org.tr/Download/TRC2Bolgesi/2014-2023/BolgePlani.pdf (25.06.2015)

KAYA Abdulcelil, **Ulus İnşa Sürecinde Etnik Partiler: Sınn Fein ve BDP**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE,2013.

KAYA Emir, Siyaset Devleti, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı 2014-1,219-244.

KAYA Kemal, Tanzimat'tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar, **Tarih Araştırmaları Dergisi,** Cilt 26,101-112.

KAZICI Ziya, **Osmanlı'da Yerel Yönetim**, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2006.

KELEŞ Ruşen, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992.

KELEŞ Ruşen, **Kent Bilim Terimleri Sözlüğü**, İmge Yayınları, Ankara, 1998.

KOÇAK Yüksel, **Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler,** Orion Kitabevi, Ankara, 2008.

LICALI Mahmut, Cumhuriyet Gazetesi, **Demirtaş; Hangisi Terörist**?, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/93381/demirtas/hangisiterorist.html.(10.10.2016)

MİLLİYET GAZETESİ**, HEP, DEP ve HADEP de Kapatılmıştı,** http://www.milliyet.com.tr/hep--dep-ve-hadep--br-de--font-color-darkblue-kapatilmisti-font-siyaset-1172724/,(29.03.2017)

MİLLİYET GAZETESİ, 2009 Yılı Arşivi, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (24.07.2016)

MİLLİYET GAZETESİ, 2010 Yılı Arşivi, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (27.07.2016)

MİLLİYET GAZETESİ, 2011 Yılı Arşivi http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (30.07.2016)

MİLLİYET GAZETESİ, 2012 Yılı Arşivi http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (01.08.2016)

MİLLİYET GAZETESİ, 2013 Yılı Arşivi http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ (03.08.2016)

NTV HABER SİTESİ, "**HEP, HADEP ve DEHAP da Kapatılmıştı**." (8.12.2009). http://www.ntv.com.tr/turkiye/hep-dep-ve-hadep-de-kapatilmisti-JR-zt6Uy0UaXQdEottLsw, (21.10.2015)

NADAROĞLU Halil, **Mahalli İdareler Teorisi-Ekonomisi-Uygulaması (7. Baskı),** Beta Yay. , İstanbul, 2001.

NADAROĞLU Halil, VARCAN Nezih, **Yerel Yönetimler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir,2005.

ODABAŞI Cumali, **AB Yerel Özerklik Şartnamesi Bağlamında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Katılımcılık Modeli**, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi FBE, İstanbul, 2013.

ORTAYLI İlber, **Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği**, Hil Yayınları 1. Baskı, İstanbul, 1985.

ORTAYLI İlber, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri 1840-1880**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.

ORTAYLI İlber, **Türk Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008.

ÖĞÜT Tahir, ÇADIRCI Çiğdem, Cumhuriyet Dönemine Geçiş Sürecinde Diyarbakır'da İktisadi-Mali Ve Sosyal Yapı, **Akademik Bakış Dergisi,** Cilt 7, 141-170.

ÖKMEN Mustafa, PARLAK Bekir, **Kuram ve Uygulamada Yerel Yönetimler**, Orion Kitabevi, 2013.

ÖNER Erdoğan, İstanbul Şehremâneti (Belediyesi)'nin Kuruluşu ve 1917 Yılı Bütçesi, **T.C Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Dergisi**, Sayı 386,2-10.

PARLA Canan, "Surları ve Türk Dönemi Dokusuyla Diyarbakır Kenti" **38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi**, Eylül 2007, 2465-2480.

SEYİTDANLIOĞLU Mehmet, Yerel Yönetim Metinleri I, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 4,85-102.

SEYİTDANLIOĞLU Mehmet, Yerel Yönetim Metinleri XVI; Esnaf Cemiyetleri Hakkında Talimat, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 8,75-82.

SEYİTDANLIOĞLU Mehmet, Yerel Yönetim Metinleri XVI; Esnaf Cemiyetleri Hakkında Talimat, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 8,126-131.

ŞENGÜL Ramazan, **Yerel Yönetimler**, Umut Tepe Yayınları, Kocaeli,2015.

TAYİZ Kurtuluş, "30 Mart'a Doğru Barış ve Demokrasi Partisi", **SETA Yayınları**, 2014 Sayı 83,1-32.

TEKEL Ayşe, Metropoliten Planlamanın Önemi ve Gerekliliği Üzerine, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**,Cilt11,42-55.

TEKEL Ayşe, Türkiye'de Metropoliten Alan Yönetiminden Metropoliten Yönetişime Geçiş: Ankara Örneğinde Bir Değerlendirme, **Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 18,191-214.

TEKELİ İlhan, Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyelerin Gelişimi, **Amme İdaresi Dergisi,** Cilt 16**,** 3-22.

TOPAL Abdul Kadir, Kavramsal olarak Kent Nedir Türkiye'de Kent Neresidir? , **Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi**, Cilt 6,276-294.

TORTOP Nuri, **Mahalli İdareler 6. Baskı**, Yargı Yayınları, Ankara, 1999.

TRT HABER KANAL, **İşte Türkiye'nin Rekabetçilik Haritası**.(16.05.2015) http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/iste-turkiyenin-rekabet cilik-haritasi-184974.htm (12.10.2016)

TÜRKMEN Töreli, **PKK Terör Örgütü Tarihsel ve Siyasal Gelişim Süreci Bakımından İncelenmesi 1978-1998**,Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta,2002.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, **Seçilmiş Göstergelerle Diyarbakır**, http://www.tuik.gov.tr/ilgostergeleri/iller/diyarbakır.pdf (10.11.2015)

TÜRKİYE BELEDİYELER BİRLİĞİ,6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna İlişkin Rehber,(24.06.2014), http://www.tbb.gov.tr/storage/userfilesrehber_ve_bilgi _notlari/6360_torba_personel_rehber.pdf. (29.01.2017)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ 1961 ANAYASASI, Resmi Gazete 334(Temmuz 1961)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ 1982 ANAYASASI, Resmi Gazete 17863(Kasım1982)

TÜRKOĞLU İrfan, Yerel Yönetimlerde Mali Reform Arayışları: Türkiye'de Belediyelerde Mali Özerklik ve Belediye Başkanlarının Mali Özerklik Algılaması, **MB Strateji Geliştirme Başkanlığı**, Sayı 389, 69-162.

TÜRKÖNE Mümtaz'er, **Siyaset**, Lotus Yayınevi, Ankara, 2003.

ULUSLARARASI KRİZ GRUBU AVRUPA MASASI, **"Türkiye'nin Kürt Çıkmazı: Diyarbakır'ın Yeri"**, https://www.crisisgroup.org/tr/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/turkey-s-kurdish-impasse-view-diyarbakir.(10.12.2016)

ULUSOY Ahmet, AKDEMİR Tekin, **Mahalli idareler Teori-Uygulama-Maliye**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007.

UYAR Hakkı, **Türkiye'de ve Dünya'da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe,** http://kisi.deu.edu.tr/hakki.uyar/6.pdf, (20.12.2015)

UYAR Necati, **Büyükşehir Belediyesi Kanunu Değişikliği Değerlendirme Raporu,** TMMOB Şehir Plancıları Odası**,** http://www.spo.org.tr/genel/bizden detay.php?kod=4451#WN5BMYjyjIU (10.10.2015)

WEBER Max, **Şehir Modern Kentin Doğuşu**, Çev. Musa Ceylan, Yarın Yayınları, İstanbul, 2010.

WİRTH Louis, Urbanizm As A Way Of Life, **The American Journal of Sociology**, Cilt 44,1-24.

YAYLA Atilla, **Siyasi Düşünceler Sözlüğü** 5. Baskı, Adres Yayınları, Ankara,2011.

YAYLI Hasan, Türkiye'de Mahalli İdarelerin Tarihsel Gelişimi, (Ed. Kemal Görmez), **Yerel Yönetimler**, Orion Yayınları, Ankara,2015.

YAYMAN Hüseyin, "Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası", **SETA Dergisi,** 1. Baskı,1-68.

YİĞİT Mehmet, **Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Katılım, Demokrasi ve AB Sürecinin Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi SBE, Ankara,2008.

ZENGİN Gökhan, "Her Yer Büyükşehir, Her Hizmet Etkin ve Verimli 6360 Sayılı Kanuna Yönelik Eleştirisel Bir Yaklaşım", **TMMOB 8. Kasım Dünya Şehircilik Günü 37. Kolokyumu**, 6-7-8 Kasım 2013, 463-491.

ZENGİN Ozan, ''Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi'', **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2014/2, 91-116.

2009 YILI DBB FAALİYET RAPORU, http://issuu.com/diyarbakir/docs/2009_ (30.10.2015)

2010 YILI DBB FAALİYET RAPORU http://issuu.com/diyarbakir/docs/faaliyet 2010. (03.11.2015)

2011 YILI DBB FAALİYET RAPORU, http://issuu.com/diyarbakir/docs/faaliyet 2011. (05.11.2015)

2012 YILI DBB FAALİYET RAPORU, http://issuu.com/diyarbakir/docs/dbb_2012 (08.11.2015)

2013 YILI DBB FAALİYET RAPORU, http://issuu.com/diyarbakir/docs/2013 (10.11.2015)

5393 SAYILI BELEDİYE KANUNU, Resmi Gazete 28874, (13 Temmuz 2005)

3030 SAYILI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN YÖNETİMİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMENİN DEĞİŞTİRİLEREK KABULÜ HAKKINDA KANUN, Resmi Gazete 18453. (27.06.1984)

5216 SAYILI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU, Resmi Gazete 25531. (Temmuz 2004)

6360 SAYILI ON DÖRT İLDE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VE YİRMİ YEDİ İLÇE KURULMASI İLE BAZI KANUN VE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN, T.C. Resmi Gazete 28489, (Kasım 2012)